

BELOŠEVIĆ MIRKO

BORBENI PUT

DRUGOG ZAGORSKOG
PARTIZANSKOG ODREDA

Izdavač:
UDRUŽENJE SAVEZA BORACA NOR-a
Zlatar Bistrica

Uredio i opremio
Prof. STANKO STRAŠEK

Tisak: "ŠTAMPARIJA" tiskara i knjigovežnica Krapina
Klišejji: "VJESNIK" Zagreb
Naklada: 4000 primjeraka

MIRKO BELOŠEVIĆ

**BORBENI PUT
DRUGOG ZAGORSKOG
PARTIZANSKOG ODREDA**

*Druže Tito, mi ti se kunemo,
Da sa Tvoga puta ne skrećemo!*

Partizanska narodna pjesma

BORBENI PUT II ZAGORSKOG PARTIZANSKOG ODREDA PREDSTAVLJA KONTINUIRANI NASTAVAK BORBE NARODA ZAGORJA OD PRVIH DANA USTANKA

Na prvome mjestu, valja toplo pozdraviti inicijativu koju je pokrenulo Općinsko udruženje saveza boraca iz Zlatar Bistrice, da izdavanjem kratke historije II Zagorskog partizanskog odreda posebno obilježi 25. godišnjicu njegovog osnivanja, koja će ovog ljeta biti proslavljena na teritoriju te općine. Jednako priznanje treba odati i autoru tih napisa Mirku Beloševiću, jednom od rukovodilaca odreda, koji je uložio mnogo truda i ljubavi da na osnovu vlastitih doživljaja i rada u odredu, nadopunjenih ostalim raspoloživim historijskim podacima, dade cjeloviti prikaz slavnog i borbenog puta ove, za Hrvatsko zagorje osobito značajne partizanske jedinice. Time je načinjen značajan doprinos da se mnogo što iz jednog razdoblja NOB-e u Hrvatskom zagorju otme zaboravu, te se tako dalje upotpuni historijska obrada NOB-e na tom području. Knjižicu će, tako, osobito rado prihvatiti bivši borci tog odreda, kao i svi aktivni sudionici i svjedoci slavnih dana masovnog revolucionarnog buđenja ljudi čitavog Zagorja. Nema, međutim, sumnje da će knjižica podjednaki interes pobuditi i kod mlađih generacija koje se, što ih bolje poznaju i upoznaju, toliko više ponose djelima svojih otaca i djedova, što su ih oni nesebično i beskrajnom odlučnošću i požrtvovnošću pokrenuli i pokretali u najsudbonosnijem razdoblju povijesti naših naroda uopće.

Upravo zbog tih mladih i mlađih čitalaca smatramo da je na mjestu, ako ih ovdje u kratko upozorimo da je djelovanje II Zagorskog partizanskog odreda ipak samo jedan dio cjelokupne revolucionarne djelatnosti naroda Zagorja u borbi za oslobođenje i ostvarenje ciljeva Narodne revolucije. Premda je to u istini razdoblje najmasovnijeg buđenja, ipak je i vrijeme koje je tome prethodilo podjednako obilježeno brojnim herojskim podvizima te neumornom i nadasve požrtvovnom aktivnošću boraca i aktivista, koji su se nesebično stavili pod zastavu Komunističke partije, u borbi protiv fašista i svih ugnjetača naroda. Tako je masovni ustanak, kojim je ispunjen period od 1943. godine do oslobođenja, snažniji i masovniji, ali i logički nastavak onog što je, pod izvanredno teškim uvjetima i uz

teške gubitke, pokretano na zagorskom tlu od samog početka okupacije, pa i znatno ranije.

Znamo da naša oružana borba i Narodna revolucija, koja je počela 1941. godine nije došla spontano i slučajno, jer je Komunistička partija, dolaskom druga Tita na čelo njenog rukovodstva, već 1937. godine postavila jasan kurs revolucionarnog razvitka i rada. Sve te konstatacije vrijede i za Hrvatsko zagorje, gdje također već u tom razdoblju, pod utjecajem Partije, počinje jačati radnički pokret, a organiziraju se i partijske jedinice koje osobito jačaju nakon formiranja Okružnog komiteta KPH Krapina, odnosno nakon Prve okružne partijske konferencije za okrug Krapina, održane u srpnju 1940. godine. Nakon okupacije i te su se zagorske partijske jedinice smjesta odazvale pozivu svog Centralnog komiteta i druga Tita na dizanje oružanog ustanka, te su na područjima svih tadašnjih kotareva već u ljetu 1941. godine počele prikupljati oružje i pripremati uvjete za početak oružane borbe. Zahvaljujući divnoj i pokretačkoj snazi partijskih organizacija, usprkos neopisivo teškim uvjetima, u toku-zime 1941. i proljeće 1942. godine izvršene su pripreme za formiranje partizanskog odreda u ožujku 1942. godine, koji je imao tri voda, odnosno čete. Premda je neprijatelj brzo uočio prikupljanje tih snaga i oštro reagirao, pa je odred trebao voditi niz teških borbi, ipak je poduzeo i niz uspješnih akcija. Iako je na kraju, zbog neusporedivo nadmoćnog neprijatelja i vrlo neprikladnog terena, odred bio razbijen, ipak se formiranje i borbe tog odreda mogu ubrajati među nesumnjivo najznačajnije uspjehe u razvitku NOB-e u Zagorju. Nakon tih uspjeha, borbi pa i poraza, naime, rađaju se novi uvjeti i zadaci rada partijaca i rodoljuba, u kojima oni opet nalaze pravi put i uspješno provode nove zadatke. Već u drugoj polovici 1942. godine ponovo je izvedeno niz oružanih akcija. Desetine i desetine dobrovoljaca odlaze dijelom u Žumberački, dijelom u Kalnički partizanski odred, gdje je uskoro osnovana posebna Zagorska četa, a koja je brzo prerasla u udarni bataljon »Matija Gubec«. Partijske organizacije u međuvremenu vrše intenzivne pripreme za daljnju mobilizaciju naroda Zagorja u NOB-u. Tako je već gotovo čitava 1943. godina obilježena sve masovnijim opredjeljivanjem naroda Zagorja za NOB-u., oformljene su nove i učvršćene postojeće organizacije KP-, SKOJ-a, obnovljeni i osnovani mjesni i kotarski Narodno oslobodilački odbori, da bi ljeti bile opet osnovane i oružane jedinice koje su ostale i djelovale na tom području.

Naravno, čitavo to razdoblje očekuje i zaslužuje posebnu, opširnu obradu. Mi smo iz njega izdvojili tek nekoliko najosnovnijih i najmarkantnijih momenata, koliko je bilo potrebno da se čitajući ovu knjižicu, stvori pravilna i točna predodžba o cjelovitosti i kontinuiranosti borbe naroda Hrvatskog zagorja, koji je od samog početka znao ocijeniti historijsku situaciju i odlučno se opredijeliti protiv nepravde i ropstva, a za slobodu i pravedniji život, za borbu pod zastavom Komunističke partije i rukovodstvom druga Tita.

Ivica Grečić

Mirko Belošević, pisac ovih napisa, rođen 17. IV 1921. u Podbrezovici kraj Đurmanca, jedan je od rukovodilaca u II Zagorskom partizanskom odred, počam od osnivanja odreda.

Potječe iz radničko-seljačke porodice, te kao radnik u žutničkoj tekstilnoj tvornici, zbog aktivnog rada za NOP, u proljeće 1943. napušta tvornicu i uključuje se u neposredne pripreme za formiranje odreda.

U NOV vrši razne političke dužnosti, od političkog delegata voda do komesara brigade.

Poslije rata nalazi se u JNA, kada je početkom 1968. penzioniran u činu pukovnika.

O historiji NOB-e u Zagorju već je ranije napisao nekoliko zapaženih napisa u »Glasu Hrvatskog zagorja«.

SAZRIJEVANJE UVJETA I POTREBA ZA STVARANJE JEDINICA U HRVATSKOM ZAGORJU

Od pokušaja s prvim partizanskim odredom i njegovim neuspjehom da se održi na tlu Hrvatskog zagorja, period do sazrijevanja uvjeta za formiranje drugog Zagorskog partizanskog odreda obilježen je sve intenzivnijim političkim radom na terenu i učestalim akcijama manjih grupa aktivista i boraca koji su u grupama upućivani u Kalnik ili su popunjavali jedinice prilikom njihovog povremenog dolaska na ovaj sektor. A kada je na proljeće 1943. godine ovuda prokrstarila prva četa, formirana na Kalniku od boraca iz Hrvatskog zagorja, a nešto kasnije udarni bataljon »Matija Gubec« koji je, uz pomoć okružnog komiteta KPH Krapina, izvršio niz vrlo uspješnih akcija, postajala je sve očiglednija činjenica da se simpatije naroda prema Narodno oslobodilačkom pokretu mogu i trebaju masovnije pokrenuti stvaranjem većih i stalnih jedinica u samom Zagorju.

Priliv boraca iz Hrvatskog zagorja u već postojeće jedinice na području sjeverne Hrvatske, naročito na početku 1943. godine, zatim veće akcije i borbe 12. Slavonske divizije, koje je u ljetu te godine izvela u svom ofanzivnom pohodu na Kalnik i Hrvatsko zagorje, postigavši uz pomoć jedinica Kalničkog partizanskog odreda niz vrlo značajnih pobjeda, kao što je zauzimanje Lepoglave i oslobođenje 700 zatvorenika od kojih veći broj političkih,¹ sve je to ostavilo snažan utisak kod širokih narodnih masa te su stvoreni uvjeti da se u Zagorju pređe na širu mobilizaciju za Narodno oslobodilačku vojsku, za što se već ranije osjećala potreba.

Tako je povećana aktivnost partijskih i ostalih organizacija NOP na tom terenu, osobito poslije uspješnih vojnih akcija, sve više prelazila okvire ilegalnog rada, a uvjeti kao i potrebe za postojanjem jačih vojnih formacija u samom Zagorju, iako u neposrednoj blizini ustaško-hitlerovske tvrđave Zagreba, sve su se jače nametale.

¹ Zatvorenici zbog kriminala ostavljeni su osim nekolicine, pod stražom u zatvoru, a svi politički zatvorenici pristupili su u naše jedinice ili na rad na terenu, a među njima je jedan broj ostao na radu na teritoriju Zagorja.

Ilica Gretić - treći ratni sekretar Okružnog komiteta KPH Krapina

Marko Mrkoci, narodni Heroj, četvrti ratni sekretar Okružnog komiteta KPH
Krapina

U tim uvjetima, u ljetu 1943. godine, uz daljnje upućivanje grupa boraca za popunu jedinica na Kalniku, formirano je na teritoriju Zagorja niz partizanskih grupa koje su svojom aktivnošću prelazile okvire diverzantskih akcija i stvarale kod neprijatelja utisak da već postoje i stalno prisustvuju veće partizanske jedinice na tom sektoru. Ta njihova aktivnost već je stvarala mogućnosti i nametala potrebe za objedinjene akcije većeg zahvata, a istovremeno je iz dana u dan uključivala sve veći broj ljudi u aktivan rad za NOP, stvarajući tako šire i povoljnije uvjete za rad postojećih političkih organizacija te njihovog omasovljavanja i širenja.

U svjetlosti takve vojne i političke situacije na terenu odluka o formiranju i osnivanju Zagorskog partizanskog odreda bila je više formalna stvar, budući da je ona uslijedila i kao potreba da se s postojećim snagama na terenu pređe na višu formu organiziranog djelovanja, njihovim spajanjem u veće formacije koje su već bile kadre da apsorbiraju veliki odaziv boraca, kao rezultat sve većeg broja oružanih akcija po čitavom Zagorju osnovanih udarnih partizanskih grupa i desetina, izvedenih na komunikacijama, protiv žandarmerijskih i željezničkih stanica, općinskih i kotarskih uprava, domaćih izdajnika, domobranskih posada i drugih.

Odluka o formiranju odreda donesena je u štabu II operativne zone negdje u mjesecu srpnju, nakon čega se na terenu prešlo na konkretne pripreme za njeno izvršenje. U samom Zagorju se od postojećih udarnih grupa i desetina prešlo njihovom spajanju u partizanske čete po kotarevima, u kojima se je u sinkroniziranim akcijama pod rukovodstvom kotarskih komiteta partije već odabirao niži starješinski kadar, dok su se u štabu II operativne zone i okružnog komiteta partije vršile ostale pripreme i odabirao se kadar za štabove bataljona i odreda.

FORMIRANJE ODREDA U SELU SAMBOLIĆI

Od postojeće četiri partizanske čete, i to po jedna u kotaru Krapina, Klanjec, Pregrada i Zlatar, formiran je najprije bataljon od prve tri čete u selu Plemenščina 28. rujna 1943. godine. Poslije formiranja bataljon je krenuo na sektor kotara Zlatar, radi spajanja s četom iz tog kotara i formiranja Zagorskog partizanskog odreda. Na tom putu bataljon je uspješno izvršio i prve svoje akcije napadom na neprijateljsko uporište u Lupinjaku, domobransku posadu u bunkeru kraj željezničke stanice Đurmanec, i slijedećeg dana uništio trafostanicu kod rudnika ugljena Novi Golubovec, kao i demolirao sam rudnik.

Stjepan Iveković, zamjenik komandanta II Zagorskog partizanskog odreda

Josip Špiranec - Pintar, prvi komandant II Zagorskog partizanskog odreda

Dolaskom bataljona na područje kotara Zlatar pripojila mu se četa s tog kotara, nakon čega su vršene završne pripreme za samo osnivanje odreda.

Formiranje Zagorskog partizanskog odreda obavilo se u selu Sambolići, na podnožju planine Ivančice, 5. X 1943. godine. Svečanosti formiranja odreda prisustvovali su drugovi Marko Mrkoci i Ivica Gretić, članovi okružnog komiteta partije.

Odred se je prvobitno sastojao od dva bataljona sa po dvije čete i ostalim prištapskim dijelovima, potrebnim za uspješno komandiranje, naravno s oskudnim tehničkim sredstvima.

Štab odreda sačinjavali su slijedeći drugovi:

- komandant odreda — Josip Špiranec »Pintar«;
- Zamjenik komandanta odreda — Stjepan Iveković;
- Komesar odreda — Josip Vidiček;
- Pomoćnik komesara — Franjo Tuđman;
- Operativni oficir — Stjepan Bosnar;
- Obavještajni oficir — Valent Katalenić i
- Referent saniteta — Zvonko Bahun.

Štab prvog bataljona: komandant Viktor Jurina te komesar Milan Šepetavc, pomoćnik komesara Stipić a zamjenik komandanta Franjo Tkalec (poginuo u Klanjcu).

Štab drugog bataljona: komandant Stjepan Rušković; komesar Pero Capar, zamjenik komandanta Ferek Klasić.

Kuća u Plemenščini. Tu je formiran bataljon od četa zapadnog dijela Zagorja, i koji je zatim krenuo prema Sambolićima da uđe u sastav novog odreda.

UVJETI POD POJIMA JE ODRED DJELOVAO I ODRŽAVAO SE NA TOM TERENU

Geografski položaj Hrvatskog zagorja u svjetlosti širenja NOP na području sjeverne Hrvatske, a zatim važnost tog područja za okupatora i kvislinške snage u vojnom pogledu nameću sami po sebi i posebne prilike pod kojima su se održavale i djelovale jedinice NOV na tom sektoru. To u ostalom potvrđuje i činjenica da su uvijek, kada bi u Zagorje prodrle naše jače snage iz Slavonije, Kalnika i Moslavine, u svom nastupanju postizale značajne uspjehe, nailazeći u ostalom i na punu podršku u narodu koji ih je mahom svesrdno prihvaćao — ali da je u slijedećoj fazi skoro uvijek bila inicijativa na strani neprijateljskih snaga, što je povratak iz Zagorja činilo znatno težim i povezanim s velikim žrtvama.

U takvim okolnostima i Zagorski partizanski odred, kada je ostajao sam na ovom području, vrlo rijetko je mogao da djeluje skupno, već je najčešće svoje akcije izvodio po bataljonima, na relativno dosta velikoj međusobnoj udaljenosti.

Područje djelovanja Zagorskog partizanskog odreda kretalo se u granicama šire teritorije Hrvatskog zagorja², a upravo iz gornjih razloga s čestim prelaskom izvan njega, što su u prvom redu nametali vrlo složeni uvjeti njegovog opstanka i aktivnosti u oblasti koja je za neprijatelja bila izrazito osjetljiva. Zbog velike važnosti ove teritorije za neprijatelja, kako u političkom a još više u vojnom pogledu, zbog neposredne blizine Zagreba i vrlo važnih komunikacijskih saobraćajnica,³ on je za njeno zadržavanje i kontrolu odvajao vrlo jake snage te je u svakom iole važnijem mjestu i selu

² U svojim operativnim izvještajima mi smo najčešće ovo područje dijelili na gornje i doljne Zagorje, u čemu se pod pojmom doljne Zagorje podrazumijevalo područje kotareva Pregrada - Klanjec sve do Save i Sutle.

³ Kroz Hrvatsko zagorje vode vrlo važne komunikacije, kako putne tako i željezničke, koje su za okupatora bile od neprocjenjive važnosti, jer su Zagreb najkraće povezivale s rajonima Mađarske, Austrije, Njemačke i Italije. Inače je razvijenost putne mreže u Hrvatskom zagorju za ondašnje prilike bila na visokom stupnju: na jedan km² (površine dolazilo je 220 m putova (I, II i III reda) i 63 m željezničke pruge. Jugoslavenski prosjek bio je 99 m putova i 43 m željezničke pruge na jedan km² površine.

organizirao jaka uporišta iz kojih se je za relativno :: kratko vrijeme mogao pojaviti na svakoj točki. Jako razvijena mreža komunikativnosti mu je u tome pogodovala, što je on i obilato koristio. Dalje, teritorija Hrvatskog zagorja većom polovinom svojih granica naslanja se na područja Slovenije, koja su baš na tom dijelu bila posebno branjena i organizirana kao sastavni dio »Trećeg Rajha«, južno na Zagrebačku goru, a istočno obuhvaća autoput Zagreb— Varaždin kao vrlo važnu komunikaciju za čije držanje je neprijatelj u toku čitavog rata angažirao jake snage i, s izuzecima dolaska naših jačih snaga na teritoriju Hrvatskog zagorja, čitavo vrijeme držao u svojim rukama.

Zbog takvih svojih karakteristika čitavo ovo područje bilo je za neprijatelja od neprocjenjive važnosti u toku čitavog rata. On se je za nj grčevito borio, odvajajući jake snage za »čišćenje« svakog i najmanjeg sektora koji bi s vremena na vrijeme bio u našim rukama kao slobodna ili polu slobodna teritorija, što je sve stvaralo posebne teškoće i specifične okolnosti pod kojima je odred djelovao sve do oslobođenja. Stoga je odred normalno skoro uvijek u svojoj aktivnosti djelovao podijeljen po bataljonima, istovremeno na više tačaka, a skupno bi djelovao samo u važnijim akcijama u suradnji s većim jedinicama prilikom njihovog dolaska u Hrvatsko zagorje. Zbog mogućnosti vrlo brzih intervencija neprijatelja na svako mjesto gdje bi se odred pojavio, rijetke su bile mogućnosti opstanka odreda kao cjeline ili po bataljonima, da bazira ili se odmara više od jednog dana.

Takvi uvjeti zahtijevali su vrlo veliku pokretljivost jedinica odreda, jer nije bio rijedak slučaj da je u toku jedne noći trebalo proći 50 i više kilometara s jednog sektora na drugi, a po dolasku na drugo područje odmah nakon nekoliko sati opet prihvatiti borbu. Zbog takvih okolnosti odred je često bio prisiljen da privremeno napušta teritoriju Zagorja i prelazi na sektor Zagrebačkog ili Kalničkog područja, a dijelom i na područje Slovenije.

No i u takvim najtežim momentima odred je dio snaga ostavljao na području Zagorja, tako da se je prisustvo partizanskih snaga na teritoriji uvijek osjećalo i zadavalo stalne brige neprijatelju. Osim toga nije se smjelo nikad, pa i pod cijenu vrlo velikih naprezanja dopustiti da se narod ostavi bez zaštite od neprijateljskih represalija koje je on poduzimao čim bi osjetio da su se naše snage rokirale izvan Zagorja, pa su u takvim slučajevima i manje snage bile od neprocjenjive važnosti za zaštitu naroda i njegovih političkih predstavnika na

najugroženijim područjima, do ponovog povratka glavnine snaga odreda.

PROBLEM RANJENIKA

I BRIGA O NJIHOVOJ ZAŠTITI

S obzirom na udaljenost Hrvatskog zagorja od ostalih ustaničkih mjesta i krajeva gdje su se pod zaštitom naših većih i snažnijih jedinica nalazile stalne partizanske bolnice na oslobođenoj ili poluoslobođenoj teritoriji⁴, a imajući u vidu naprijed izložene specifičnosti teritorije Hrvatskog zagorja, problem ranjenika — njihovo najosnovnije zbrinjavanje i liječenje — postavljao se pred naše jedinice u Hrvatskom zagorju za čitavo vrijeme rata. Često su naše veće jedinice u svojim ofenzivnim pohodima ili prilikom prolaza kroz teritoriju Hrvatskog zagorja⁵ bile prisiljene da odustanu od nekih akcija koje su inače obećavale uspješan ishod, da bi se ranjenici spasili i bili pravovremeno evakuirani na sigurno mjesto, a da se istovremeno ne poveća njihov broj i oteža evakuacija. Jer, briga za ranjene drugove i njihova zaštita bila je uvijek na prvom mjestu, što je činilo jedan od osnovnih faktora visokog morala naših boraca i jedinica u toku čitavog narodnooslobodilačkog rata, pa nije bio rijedak slučaj da je po nekoliko drugova izginulo u borbi za spašavanje i izvlačenje ranjenog druga pod kišom neprijateljskih kuršuma.

Zagorski partizanski odred je tim problemima bio osobito opterećen, što je vrlo često umanjivalo njegovu pokretljivost i borbenu sposobnost do krajnjih granica, jer je teritorija njegovog djelovanja bila najčešće udaljena 200 i više kilometara od stalnih bolnica. Zbog toga je skoro uvijek za osiguranje prebacivanja makar samo 15 do 20 ranjenih drugova trebalo angažirati po jedan bataljon pa i više snaga, koje bi do konačne evakuacije ranjenika na sigurno mjesto najčešće pretrpjele znatne gubitke⁶.

⁴ Slavonija, Moslavina, Bilogora i Kalnik.

⁵ 14. Slovenska divizija pri prolazu kroz Hrvatsko zagorje zimi 1944. god. je s obzirom na zadatke koji su je čekali u Štajerskoj, odustala od nekih zajedno s nama kombiniranih akcija, jer nije mogla da se opereti ranjenicima, a niti smo ih mi mogli u tim okolnostima preuzeti na sebe.

⁶ Bilo je slučajeva da bi se broj ranjenih pri prebacivanju do Kalnika, Bilogore ili Moslavine povećao za jedan do dva puta.

Organizaciji sanitetske službe se je zbog takvih izrazito teških okolnosti u odredu za čitavo vrijeme posvećivala posebna pažnja, no sve to nije moglo da znatnije ublaži situaciju, budući da nije postojala dublja pozadina i sigurnije mjesto za sklanjanje ranjenika za bar nekoliko dana. Radi toga su se slučajevi manjeg broja ranjenika, za koje se nije mogla angažirati veća jedinica za osiguranje njihovog prebacivanja na oslobođenu teritoriju, rješavali sklanjanjem u zemunice pod strogom konspiracijom, da bi ti ranjenici kasnije, ukoliko bi ostali u životu, izlazili do krajnjih granica iscrpljeni i sa znatnim posljedicama u pogledu zdravstvenog stanja.

Bilo je, doduše, pokušaja da se izgrade bar privremene prihvatne bolnice u unutrašnjosti Ivančice i Maceljske gore, ali bez uspjeha, jer ih je neprijatelj svojim čestim upadima ugrožavao, a naše su snage pod pritiskom neprijatelja često mijenjale svoje položaje pa i ove, bar donekle sigurnije baze.

SLOŽENOST ZADATAKA ODREDA KAO BORBENO- OPERATIVNE I MOBILIZACIJSKE JEDINICE

U analizi kojom pokušavamo ocrtati borbenu djelovanje i aktivnost Zagorskog partizanskog odreda, čitalac, imajući istovremeno u vidu osjetljivost i svu specifičnost teritorije na kojoj se on održavao, treba da ima na umu činjenicu da je u ovom kratkom razmatranju koliko u ovom slučaju prostor dozvoljava, nemoguće iznijeti cjelovitu sliku borbenog puta odreda, pa čak ni zadovoljiti sve njegove učesnike, jer neminovno svaki od njih događaje promatra onako kako ih je proživljavao i gdje i u kakovoj ulozi se je on nalazio. To tim prije što je odred mahom djelovao po bataljonima, koji su kao vrlo dinamične formacije bili stalno u pokretu, te su kao takovi, poslije određenog borbenog puta u odred, kao cjelina redovito uključivani u brigade, gdje su se po svojoj borbenosti i iskustvima odmah izravnavali s već starim prekaljenim brigadnim bataljonima. Stoga se slobodno može izvuci zaključak da je odred u neku ruku predstavljao kadrovsku jedinicu, iz koje su brigade popunjavale svoje jedinice — i bataljone kadrovima vrlo dobrih borbenih kvaliteta⁷. Prema tome se sa sigurnošću može tvrditi da je odred kroz čitavo vrijeme svoga djelovanja predstavljao, pored svoje mobilizacijske uloge, jedinicu koja se po borbenosti i postignutim uspjesima nije razlikovala od pojedinih brigada, osim što zbog spomenutih općih uvjeta nije mogao da djeluje skupno kao cjelina.

Ipak, da bi se dobila približna slika borbenog puta odreda, prikazat ćemo bar neke značajnije akcije odreda u toku pojedinih perioda odnosno faza, koje su za odred karakteristične u odnosu na djelatnost većih jedinica na teritoriju Hrvatskog zagorja, te ulogu i zadatke odreda u odnosu na te operacije.

⁷ Prvi udarni bataljon koji je poslije svega tri mjeseca od svog formiranja ušao u brigadu »Matija Gubec« predstavljao je vrlo brzo čvrstu borbenu jedinicu te brigade.

BORBENA DJELATNOST I AKTIVNOST ODREDA DO FORMIRANJA TREĆEG BATALJONA I ODLASKA I UDARNOG BATALJONA U SASTAV BRIGADE »MATIJE GUBEC«

Odmah nakon svog formiranja, odred je predstavljao snažnu borbenu jedinicu, sposobnu da izvršava složene borbene zadatke, čime je štab II operativne zone i računao u svojim planovima ofenzivnih djelatnosti operativnih jedinica u pohodima kroz Zagorje, te je odred uključivan u tu djelatnost kao već iskusna udarna snaga. To je i razumljivo kad se ima u vidu da je odred osnovan od udarnih grupa i četa koje su već ranije učestvovala u raznim akcijama, premda manjim po njihovom opsegu. Osim toga, rukovodeći kadar je mahom bio sastavljen od starijih boraca s već stečenim iskustvima i dobrim poznavanjem prilika u Hrvatskom zagorju.

Iz tih razloga odred je svojom pojavom predstavljao strah i trepet za neprijatelja, tim više što se je, podijeljen po jedinicama, istovremeno pojavio na više mjesta i napadao neprijateljska uporišta. Stoga je i neprijatelj odmah svoja uporišta pojačavao, primjenjujući znatnije mjere borbenog osiguranja, a svoje izlaske iz uporišta ograničavao je na organizirane akcije protiv jedinica odreda.

Prva akcija odreda izvedena je već dva dana poslije njegovog osnivanja, na neprijateljsko uporište Budinščina, time da je istovremeno dio snaga bio odvojen i za rušenje pruge Zabok - Varaždin. Za ovu akciju bila je ugovorena veza, te je prema planu trebalo da ustaše, njih oko 20, izađu izvan utvrđenja. Međutim, ta je veza otkazala, pa su se ustaše povukli u bunkere na željezničkoj stanici koje odred, nemajući sredstava za rušenje, nije mogao uništiti. Tako napad nije uspio te su se jedinice odreda povukle u pravcu sela Zajezda. Nakon toga je II bataljon krenuo s ranjenicima na Kalnik, dok je I bataljon prebačen na područje kotareva Pregrada - Klanjec, sa zadatkom da ruši komunikacije i provodi širu mobilizaciju novih boraca za odred. Taj se je bataljon na svom putu već 10. X sukobio s neprijateljem na položajima u selu Vojsak kod Pregrade, kad je bio napadnut od njemačkih snaga iz uporišta Pregrada. Neprijatelj se je, pošto je energično odbijen od našeg I bataljona, povukao u pravcu Pregrade, i to sa dva mrtva i nekoliko ranjenih vojnika. Bataljon je imao i zadatak da poruši željezničku

prugu između Zaprešića i Zidanog Mosta, što zbog jakih osiguranja nije bio u stanju da izvrši, ali je u vrlo kratkom vremenu mobilizirao 180 novih boraca.

Pošto se je u to vrijeme pripremala veća ofenzivna aktivnost 10. Slavenske divizije i jedinica II operativne zone na Hrvatsko zagorje, odred je dobio zadatak da onesposobljavanjem komunikacija i napadima na neprijateljska uporišta veže što više neprijatelja i onemogućući mu brže intervencije na komunikacijama. U tome je, uz masovno angažiranje civilnog stanovništva, postigao vidne rezultate. Isto tako je II bataljon na povratku s Kalnika porušio most na rijeci Bednji kod Novog Marofa, čime je na toj dionici privremeno onesposobljen za saobraćaj autoput Zagreb - Varaždin. Tom prilikom je II bataljon izveo još niz drugih sličnih akcija, dok je I bataljon, uz masovno rušenje komunikacija na sektoru donjeg Zagorja, napao 18. X neprijateljsko uporište Klanjec i u četvoro-satnoj borbi skoro potpuno s njime ovladao. U toj akciji uništena je zgrada ustaškog logora, kojom je prilikom ubijeno 12 ustaša, dok su 3 naknadno podlegla ranama. Istovremeno su zauzete i zgrade žandarmerije i financije, u kojima je zarobljeno 6 žandara i 10 financija. U akciji je zaplijenjeno 16 pušaka, podosta municije i razne druge opreme, demolirana je također i općinska zgrada i uništena arhiva.

Gubici bataljona u ovoj borbi bili su: 1 mrtav, 7 lakše i 1 teže ranjeni. Tom je prilikom poginuo zamjenik komandanta bataljona Franjo Tkalec.

Nakon dva dana, tj. 20. X, bataljon je izvršio istovremeno napad na željezničke stanice Luka i Ključ (Žejnci), u kojima se nalazilo po 20 njemačkih vojnika.

Napad na Luku je potpuno uspio. Na juriš je osvojeno neprijateljsko uporište, kojom je prilikom ubijen 1, ranjeno 3 i zarobljeno 16 njemačkih vojnika, a zaplijenjeno je oko 20 pušaka, 1 automat, 1 mitraljez SMG, 15 bombi, 2000 komada municije i drugi ratni materijal. Napad na željezničku stanicu Ključ nije uspio pošto se je neprijatelj iste noći preselio u drugu zgradu, ali su mu u dvosatnoj borbi nanijeti znatni gubici. Nakon zauzimanja Luke bataljon je potpuno uništio 100 m željezničke pruge. Neprijatelj je iz susjednih garnizona Velikog Trgovišća i Oroslavja brzo reagirao, ali je u pokušaju da napadne kolonu prilikom njezinog povlačenja odbijen, uz 1 mrtvog i 4 ranjena. Tu su situaciju međutim, iskoristili zarobljenici, pa ih je 10 pobjeglo, dok ih je 6 ubijeno u bijegu. Naš bataljon nije u toj akciji imao gubitaka.

Pojava jedinica odreda na terenu i nekoliko njegovih uspješnih akcija naišli su na snažan odjek kod naroda koji je masovno sudjelovao u rušenju komunikacija i držanju straža za vrijeme odmaranja jedinica, a broj bjegunaca iz neprijateljskih uporišta iz dana se u dan povećavao. Od njih je 50% odmah stupalo u naše redove, dok su se ostali uključivali u udarne grupe na terenu, koje su i dalje vršile manje akcije⁸ i okupljale borce za popunu jedinica odreda. Tako je za samo nekoliko dana poslije formiranja odreda stupilo u njega blizu 200 novih boraca te je 24. X 1943. godine od novopridošlih boraca formiran III bataljon, a nešto kasnije u svim su bataljonima formirane i treće čete. Za komandanta III bataljona postavljen je Stjepan Bosnar, dok je za komandanta I bataljona tada postavljen Ivica Družinec.

U to vrijeme jedinice 28. divizije i II operativne zone u svom nastupanju prema zapadu oslobađaju veliki dio gornjeg Zagorja, time što je likvidirano nekoliko jakih uporišta u kotarskim mjestima, a što je proširilo slobodan teritorij od Bilogore i Kalnika duboko u Hrvatsko zagorje. Tom prilikom jedinice 28. divizije i brigada »Braće Radić« 16. X 1943. oslobađaju neprijateljsko uporište Bisag, 17. X kotarsko mjesto Ivanec te rudnik ugljena Ladanje, a 22. X kotarsko mjesto Zlatar. Tako proširena slobodna teritorija u dubinu Hrvatskog zagorja i značajni uspjesi, postignuti u tim borbama, imali su snažan politički odraz na terenu, što u ostalom potvrđuje činjenica da je odazivom novih boraca, osim većeg broja kojim su se popunjavale spomenute operativne jedinice, u odred formiran III bataljon, a polovinom studenoga odred je imao i 182 nenaoružana borca.

Nakon odlaska 28. slavonske divizije i brigade »Braća Radić« iz Hrvatskog zagorja odred je do 21. studenoga sa dva bataljona držao položaje na području Ivanca koje je neprijatelj za to vrijeme nekoliko puta povratio, ali je iz njih ponovo bio potisnuti⁹, da bi na kraju,

⁸ U svega tri dana jedna diverzantska grupa razrušila je tune! na željezničkoj, pruzi Đurmanec - Lupinjak. Terenska desetina Putkovec zaustavila je vlak na tom sektoru te ga je iskrcavši putnike, uputila praznog a djelomično zapaljenog najvećom brzinom prema Krapini, gdje su se na željezničkoj stanici razbili lokomotiva i 4 ustaška špijuna koji su nakon saslušavanja pravedno kažnjeni.

⁹ 3. X II bataljon Zagorskog partizanskog odreda, napadnut od jačih neprijateljskih snaga, napušta samo mjesto Ivanec i zauzima Položaje na sjevernim padinama Ivančice u rajonu sela Prigorec (Sveti Duh) gdje je nakon nekoliko dana zamijenjen snagama III bataljona. Prema izvještajima neprijatelja u napadu na II bataljon u rajonu Ivanca učestvovala su slijedeće jedinice, i to:

— Istočna skupina (I bojna I pukovnije PTS i oklopni vlak);

angažirajući jače snage iz Varaždina i Lepoglave, potisnuo naše jedinice koje su se, pošto daljnje držanje ovih položaja nije bilo od većeg interesa, povukle na područje zlatarskog kotara, U tom vremenu prva četa III bataljona izvršila je noću između 19. i 20. studenoga uspješan napad na žandarmerijsku stanicu u Vinici te je na juriš zauzela zgradu žandarmerije, zarobivši 12 žandara sa svom opremom i naoružanjem. U isto vrijeme, 21. XI, treći bataljon Zagorskog partizanskog odreda koji je sve do tada držao položaje u rajonu sela Prigorec, — dominantne u odnosu na sam Ivanec, zbog izdajstva i jake magle iznenada je napadnut te je u probijanju prema Ivančici pretrpio prilično velike gubitke. Izgubljen je teški mitraljez, a nestalo je 14 boraca. Među ostalima tu je ranjen i komandant bataljona Stjepan Bosnar, a poginuo je komandir prve čete Juraj Plečko.

Za novog komandanta III bataljona postavljen je tada drug Trzun, a nešto kasnije Ferdo Klasić.

3. X II bataljon Zagorskog partizanskog odreda, napadnut od jačih neprijateljskih snaga, napušta samo mjesto Ivanec i zauzima Položaje na sjevernim padinama Ivančice u rajonu sela Prigorec (Sveti Duh) gdje je nakon nekoliko dana zamijenjen snagama III bataljona. Prema izvještajima neprijatelja u napadu na II bataljon u rajonu Ivanca učestvovala su slijedeće jedinice, i to:

— Istočna skupina (I bojna I pukovnije PTS i oklopni vlak);

— Zapadna skupina (1 Njemački pancir sat, 1 sat grenadira i 1 sat posade Lepoglava).

Za čitavo to vrijeme aktivnosti II i III bataljona na području kotareva Ivanec i Zlatar, I bataljon se, u glavnom, nalazio na sektoru doljnog Zagorja te je postavljanjem zasjeda, prepadima na uporišta i rušenjem komunikacija¹⁰, zatim čestim mijenjanjem položaja, držao neprijatelja u zabludi o jačini naših snaga. Pošto se prebacio na zlatarski kotar, bataljon je 14. XI u 6 sati ujutro, upravo kad je s okolnih položaja držao sam Zlatar, bio napadnut s nekoliko strana od jakih neprijateljskih snaga. U napadu je sudjelovalo oko 400 Nijemaca sa dva brzometna topa, a njih su pratili ustaše. Bataljon je vodio tešku borbu s neprijateljem i budući da mu je prijetila opasnost okruženja, on se je povukao sjeverno od Zlatara. Bataljon je nanio

— Zapadna skupina (1 Njemački pancir sat, 1 sat grenadira i 1 sat posade Lepoglava).

¹⁰ U tom periodu neprijatelj se u Zagorju mogao služiti sa svega 25% od ukupnih komunikacija.

neprijatelju gubitke od 42 poginula i veći broj ranjenih. Gubici bataljona bili su 2 poginula, među kojima i obavještajni oficir bataljona Figliš.

Nakon dva dana, 16. XI, neprijatelj ponovo napada sa 100 vojnika i 8 tenkova na položaje I bataljona kod sela Sambolić. Poslije četvorosatne žestoke borbe bataljon uspijeva da vješt看 manevrom i drskim protunapadom izbaci neprijatelja iz sela i, nanijevši mu znatne gubitke, natjera ga u pravcu Zlatara.

Koncem studenog i početkom prosinca, po naređenju štaba II operativne zone, odred je svoje glavne snage orijentirao na zapad, pojačavajući aktivnost duž slovenske granice (dolinom rijeke Sutle), zbog koordinacije zajedničkih akcija i djelovanja s Kozjanskim partizanskim odredom.

Odred je u to vrijeme već brojio preko 500 boraca, organiziranih u 3 bataljona.

Prema slovenskoj granici najprije je krenuo II bataljon koji je na svom putu prvih dana prosinca napao neprijateljsko uporište Straža kod Rogateca, kojega je držalo oko 80 njemačkih vojnika - feldžandarma i oko 20 finanaca i žandara. Ova akcija nije u potpunosti uspjela zbog nejednovremenog napada tako da je, iako je uporište svladano, veći dio neprijatelja uspio pobjeći.

SUKOB I BATALJONA S PAVELIČEVIM OSIGURANJEM U SELU GORNJE JESENJE

Prvi bataljon nalazio se još krajem XI mjeseca na položajima kod Veternice, pripremajući se s jednom grupom drugova Slovenaca na odlazak prema Klanjcu, sa zadatkom da prebaci te drugove do teritorije Kozjanskog partizanskog odreda, te da u koordinaciji s njim izvrši duž granice neke zajedničke akcije. Noću između 30. XI i 1. XII bataljon je krenuo u pravcu Jesenja i našao se u dubokoj noći u blizini zaseoka Jesenjansko Cerje. U samom selu i okolnim položajima nalazile su se jace snage ustaša iz PTS¹¹. Još na prolazu kroz Gornje Jesenje dobiveni su neprovjereni podaci da je grupa od oko 60 ustaša stigla u zaselak Cerje i tamo se smjestila u kućama. No ti podaci nisu mogli da se provjere, jer su ustaše kao osiguranje Paveličevog prolaza nadolazile iz Lepoglave u toku noći. Tek kasnije saznalo se da je u Hrvatsko zagorje za osiguranje Paveličevog puta upućen čitav PTS s oko 20 do 25 tenkova Oreškovićeve motorizirane boine. Tako je I bataljon u zoru 1. XII napao jednu čitavu bojnu Paveličeve elitne jedinice, dok su ostale bojne razmještene u širem rajonu, držeći sve nadvišavajuće položaje. U takvoj situaciji neprijatelj je bio potpuno iznenađen i bataljon je energičnim napadom uspio razbiti i natjerati u bijeg čitavu bojnu, uz gubitke od 42 mrtva i više ranjenih ustaša. Tom prilikom poginuo je i jedan ustaški pukovnik, zapovjednik Lepoglave i Ivanca. Prema kasnijim izvještajima neprijateljski gubici su znatno veći, između ostalog i oko 80 nestalih ustaša. U metežu koji je nastao kod iznenađenog neprijatelja, bataljon se je uspio izvući, premda je bio takoreći okružen, budući da je neprijatelj držao sve okolne visove.

Gubici bataljona bili su 2 mrtva i 3 lakše ranjena. Neprijatelj je za odmazdu popalio selo Cerje. Izgorjelo je preko 35 zgrada, a oko 30 žena, djece i staraca pobijeno je i spaljeno.

»Glas Hrvatskog zagorja« u broju 20 objavio je tim povodom u vijestima od 1. prosinca 1943. godine između ostalog i slijedeće:

¹¹ Poglavnikov tjelesni drug.

»Već dugo vremena sjedio je Pavelić sakriven u zidinama Zagreba i nije se pokazivao svijetu. Bojao se pokazati u Zagrebu a još više izaći iz Zagreba, jer je znao da mu na svakom koraku prijeti smrt.

Ali Hitler je tražio da se pokaže svijetu. Trebao je da dokaže da još uvijek postoji neka ustaška vlast i da on, Pavelić, još uvijek nije pobjegao iz Hrvatske.

Krvavi Ante pokupi svu ustašku bandu što mu je stajala na raspolaganje i dobro osiguran, uputi se u Hrvatsko zagorje. Možda se htio lično uvjeriti, da li je istina da i u Zagorju imade partizana. Naši hrabri zagorski partizani pobrinuli su se da ga u to zaista uvjere.

1. prosinca sukobile su se jedinice I bataljona Zagorskog partizanskog odreda s jednom ustaškom bojnom koja je Paveliću osiguravala put. Naši borci, iako iznenađeni i u lošijem položaju, u silovitom jurišu istrijebili su oko 40 bandita i mnogo ranili. Među ubijenim nalazi se ustaški pukovnik, zapovjednik Ivanca i Lepoglave. U ovoj borbi poginula su 2 naša borca dok su 3 lakše ranjena.

To je bila dobrodošlica zagorskih partizana Paveliću, to je bila dobrodošlica cijelog Hrvatskog zagorja krvavom poglavniku.

Poslije ove »dobrodošlice« vjerujemo da Pavelić neće više praviti »izlete po Hrvatskom zagorju«.

U istom broju list na drugom mjestu objavljuje:

USTAŠKA BANDA U ČAST SVOM POGLAVNIKU ZAPALILA SELO CERJE.

»Pobjeda boraca I bataljona nad ustaškom bojnom brzo se razglasila po cijelom Zagorju. To je veliki udarac, zadan ustaškim izrodima.

Ovaj događaj zbunio je bandu. Ustaše su na svaki način htjeli da poglavnikov put kroz Zagorje bude sretan i bez poteškoća.

Ali dosjeti se banda, da svom poglavniku napravi bakljadu. Pravu ustašku bakljadu. Bar će narod znati da je Ante bio u Zagorju.

Selo Cerje u općini Đurmanec određeno je da bude žrtvovano za ustaško krvavo slavlje.

1. prosinca (poslije pretrpjelog poraza, pr. MB) upadoše ustaše u to selo i zapališe 35 kuća. Kad je plamen zahvatio selo, ustaške zvijeri počnu klati žene, djecu, ljude i žive i mrtve bacati u vatru.

Vrisak, plač, zapomaganje, stravično zapomaganje čulo se selom.

Cerekala su se ogavna ustaška njuškala. Eto gori selo, teče krv, viču ljudi u strašnim mukama. Sve za zdravlje poglavnika, u njegovu čast.

Preko 30 kuća je izgorjelo. Više od 35 obitelji ostalo je bez krova, a više od 30 osoba zaklano je i izgorjelo.

Ovaj strahoviti krvavi zločin ne smije ostati nekažnjen. Osvetiti se ustaškim banditima, to je sveta dužnost svih zagorskih rodoljuba.

Zagorski partizani pokazali su svima kako se tuče banda. Pridružite se k njima! Nemojte čekati kod kuće da vas tamo unište ustaški i njemački banditi!

Popaljeno Cerje mora biti osvećeno!«

BORBA ZAGORSKOG I KOZJANSKOG PARTIZANSKOG ODREDA U GRANIČNOM POJASU DOLINE SUTLE

Poslije ove uspješne akcije u Jesenju i I bataljon je prema već unaprijed određenom planu krenuo na područje kotara Klanjec - Pregrada, te je u prosincu mjesecu aktivnost odreda u glavnom prenijeta na taj sektor, gdje je osobito I bataljon postigao značajne rezultate.

II bataljon je polije napada na Stražu svoju aktivnost prenio na uništavanje komunikacija, vršio mobilizaciju, te je svojim čestim pokretima i manevrima vezivao neprijatelja za jača uporišta.

I bataljon je po svom dolasku na područje kotara Klanjec i Pregrada rušio komunikacije, postavljao zasjede u blizini neprijateljskih uporišta i prikupljao podatke o rasporedu neprijateljskih snaga duž rijeke Sutle (ondašnja njemačka granica) radi zajedničkih akcija sa Kozjanskim partizanskim odredom.

10. XII bataljon je postavio zasjedu na cesti Pregrada - Desinić, na svega 1 km od uporišta Pregrada, koga su držali Nijemci. Neprijatelj je izašao iz uporišta kretajući se brdima, daleko od putova, s namjerom da napadne naše snage s leđa. No njegove namjere bile su pravovremeno otkrivene. Četa koja se nalazila u zasjedi napala je neprijatelja i natjerala ga u bijeg, nanijevši mu gubitke od 6 mrtvih. Pošto se bataljon i dalje zadržao na tom sektoru, neprijatelj je 12. XII krenuo u akciju iz pravca Desinić prema Pregradi, i to sa snagama od 250 njemačkih vojnika na 9 kamiona i 3 terenska automobila, koji su bili naoružani sa 15 puškomitraljeza i brzometnim topovima na oklopnim kolima. Bataljon je dijelom snaga držao zasjedu na raskrsnici puteva Sopot - Desinić - Vinagora. Vješt看 manevrom bataljon je napao neprijatelja, preuzevši inicijativu, te mu nanio gubitke od 32 mrtva, 14 ranjenih i uništenih 6 kamiona, dok je bataljon imao 2 poginula i 2 ranjena. Pošto je uspostavljena veza s Kozjanskim bataljonom¹², razrađen je plan o zajedničkom napadu na neka uporišta duž granice, što bi u stvari trebala biti pomoć

¹² Pretpostavlja se da je do zapaljenja .došlo sabotazom jednog je bilo veći broj starješina pa se u izvještajima na nekim mjestima tretira kao odred, a na nekim mjestima kao bataljon.

drugovima iz Slovenije u mobilizaciji novih boraca na tom sektoru. Uvjeti djelovanja ovog odreda bili su inače jako teški, pošto je neprijatelj na njihovoj teritoriji držao jake snage, potpuno zatvarajući granicu koja je tretirana kao granica »Trećeg Rajha«.

Ivica Družinec, komandant I bataljona ZPO, kasnije komandant ZPO i na kraju komandant I Zagorske udarne brigade

Stjepan Križnik, komesar odreda

Radi koordinacije zajedničkih akcija Slovenaca i našeg I bataljona, kod štaba I bataljona nalazio se operativni oficir štaba Zagorskog partizanskog odreda drug Cikojević. U prvoj zajedničkoj akciji bilo je isplanirano da se napadne neprijateljsko uporište Sv. Peter, koje je držalo oko 45 njemačkih graničara i feldžandara, smještenih u dvije

zgrade, u međusobnoj udaljenosti od 200 metara. Pošto je razbijena straža na mostu na rijeci Sutli i otvoren prijelaz, naš se bataljon prebacio na slovenski teritorij, no sam napad izvršen je od grupe Slovenaca nešto preuranjeno. Međutim, jedna četa I bataljona odmah je upućena da likvidira uporišta, ali se je neprijatelj grčevito borio povukavši se na katove zgrada, na koje se nije moglo prodrijeti, premda su naši borci svladali prizemlje zgrade žandarmerije i zapalili je benzinskim bocama. Kada su već počeli pregovori sa žandarima te su oni pristali da se predaju, s tavana susjednih kuća otvorena je mitraljeska vatra od strane Vermahta, pa su se naše snage morale povući. No iako nije uspjelo likvidirati uporište, pošto se borba vodila do 4,30 sati kada je već neprijatelju stizalo pojačanje izvana, neprijatelju su nanijeti veliki gubici od 4 zarobljena, oko 20 mrtvih, nekoliko teže i veći broj lakše ranjenih. Zaplijenjena su 2 automata, 5 pušaka, 10 bombi, nešto municije i znatne količine ostalog materijala. Naši su gubici iznosili 2 lakše ranjena, U borbi su se osobito svojom hrabrošću istakli desetar Anton Hohnjec, borac Branko Varjačić i operativni oficir bataljona Josip Jutriša »Janko«¹³.

Pred svanuće 20. XII naše su snage prodrle dublje u Sloveniju u pravcu sela Osredek na Bizeljskom, u namjeri da se u rajonu Osredek, Pavlova Vas i Pišece, jedinice odmore i nahrane te da se slijedećih dana prebace u rajon planine Bohor, radi poduzimanja daljnjih akcija na tom sektoru¹⁴.

Međutim, već u 11 sati neprijatelj je, pošto se spustila magla, neprimjetno blokirao Kozjanski odred koji se je smjestio na prijelazu Drenovca na relativno uskom prostoru. Naš bataljon odmah je s pravca sela Osredek poduzeo juriš s prvom četom i razbio neprijatelja deblokirajući Kozjansku grupu¹⁵. Borba se je vodila 2

¹³ Drug Jutriša poginuo je kao komandant bataljona koncem 1944. godine u borbi kod Tri Kralja u blizini Krapinskih Toplica. Njegovom pogibijom odred je izgubio neobično hrabrog i pronicljivog rukovodioca koji je poznat u čitavom Zagorju, a u srcima svojih suboraca ostavio je svijetao lik čovjeka i druga. Poslije oslobođenja proglašen je narodnim herojem.

¹⁴ Održavanje na tom terenu posebno je bilo otežano zbog postojanja i široko organizirane mreže »Vermahta«, pod nazivom milicije. U stvari, na čitavom širem pojasu uzduž granice bio je nakon njemačke okupacije iseljen slovenski živalj, a zatim su tamo nastanjeni tako zvani »Kočevari« koji su, dobivši zemlju i kuće iseljenih Slovenaca, bili fanatično privrženi okupatorskom režimu i dobro na oružani automatskim oružjem bili ozbiljna smetnja organizaciji NOP-a kao i pojavi naših jedinica na tom sektoru.

¹⁵ Jedna njemačka jedinica držala je položaje na grebenu Tisovec i pošto je vladala jaka hladnoća, neprijatelj je po jedan vod slao u patrolu prema kućama u selu Javorje,

sata. Neprijatelj je poduzeo dva juriša da bi na kraju energičnim napadom I bataljona bio odbačen u pravcu sela Pišce, ostavivši na poprištu 18 mrtvih vojnika.

Braca Vidiček – Vlado (lijevo), komandant ZPO od listopada 1944. godine i Josip (desno), prvi komesar ZPO

Ti prvi sukobi s neprijateljem i pojava naših snaga na toj teritoriji naišli su na jaku reakciju kod neprijatelja koji je odmah intervenirao s jačim snagama, stvarajući obruč oko naših jedinica, a istovremeno postavio je zasljeđe na svim prijelazima iz rajona u kojem su bile raspoređene snage. Za tu akciju neprijatelj je prikupio oko 3000 vojnika iz Brežica, Celja i okolnih garnizona. Borba se je vodila na život i smrt u toku čitavog dana 21. XII Vještim manevrom snaga, čvrstinom obrane i drskim protunapadima naše su jedinice odbile

koji bi se tamo zadržao 1—2 sata, u zagrijanim prostorijama, nakon čega bi ga smjerno drugi vod. I tako se je na smjenu odmarala i zagrijavala ta neprijateljska jedinica. Kada je ujutro 30. XII naišla na isto mjesto grupa Kozjanskog odreda, vod neprijateljskih vojnika bio je iznenađen i u momentu se spustio u podrum, pa su se našli istovremeno u istoj zgradi i naši borci i grupa Nijemaca sa Vermahtom. Pošto im je oko 11 sati stigla smjena, ona je na zaprepaštenje naišla umjesto svojih na partizane. Kad su ovi zapucali, a partizani pružili otpor iz kuće, počeli su oni iz podruma da otvaraju vatru u vis kroz pod. Dolaskom jedinica iz I bataljona ZPO, Slovenci iz Kozjanskog odreda su deblokirani i neprijatelj razbijen, pretrpjevši velike gubitke.

šest juriša neprijatelja, a istovremeno istraživale koja je točka u neprijateljskom rasporedu najslabija, radi izbora pravca proboja iz obruča. Međutim iznenadnim jurišem neprijatelj je uspio da zabije klin u naš raspored i da prepolovi naše snage na dva dijela. U stvari kod naših se jedinica već osjećalo pomanjkanje municije, što je omogućilo neprijatelju da, premda uz cijenu velikih žrtava, probije naše redove. Nakon toga štab I bataljona organizirao je izvlačenje jedinica u pravcu Vrhovca i prema Sutli, radi ponovnog prelaska na teritoriju Zagorja. Probijajući se kroz neprijateljske zasljeđe, glavnina snaga i 12 ranjenika u noći 21/22. XII preplivala je rijeku Sutlu, dok se je ostali dio, i to druga četa sa 16 boraca Kozjanskog odreda prebacio u suprotnom pravcu od sela Pišece prema Staroj Vaši, koristeći oslabljenost neprijateljske linije u tom rajonu. Pošto je likvidirana straža na mostu južno od sela Kraljevce, ti su drugovi prešli Sutlu. Dio snaga koji je držao zaštitnicu, kasnije nakon jednog dana, uspio je da se probije u sastav bataljona.

Neprijatelj je u tim borbama, prema višestranu potvrđenim podacima, imao 112 mrtvih i mnogo ranjenih, a zarobljena je jedna parabola i 11 pušaka. Naše snage, zahvaljujući vještom manevru štaba bataljona, na čelu s komandantom Ivicom Družinec i polit, komesarom Milanom Šepetavcem, sačuvale su živu silu, imajući svega 3 mrtva, 6 lakše ranjenih i jednog nestalog, dok se gubici Kozjanskog odreda nisu mogli utvrditi, osim nekoliko ranjenih koji su s bataljonom preneseni u Zagorje, budući da se je grupa od 16 boraca prebacila s I bataljonom u Hrvatsko zagorje. Broj ostalih na teritoriji Slovenije bio je nepoznat, ali se prema nekim podacima tvrdi da je Kozjanski odred imao 10 boraca izbačenih iz stroja.

U ovim borbama osobito su se istakli hrabrošću osim ranije navedenih, puškomitraljezac Dragutin Škrlec, — poginuo, mitraljezac Josip Stanko, vodnik Josip Pasariček, borac Josip Piščan, zamjenik komandira čete Josip Balija i rukovodioci Kozjanskog odreda Marijan i Janez. Svojom borbenošću kao cjelina se osobito istakla druga četa I bataljona Zagorskog partizanskog odreda.

Osim navedenih borbenih akcija I bataljona, odred je u to vrijeme do konca prosinca mjeseca s ostalim snagama svoju aktivnost usmjerio na rušenje komunikacija i postavljanje zasljeđa na sektoru kotareva Krapina i Zlatar, i to u neposrednoj blizini neprijateljskih uporišta, te je izbacio iz upotrebe važne saobraćajnice na liniji Zabok-Krapina i Zabok-Zlatar.

Pošto se je vratio na sektor Pregrade, I bataljon se još nekoliko dana zadržao na tom terenu i u Pregradi zaplijenio nekoliko kamiona i jedan autobus.

Bataljon je pripremio akciju za napad na neprijateljsko uporište »Straža« kod Rogatca, koje je poslije napada II bataljona početkom prosinca mjeseca bilo ponovo uspostavljeno. Za tu akciju bataljon je jednu četu ukrcao u autobus i krenuo u pravcu Huma na Sutli. Borci su u autobusu nosili sa sobom napunjene benzinske boce, pripremljene za ovaj napad. Međutim, pošto je u autobusu izbio požar, jer se zapalio benzin u bocama¹⁶, borci, su u gužvi iskakali iz autobusa. Žrtava nije bilo, ali je izgorio jedan puškomitraljez i nekoliko pušaka.

U to vrijeme je inicijativa na terenu bila takoreći potpuno u našim rukama, a neprijatelj je bio sabijen u uporištima, te je I bataljon prevezio svoje snage na kamionima od Pregrade do Radoboja i Veternice, preko Krapinskih Toplica i Velike Vesi.

10. XII drugi bataljon, pošto se je vraćao prema štabu odreda na sektor zlatarskog kotara, izveo je akciju na pruzi Začretje - Krapina, s namjerom da napadne vlak. Međutim, prije nailaska vlaka započeta je borba na cesti, jer je na zasjedu naletio jedan automobil sa 4 gestapovska oficira koje je zasjeda uništila. Nakon toga, pošto je otkriven, na bataljon su krenuli gestapovci iz Začretja i ustaše iz Krapine na kamionima i tenkovima. Borba s njima vođena je sve dok nije naišao vlak. Planirana akcija je izvršena, te su se snage koje su operirale oko vlaka povukle preko ceste. Zatim se je bataljon povukao u pravcu Veternice. Drugog dana ujutro bataljon se našao u blizini Petrove Gore. Od silnog zamora borci su, ne čekajući nužni obrok hrane, smjesta krenuli na odmor. Već oko 10 sati primijećeno je nastupanje jakih neprijateljskih snaga koje su brojile oko 800 vojnika. Neprijatelj je nastupio s tri strane, i to: od Začretja oko 400 gestapovaca, od Lepoglave oko 180 i od Zlatara oko 200 ustaša. Borba se vodila tokom čitavog dana, ali bataljon nije imao gubitaka, dok su neprijatelju nanijeti znatni gubici, a zarobljen je kurir zapovjednika Lepoglave, zajedno s konjem i gitarom.

Po pravilu mi smo uvijek poslije neprijateljskih akcija brzo prelazili na različitim mjestima u protuakcije te time neprijatelja dovodili u nedoumicu o stvarnoj jačini naših snaga.

¹⁶ Pretpostavlja se da je do zapaljenja došlo sabotажom jednog ranijeg legionara koji je kasnije pobjegao iz naših jedinica.

Tako je nakon dolaska II bataljona kod štaba odreda na sektor njegove ranije aktivnosti upućen odmah III bataljon koji je već 13. XII postavio zasjedu na željezničkoj pruzi Zabok - Krapina i zaustavio vlak, zarobio u njem 6 gestapovaca, jednog žandara, jednog domobrana, jednog financa i jednog detektiva. Istovremeno je četa koja se nalazila na osiguranju akcije uništila jedan osobni automobil sa 4 Nijemca, te jedan kamion s ratnom opremom. Neprijatelj je intervenirao s jakim snagama iz Krapine, ali su se naše snage nakon izvršene akcije pravovremeno izvukle. -

26. XII, II bataljon je ponovo napao vlak na pruzi Velika Ves - Krapina, zarobivši 6 neprijateljskih vojnika, a idućeg je dana na zasjedi u selu Polje, u neposrednoj blizini Krapine, prva četa II bataljona pustila neprijatelja na udaljenost od 100 metara, te mu nakon tričetvrtsatne borbe nanijela gubitke od 10 mrtvih i nekoliko ranjenih.

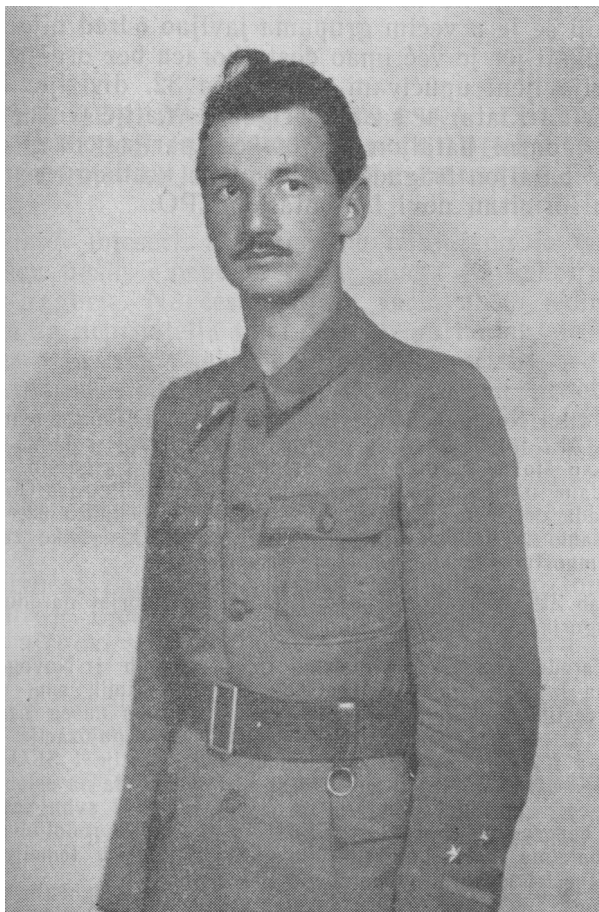
Naše snage su tada potpuno blokirale Krapinu, držeći dio snaga i na položaju kod crkve na Trskom Vrh, pa je neprijatelj nekoliko dana bio prisiljen da svoje snage snabdijeva u Krapini zračnim putem¹⁷.

Aktivnost odreda u tom mjesecu bila je u uskoj vezi s dolaskom snaga 32. divizije na područje Hrvatskog zagorja, koja je 6. januara 1944. godine napala jako neprijateljsko uporište Zlatar. Njega je neprijatelj, pošto su ga napustile naše snage, u jeseni 1943. popunio s jačim snagama, dobro ga utvrdio i tako držao u svojim rukama sve do oslobođenja. Napad na Zlatar izvodila je tada novo formirana

¹⁷ Da je ZPO predstavljao već tada, 3 mjeseca nakon svog formiranja, snažnu borbenu formaciju, svjedoče i izražena priznanja o njegovim uspjesima u izvještaju štaba II operativne zone od 28. XII 1943. god. Glavnom štabu Hrvatske u kojem se između ostalog kaže:

»Zagorski odred spada među naše najbolje odrede. On danas broji oko 600 naoružanih, u tri bataljona sa po 3 čete. Borbenost boraca na dosta je velikoj visini. Osjeća se kod rukovodioca nedovoljno iskustvo, jer su to sve mladi rukovodioci. Iz brigade »Braća Radića« poslano je nekoliko naših rukovodioca, jer se osjeća nedostatak sposobnih vojnika i komandira, dok se štabovi bataljona sređuju. Na pojačanu aktivnost Zagoraca, neprijatelj vrši dnevne ispade i osjeća se da drugovi iz Zagorskog odreda nemaju još dovoljno rutine za borbu na terenu. Oni još ne znaju manevrirati. Vjerujemo, da će dolaskom brigade u Zagorje taj odred postati čvršći; ima perspektive za formiranje brigade iz vlastitih snaga. Štab Zagorskog odreda primjeran je štab, kako po svojoj savjesnosti, točnosti, tako i po svojoj borbenosti i upornosti u sprovođenju postavljenih zadataka. Ni u jednom odredu nije tako zdravo stanje u odnosu na štab kao u Zagorskom, pa vjerujemo, da će drugovi iz štaba moći i dalje izvršavati postavljene zadatke. Zagorskom odredu poslali smo 170 pušaka i time naoružali svo nenaoružano ljudstvo«.

brigada »Matija Gubec«, ali držeći ga u blokadi 3 dana, nije uspjela ovladati njime, budući da se neprijatelj grupirao u tvrđe zgrade iz kojih je pružao ogorčen otpor.

Milan Šepetauc, polit-komesar I bataljona Zagorskog partizanskog odreda, i komandant bataljona Ivica Družinec, osobito su se istakli hrabrošću i vještinom rukovođenja i manevriranja u teškim i složenim zadacima koje je bataljon uspješno izvršio akcijama u graničnom pojasu s obje strane Sutle.

Snage Zagorskog partizanskog odreda bile su u tim borbama angažirane na vanjskom osiguranju i vršile pritisak na okolne garnizone vezujući tako ove neprijateljske snage za sebe.

Uspjesi odreda u proteklim mjesecima kao i operacije koje su u Zagorju izvodile do tada naše krupnije jedinice, osobito su povoljno djelovali na političku orijentaciju naroda. U to vrijeme u takoreći svim selima oformljeni su Narodnooslobodilački odbori i druge antifašističke organizacije.

Politička aktivnost jedinica odreda na terenu kao i ostalih organizacija NOP-a pokrenula je široke narodne mase koje su se, pored ostalog¹⁸, svestrano angažirale na mobilizaciji novih boraca za naše jedinice. Velik broj njih koji se je u većim grupama javljao odred nije mogao da prihvati jer je već imao dosta boraca bez oružja, pa su novoprijavljeni upućivani u jedinice 32. divizije. Poslije napada na Zlatar u sastav brigade »Matije Gubec« ušao je i I udarni bataljon Zagorskog partizanskog odreda kao IV bataljon brigade, te je nakon kratkog vremena u odred formiran novi III bataljon ZPO.

¹⁸ Uoči Nove godine 1944. organizacije NOP na terenu, naročito NF, AFZ i omladina, organizirale su prikupljanje poklona za naše borce, kao što su razni odjevni predmeti, hrana i cigareta, tako da je tih dana u rajon Veternice - Novi Golubovec - Petrova Gora, gdje se je tada odred nalazio okupljen do dolaska jedinica 32. divizije, narod je samo iz donjeg dijela Zagorja poslao na desetke zaprežnih kola s mnoštvom poklon paketa i pisama.

Štab ZPO zahvalio se preko lista »Glas Zagorja« narodu Hrvatskog zagorja ovim riječima.

»Narodu Hrvatskog zagorja! Uoči božićnih i Novogodišnjih blagdana iz svih krajeva Hrvatskog zagorja primili smo nekoliko stotina čestitaka upućenih borcima i rukovodiocima našeg Zagorskog odreda. U njima pojedinci i antifašističke organizacije: odbori USAOH-a i AFZ-a, organizacije Komunističke partije i SKOJ-a, kao i NOO-i izražavaju duboku povezanost čitavog naroda na oslobođenom i neoslobođenom dijelu Zagorja s našom NOV. U svim čestitkama vidi se bezgranična ljubav omladine i svih čestitih rodoljuba prema našim borcima, koji svojom krvlju j životima kuju temelje novog života u oslobođenoj i preporođenoj domovini.

Isto tako primili smo na stotine paketa blagdanskih darova, koji su dolazili čak iz najudaljenijih sela kotara Zlatar, Krapina, Pregrade i Klanjca.

U ime boraca i rukovodioca našeg odreda, mi se ovime najsrdačnije zahvaljujemo svim rodoljubima. Obećajem0 da ćemo svojom pojačanom borbom pod mudrim vodstvom našeg vrhovnog komandanta druga maršala Josipa Broza Tita, a uz pomoć čitavog naroda Hrvatskog zagorja, koji treba da mobilizira sve svoje snage, doskora osloboditi naš kraj od razbojstva, pljačke i paleža švapskih okupatora i krvavih ostačkih bandi«.

AKCIJE ODREDA NAKON ODLASKA JEDINICA 32. DIVIZIJE (SIJEČNJA 1944. GODINE) DO FORMIRANJA I ZAGORSKE BRIGADE

Prvih 5 mjeseci 1944. godine obilježeno je osobito aktivnošću naših i neprijateljskih snaga na sektoru Hrvatskog zagorja. Na česte pojave većih naših jedinica¹⁹ na ovom za neprijatelja tako osjetljivom terenu, on nekoliko puta pokušava s jakim snagama da »očisti« ovo područje i da se koliko-toliko oslobodi stalnih prijetnji i briga koje su mu zadavale naše snage u neposrednoj blizini Zagreba, i da tako bar nekako stvori za sebe slobodan prostor oko »prijestolnice«. Po pravilu on bi uvijek poslije organiziranijeg »pročešljanja« jačim snagama kroz Zagorje pojačavao već postojeća uporišta i stvarao nova.

Aktivnost Zagorskog partizanskog odreda u tom periodu bila je tijesno vezana za operacije naših većih jedinica i njegovi su zadaci kao i uvjeti djelovanja bili tim složeniji što bi odred poslije svakog odlaska ovih jedinica s tog područja ostajao sam, stalno ugrožen od jačih i brojnijih neprijateljskih uporišta.

Odred je poslije napada 32. divizije na neprijateljsko uporište Zlatar i nakon njenog odlaska za Kalnik, ostao sa svoja dva bataljona²⁰, ali je nakon nekoliko dana formiran i III bataljon²¹. S takvim po bataljonima raspoređenim snagama vršio je česte pokrete

¹⁹ 32. divizija je nakon napuštanja Hrvatskog zagorja poslije napada na Zlatar ponovo došla u Zagorje drugom polovinom ožujka, te poslije kratkog odmora na Kalniku dolazi u travnju mjesecu sa I Moslavačkom brigadom i pod rukovodstvom štaba X korpusa Zagrebačkog vodi u Zagorju sve do 15. svibnja uspješne borbe u kojima su bili uključene i jedinice ZPO.

²⁰ Po ulasku I udarnog bataljona u sastav brigade »Matija Gubec« Zagorski partizanski odred je ostao sa dva bataljona, koji su mijenjali naziv: drugi postaje I, a treći postaje II bataljon, dok je teći bataljon odreda ponovo formiran 17. I 1944. godine.

²¹ 25. I 1944. godine, svega 8 dana od svog formiranja, III bataljon prešao je granicu i izveo napad na neprijateljsko uporište Žetale. Iako nije uspio u potpunosti likvidirati uporište, bataljon je energičnim napadom nanio neprijatelju osjetne gubitke i zaplijenio jedan mitraljez MG sa 600 komada municije, 1 automat, 1 prsni mitraljez i dosta ostalog ratnog materijala. Bataljon je imao jednog lakše ranjenog.

po čitavom Zagorju, a svoju je aktivnost usmjerio na rušenje komunikacija i postavljanje zasjeda oko neprijateljskih uporišta.

Osim nekoliko manjih posada, odred nije imao mogućnosti da napada neprijateljska uporišta, budući da su ona mahom bila pojačana brojčano i s usavršenijim sistemom prepreka i utvrđenja. U takvoj situaciji naši bataljoni su često organizirali rušenja komunikacija u blizini neprijateljskih uporišta, da bi kasnije postavljali zasjede neprijateljskim snagama koje bi izlazile da poprave komunikacije i uspostave normalan saobraćaj.

Kako je u to vrijeme, tj. početkom veljače 1944. godine, kroz Hrvatsko zagorje prolazila 14. slovenska divizija koja zbog svog specijalnog zadatka, prodora na Štajersku, nije mogla da se angažira i za neku ofenzivnu djelatnost u samom Zagorju, Zagorski je partizanski odred — vezivanjem neprijatelja za sebe, istovremeno osigurao toj diviziji kratak odmor, sređivanje, te nesmetan prijelaz do same granice na Sutli, koju je ona prešla u noći od 6. na 7. II 1944. godine. No treba napomenuti da je njena pojava ipak izazvala reakciju neprijatelja, koja se je kasnije sručila na jedinice Zagorskog partizanskog odreda.

Budući da su naše sigurnije baze tada ipak bile u rajonu planine Ivančice, gdje se je te zime u glavnom i nalazio štab odreda s odredskom ambulantom i jednim do dva bataljona, dok su se ostali bataljoni češće na to područje svraćali prije svega zbog oslobađanja od ranjenika, neprijatelj je imao predodžbu da se na sektoru Ivančice nalazi gro naših snaga, te je sa snagama koje su se vraćale poslije neuspjele VI ofanzive s drugih područja naše zemlje, s nekoliko hiljada vojnika poduzeo ofenzivu na Zagorski partizanski odred.

OFENZIVA NA SEKTORU IVANČICE. BORBA KOD VRLCA - SAMBOLIĆA

Kao mjeseci pod kraj 1943. godine, tako je i početak 1944. godine bio obilježen velikom aktivnošću naših snaga u Hrvatskom zagorju, a osobito velikim odazivom boraca u naše jedinice, čemu su znatno pridonijele akcije naših većih jedinica i njihova česta pojava na tom području. Sve je to imalo snažan utjecaj na znatno šire učešće naroda u političkim organizacijama NOP i Narodno-oslobodilačkim odborima, kao prvim istinskim organima narodne vlasti, koji su počeli funkcionirati u svim selima i mjestima, što je i za jedinice odreda pružalo znatno povoljniju okolnost u njihovim akcijama i održavanju na terenu. U takvoj situaciji neprijateljske su se snage osjećale sve više izoliranima i vezanima na svoja uporišta, jer svaki izlazak iz njih i poduzimanje bilo kakvih akcija neprijatelj je platio cijenom velikih žrtava, a neke veće i organiziranije akcije s raspoloživim snagama neprijatelj nije mogao izvoditi, budući da je morao istovremeno jače snage ostavljati za osiguranje uporišta. Zbog toga je za svaki pokušaj da uništi naše snage neprijatelj morao dovlačiti jače jedinice. Takvih pokušaja bilo je više, a osobito kada bi u Zagorje prodrla koja naša jedinica, neprijatelj bi po pravilu brzo reagirao s jačim snagama. No kada su se u siječnju 1944. godine u Hrvatskom zagorju pojavile, najprije 32. divizija, a kasnije početkom veljače 14. slovenska divizija na svom prolazu u Štajersku, tada je s ostalih područja Hrvatskog zagorja prikupljeno oko 3.000 neprijatelja koji su zaposjeli sve prilaze prema Ivančici, misleći da se ovdje nalazi glavnina naših snaga, te su krenuli u »čišćenje« tog područja na liniji Zlatar - Budinščina.

Ali su se u to vrijeme na ovom sektoru našli naš II i III bataljon sa štabom odreda²² i odredskom ambulantom u kojoj je bio znatan broj ranjenika, dok se je I bataljon nalazio na sektoru donjeg Zagorja.

²² Kako je baš u to vrijeme uslijedila reorganizacija u štabu odreda, zbog odlaska nekih članova štaba na nove dužnosti, ovaj je štab bio znatno oslabljen. Naime, dotadašnji komandant odreda, Josip Špiranec »Pinter«, postavljen je za polit-komesara brigade »Matije Gubec«, a pomoćnik polit-komesara odreda Franjo Tuđman za pomoćnika polit-komesara 32. divizije, dok je zamjenik komandanta odreda Stjepan Iveković postavljen za polit-komesara štaba zapadne grupe odreda Hrvatske. Za

Namjere neprijatelja brzo su otkrivene i pojačanom aktivnošću I i II bataljona neprijatelj je bio prisiljen da koliko-toliko razvlači svoje snage i da ne uključi u akciju snage iz okolnih uporišta, dok je III bataljon držao jake položaje na podnožju Ivančice na liniji selo Vrlci - selo Samboljici, gdje je pružao ogorčeni otpor, tražeći istovremeno najslabije mjesto u neprijateljskom rasporedu radi proboja iz obruča u pravcu Maceljske gore. Nakon trodnevnih borbi neprijatelj, usprkos znatnim gubicima, nije uspio da probije položaje III bataljona, te su se naše snage uz neznatne gubitke izvukle u pravcu Macelj - Trakošćan.

Ova neprijateljska ofenziva, zajedno s neposrednim pripremama, trajala je od 20. veljače do 1. ožujka 1944. godine.

Kako su pripreme za ofenzivu otkrivene već u njenim počecima, štab odreda je pravovremeno i efikasno reagirao time što je uputio svoje bataljone na više pravaca kako bi neprijatelja sistematski iznurivao i prisilio ga na razvlačenje snaga, a da se istovremeno ne nađu naše jače snage skoncentrirane na jednom mjestu jer bi time bile izložene neprijateljskom uništavanju. Osim toga, da bi se jedinice rasteretile i bile što pokretljivije, štab odreda je pravovremeno u toku same ofenzive izvršio evakuaciju ranjenika na Kalnik, a II bataljon koji je osiguravao tu evakuaciju vratio se je s puta tek početkom ožujka, tako da se je pri kraju same ofenzive u Zagorju nalazio štab odreda sa dva bataljona²³.

Poslije izvršenih priprema i pune blokade Ivančice, pošto je zaposjeo sve prilaze, neprijatelj je otpočeo napad na naše snage s pravca Belec - Selnica. Naš III bataljon držao je položaje ispred sela Vrlci na odsjeku od oko 1.000 m. Neprijatelj je pred sam pokušaj prodora i nastupanja položaje bataljona obasuo artiljerijskom vatrom, u čemu je podržavan i avijacijom, ali su naše snage uspješno odoljevale.

novog komandanta odreda tek je stigao Ivica Družinec, a s ostalim članovima štaba trebalo je tek izvršiti popuna štaba odreda.

²³ U samom početku neprijateljske ofenzive u odredskoj se ambulanti nalazio veći broj ranjenika, a taj se je broj još znatno povećao zbog neprijateljskog bombardiranja prije samog nastupanja neprijatelja. Štab odreda, sa štabom zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske, odmah je uvidio opasnost koja je prijetila od nepokretljivosti jedinica, te je u toku najžešće neprijateljske ofenzive, bez obzira na umanjenost svoje udarne snage, odvojio II bataljon koji se je s ranjenicima, pod zaštitom i prihvatom jednog bataljona Zagrebačkog Partizanskog odreda, probio s njim na Kalnik, gdje ga je prilikom Prijelaza preko autoputa Zagreb - Varaždin štitio i prihvatio jedan bataljon Kalničkog partizanskog odreda.

Zbog velikog snijega ostalo je neeksplodiranih na stotine granata koje smo kasnije prikupili i koristili za miniranja umjesto eksploziva.

Neprijatelj je otpočeo nastupanje 25. II ujutro i pošto poslije čitavog dana borbe nije uspio da ovlada našim položajima, on je pokušao da se noću s manjim grupama uvuče u pozadinu naših snaga. Njegove su namjere pravovremeno otkrivene, jer je i štab odreda uputio manje dijelove da se zabace u pozadinu neprijatelja radi uznemiravanja i izazivanja. Jedan je vod odmah postavljen u zasjedu nastupajućem neprijatelju. Pošto je neprijatelja pustio u neposrednu blizinu, otvorio je na nj plotunsku vatru te mu nanio velike gubitke i natjerao ga u bijeg. Neprijatelj je imao 19 mrtvih, dok broj njegovih ranjenika nije utvrđen, ali je on u svakom slučaju bio još znatno veći. Poslije drugog dana borbe, pošto su se naše snage izvukle ispod udara, neprijatelj je počeo odstupati, ne osuđujući se na daljnji prodor u dubinu Ivančice²⁴.

Iako je našim snagama išao u prilog prilično visok snijeg, jer je umanjivao efikasnost neprijateljske artiljerijske vatre, s obzirom da je veći broj boraca imao slabu ili gotovu nikakvu obuču, prilično velikom broju boraca promrzle su noge i ostali izloženi dijelovi tijela, što se je osobito odrazilo kasnije nakon otapanja. Samo u Desi-niçu i okolnim selima bilo je na proljeće 1944. godine 55 premrzlih boraca koji su bili nepokretni i za duže vrijeme izbačeni iz stroja. Mada je naš III bataljon pretrpio znatne gubitke, imajući još u početku ofenzive pored premrzlih 3 mrtva i 22 ranjena koji su s ostalim ranjenicima u pratnji II bataljona prebačeni u Kalnik, naše su se snage ipak uspješno održale i noću 27/28. II probile se s nekoliko teže ranjenih preko zapadnih ogranaka Ivančice u pravcu Jesenja²⁵, a da su do kraja održale svoju homogenost i borbeni duh. Taj je uspjeh bio tim veći što je ovaj bataljon koji je iznio glavni teret ofenzive formiran svega mjesec dana prije nje, a iz nje je izišao očeličen i obogaćen dragocjenim iskustvima i borbenašću starješina i boraca.

²⁴ Pred samo izvlačenje snaga nakon drugog dana borbe, štab odreda, da bi zavarao neprijatelja o našim pripremama za protunapad, uputio je na širem frontu veći broj boraca s raketnim pištoljima da izbacuju rakete, osvjetljavajući neprijateljske položaje, što je stvarno imalo efekta, jer je stvorena panika u neprijateljskim redovima, nakon čega je neprijatelj otpočeo s povlačenjem.

²⁵ Ranjenici i premrzli koji su kasnije prebačeni u selo Bukići. predani su na brigu i čuvanje partijskim komitetima, ali bez stručne liječničke pomoći i njege, koja je tek kasnije uslijedila, što je prouzrokovalo potrebu za amputacijom udova kod nekih od tih ranjenika.

No, za uspješan ishod ovih borbi, pored snaga koje su neposredno učestvovala, imaju značajne zasluge i ostale jedinice odreda, koje su svojom aktivnošću i rušenjem komunikacija ograničavale manevar neprijateljskih snaga i vezivale ga uza se. To je bilo tim značajnije što se zbog velikog snijega neprijatelj nije mogao kretati izvan glavnih komunikacija.

Prvi bataljon Zagorskog partizanskog odreda, koji je u to vrijeme nalazio na području klanječkog kotara, stalnim pokretima, rušenjem komunikacija i postavljanjem zasjeda, držao je neprijatelja potpuno prikovanog za svoja uporišta. Bataljon je 10. II postavio zasjedu u Družilovcu na koju je naišao neprijatelj iz Velikog Trgovišća, vodio s njim dvosatnu borbu i natjerao na kraju neprijatelja u paničan bijeg. Gubici neprijatelja bili su 10 mrtvih i 6 ranjenih, a zaplijenjeno je 6 pušaka i 6 pari odijela.

18. II bataljon je postavio neprijatelju zasjedu u selu Gredice kod Klanjca. Neprijatelj je naišao s dva kamiona vojske. U energičnom napadu nanijeti su mu gubici od 7 mrtvih. Zaplijenjeno je tom prilikom 2 puške, 1 pištolj, 1 automat, te 600 komada municije, dok je ostalo neprijatelj pod zaštitom vatre iz samog Klanjca uspio izvući, osim jednog kamiona koji je zapaljen. U toj akciji svojom hrabrošću istakli su se drugovi: komandir 3. čete Dragutin Brlek, desetar Slavica Špiljak i puškomitraljezac Mirko Zajec.

Ratna slika dvojice prisnih suradnika: Mirko Belošević i Ivica Družinec, hrabri i proslavljeni komandant bataljona II Zagorskog partizanskog odreda i I Zagorske brigade.

NAPAD NA VLAK KOD ŽELJEZNIČKE

STANICE ŽEJINCI

Po završetku ofenzive na Zagorski partizanski odred, pošto nije postigao planirani cilj da uništi naše snage koje su poslije dvodnevni upornih borbi uspjele da se izvuku iz šireg obruča i evakuiraju ranjene drugove, neprijatelj se je povukao u uporišta koja su tada bila znatno pojačana te su se u toku čitavog ožujka stalno mijenjala u pogledu broja i snage. Naime, neprijatelj je u to vrijeme kroz Hrvatsko zagorje prebacivao znatne snage u pravcu Varaždina prema Mađarskoj, zbog kritične situacije na Istočnom frontu i naglog napredovanja Crvene armije. Tako su, poslije izvršenih pregrupacija neprijateljskih snaga, njegova uporišta u Zagorju bila upotpunjena s ustaškim i gestapovskim jedinicama umjesto ranijih njemačkih garnizona.

U takovoj novo stvorenoj situaciji odred nije bio u stanju da napada neprijatelja u njegovim tako pojačanim uporištima, već je svoju djelatnost orijentirao na komunikacije i postavljanje zasjeda, te na taj način otežavao pokrete neprijatelja, a pritom mu također nanosio gubitke.

Štab odreda je sa dva bataljona, pošto se II bataljon vratio s Kalnika kamo je u drugoj polovini veljače pratio grupu ranjenika, operirao na sektoru Zlatarskog i krapinskog kotara, gdje je saobraćaj neprijatelja bio najživlji, dok se je III bataljon, koji je snosio najveći teret neprijateljske ofenzive na području Ivančice, nakon te ofenzive prebacio na sektor donjeg Zagorja. Kako je ovaj bataljon nalazio, u glavnom, na periferiji glavnih neprijateljskih pokreta, on je u to vrijeme izvršio nekoliko vrlo smjelih i uspješnih akcija.

Prvih 10 dana ožujka, bataljon se je kretao na području Pregrada - Klanjec, gdje je postavljao zasjede. Neprijatelj, međutim, nije izlazio iz svojih uporišta, pa je štab bataljona donio odluku²⁶ da se približi komunikaciji Zagreb - Krapina, na kojoj je tada bio živ saobraćaj

²⁶ Kada su bataljoni odreda djelovali samostalno na određenim terenima, štabovi bataljona su u okviru općeg plana štaba odreda samostalno operirali i tako sami donosili izvjesne odluke o izvrću pojedinih akcija.

neprijatelja. Tako je 11. III zaposleo položaje u selu Vadina, u neposrednoj blizini Velikog Trgovišća, s namjerom da napadne vlak u rajonu željezničke stanice Ključ (Žejnci) koji ovuda prolazi oko 4 sata poslijepodne. No budući da je neprijatelj osjetio prisustvo naših snaga, oko 10 sati ujutro poduzeo je napad sa snagama iz uporišta Luka i V. Trgovišće. Nakon dva i po sata borbe neprijatelj se je povukao u svoja uporišta sa 6 ranjenih. Nakon toga, poslije kratkog sređivanja i preciziranja zadataka, bataljon je krenuo na unaprijed planirani zadatak — napad na vlak u Ključu. Raspored za napad bio je slijedeći: prva četa imala je zadatak da iz neposredne blizine napadne sam vlak, dok je treća četa ostavljena kao zaštitnica na okolnim visovima, sa zadatkom da u toku samog napada intervenira mitraljeskom paljbom na vlak. Druga četa vršila je vanjsko osiguranje s pravaca od Velikog Trgovišća i Luke.

Napad je otpočeo u 16,15 sati, a završio u 17.00.

Otpor neprijatelja iz samog vlaka bio je brzo slomljen, dok iz najbližih uporišta neprijatelj nije intervenirao, jer je iz tih istih uporišta (Veliko Trgovišće i Luka) 3—4 sata prije toga, pošto je napao naše snage u selu Vadina, bio natjeran u bijeg, te se vjerojatno zbog pretpostavke da se radi o jačim našim snagama, nije osudio reagirati.

Ta suzdržljivost neprijatelja iz okolnih uporišta prouzrokovala je zabunu kod neprijateljskih snaga koje su se nalazile u vlaku, a i sam njihov raspored u čitavoj kompoziciji nije osiguravao mogućnost za pružanje nekog organiziranog otpora. Svakako jači otpor su pružali njemački vojnici i ustaše od kojih se oko 25 udavilo u nabujaloj rijeci Krapini, a neki su od njih izvršili samoubojstvo, kako ne bi pali u ruke partizana. Tek pošto je akcija potpuno završena, pokupljen plijen i postrojeni putnici i zarobljenici krenuli su bataljonom na unaprijed određeno mjesto u pravcu sela Dubrovčan, neprijatelj je iz Oroslavja motoriziran krenuo u potjeru za našim snagama, ali kako se je već primicala noć, on je poslije nekoliko izbačenih granata odustao od daljnjeg gonjenja i povukao se u polazne baze.

Ova smjela akcija III bataljona u potpunosti je uspjela, bez ikakvih gubitaka s naše strane. .

Osim mrtvih u toku borbe kod samog vlaka, u ovom napadu zarobljeno je 97 domobrana, 2 ustaša, nekoliko legionara i žandara, 17 Nijemaca među, kojima i 1 liječnik, te 55 željezničara i poštara. Svi su ti poslije ispitivanja i saslušanje svučeni i pušteni svojim kućama, osim 17 Nijemaca, 2 ustaša i 1 domobranskog oficira, koji

su nakon provjere o njihovim nedjelima kažnjeni, a njemački je liječnik upućen na rad u naše sanitetske ustanove.

Od samog početka okupacije postojala je, zavisno o trenutačnim mogućnostima tijesna suradnja između slobodoljubivih snaga naroda s obje strane Sutle. Prilikom uspostavljanja prve suradnje u zajedničkoj borbi poginuo je Edo Leskovar, prvi sekretar OK KPH Krapina. Kasnije često izvode zajedničke akcije zagorski i slovenski partizani. Posebno zaprepaštenje kod neprijatelja izazvao je prolaz 14. slovenske divizije preko Zagorja.

Na slici: Ivica Gretić s rukovodiocima slavne 14. divizije

U ovoj akciji zaplijenjena su 22 karabina, 4 pištolja, 2 automata (šmajsera) i nešto municije te bombi. Od odjeće zaplijenjeno je 110 šinjela, 120 odijela, 80 pari cipela i 10 pari čizama, 30 košulja, 4 šatorska krila, 80 opasača i razni drugi materijal.

Nakon te akcije bataljon se i dalje kretao na tom sektoru i vršio manje prepade na neprijateljska uporišta (Miljana i Začretje) kao i rušenje komunikacija, da bi 18. III ponovo organizirao napad na vlak, ovog puta u rajonu željezničke stanice Velika Ves. Ipak, premda je čitava akcija dobro pripremljena i organizirana, ovaj napad nije uspio i vlak je, pod vatrom naših mitraljeza, pojačanom brzinom produžio u pravcu Krapina. Naime, dva naša borca trebali su u civilnom odijelu da upadnu u lokomotivu i onemoguće daljnje kretanje. Pošto su ih primijetili žandari, zapucali su i jednog ranili, a drugi je poginuo. Jedan domobran koji je iskočio iz vlaka i predao se našim jedinicama, dao je kasnije podatke da se na vlaku ovog puta nalazilo 40 žandara i od prilike isto toliko ustaša.

PREPAD USTAŠKOG »TRUPA« NA ŠTAB ODREDA

Ostale snage Zagorskog partizanskog odreda, koje su se u to vrijeme nalazile na sektoru krapinskog i zlatarskog kotara, predstavljale su ozbiljnu smetnju neprijatelju, ometanjem saobraćaja i stalnim izazivanjem pokretima i zasjedama kraj njegovih uporišta. Da bi nas onemogućio u našoj aktivnosti, neprijatelj mijenja metode u svojim akcijama i pokušava da noćnim prepadima manjih i brzo pokretnih jedinica, »trupovima«²⁷, uznemirava i nanosi gubitke našim snagama. Takav jedan prepad izvršila je grupa od 10 ustaša i na naš I bataljon u selu Gorjani kod Radoboja. Bataljon tek što se je nakon dužeg marša po visokom snijegu smjestio po kućama. Čim je postavljena straža, vojska je, nakon silne zamorenosti, brzo zaspala, jer su borcima kratki san i odmor bili prijeko potrebni nakon čitavonoćnog pokreta. U takovoj situaciji upala je grupa ustaša u selo i otvorila vatru na prozore kuća gdje je bila smještena prva četa. To je, razumljivo, u takvim okolnostima, u stvorenim uvjetima unijelo pometnju i gužvu u naše redove. Tom je prilikom poginuo zamjenik komandira prve čete, a nekoliko je boraca lakše ranjeno, dok je ustaška grupa uspjela da se izvuče, osim dvojice poginulih, među kojima i starješina te grupe.

Noću 12/13 ožujka izvršio je jedan takav »trup« jačine od 50 ustaša, prepad na štab odreda i odredsku ambulantu u selu Petrova Gora²⁸. Pošto se je štab odreda na tom mjestu nalazio nekoliko dana, neprijatelj je imao točne podatke o rasporedu naših snaga. On se je potajno privukao u pozadinu i iznenada napao sam štab odreda s pravca gdje se to najmanje moglo očekivati. U neposrednoj blizini nalazio se i naš I bataljon koji je odmah izašao na položaje i izvršio protunapad na neprijatelja, no glavni je otpor pružila štapska straža koja se je nalazila uz sam štab odreda. Neprijatelj je u tom

²⁷ »Trupovi« su bile specijalno pripremane njemačke manje jedinice koje su imale zadatak da s točnim podacima o dislokacijama naših jedinica, štabova i bolnica, noću iznenada upadaju sa ciljem da uništavaju štabove i ranjenike. U zimskim prilikama oni su često koristili skije i maskirali se bijelim ogrtačima. Ustaše kasnije pokušavaju da u tome kopiraju Nijemce, u čemu katkad djelomično i uspijevaju.

²⁸

munjevitom prepadu, poslije čega se je odmah dao u bijeg, nanio odredu gubitke od 6 mrtvih i 2 ranjena, dok je on imao 3 mrtva i nekoliko ranjenih ustaša.

Slijedećih dana štab odreda s I bataljonom rokirao se prema selima Lobor i Sambolić. Već drugog dana neprijatelj je iz Zlatara poduzeo akciju na snage I bataljona. Poslije skoro čitavog dana puškaranja neprijatelj je protjeran u polazne baze, s 3 mrtva i više ranjenih. Zaplijenjene su tog dana 2 puške i 450 komada municije.

Drugi bataljon nalazio se je tih dana u rajonu Konjščina i Zlatar Bistrica na rušenju komunikacija i postavljanju zasjeda. Angažirajući i civilno stanovništvo bataljon je za nekoliko dana izbacio iz prometa više važnih saobraćajnica, a 14. III na željezničkoj stanici Donja Konjščina zapalio je nekoliko vagona i uništio 300 metara željezničke pruge. Nakon toga ovaj se je bataljon prebacio na sektor Krapina - Začretje da i tamo poduzme rušenje komunikacija koje je neprijatelj uspio popraviti.

Jako je u tom periodu odred, u stalnom manevru sa svojim bataljonima, nanosio neprijatelju goleme štete i usporavao njegova kretanja koja su tada bila veoma živa 1 za neprijatelja od osobite važnosti u pregrupiranju snaga.

2) Poslije ovog prepada neprijatelj je u svojoj propagandnoj štampi pisao kako je ubijen glavni komandant Zagorja - Družinec. U stvari je u toj borbi poginuo brat komandanta Zagorskog partizanskog odreda Alojz Družinec, koji se nalazio kao kurir štaba odreda pri štapskoj straži, pa otuda i potječe ova neprijateljska dezinformacija.

UČEŠĆE JEDINICA ZPO U NAPADU NA

ĐURMANEC I ŽUTNICU

Daljnje akcije Zagorskog partizanskog odreda bile su određene planom štaba Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske o pripremama terena pred ponovni dolazak 32. divizije u Hrvatsko zagorje, koji je uslijedio koncem ožujka, a kasnije početkom travnja i dolazak snaga 10. korpusa zagrebačkog, te su i snage odreda bile uključene u akcije tih jedinica.

Poslije žestokih borbi koje je vodila u rajonu Žitomira i Orešja 23. ožujka, 32. divizija se prebacila na sektor Krapine, te je 28. ožujka izvršen napad na neprijateljska uporišta Žutnica i Đurmanec. Napad na Žutnicu vršila je dijelom svojih snaga udarna brigada »Braće Radić«, dok je neprijateljsko uporište Đurmanec napadao udarni bataljon štaba Zapadne grupe odreda.

Zbog vrlo jakih okolnih uporišta i očekivanja intervencije, nužno je bilo da se glavnina snaga locira na vanjska osiguranja, pa su u tu svrhu angažirane i snage Zagorskog partizanskog odreda koji je s I bataljonom zaposjeo položaje u Donjem Maclju, osiguravajući pravac Ptuj - Đurmanec, s II bataljonom pravac Rogatec - Krapina na položajima Hromec - Lupinjak. Treći bataljon odreda nalazio se kao rezerva štaba Zapadne grupe odreda u rajonu sela Jesenje.

Kako iz ptujskog pravca neprijatelj nije intervenirao, I bataljon se istog dana prebacio u Đurmanec, sa zadatkom da uništi neprijateljske napuštene bunkere i utvrđenja i da organizira rušenje željezničke pruge u pravcu Krapina, budući da je udarni bataljon tjerao neprijatelja koji se je iz Đurmanca izvlačio prema Žutnici i Krapini. Osim toga bataljon je trebao da se nađe na raspoložanju komande grupe odreda kao rezerva, u slučaju jače intervencije odnosno protunapada neprijatelja.

Drugi bataljon uspješno je odbio pokušaj neprijateljske intervencije iz pravca Rogatec - Krapina.

Zbog jake intervencije od Zagreba, odakle je neprijatelj nastupao prema Krapini s vrlo jakim snagama (92 kamiona i 11 tenkova), napad na Žutnicu nije u potpunosti uspio, pošto se nije mogao izvući

plijen, iako su snage brigade »M. Gubec« u gonjenju neprijatelja koji je pokušao prodrijeti u Žutnicu, djelomično upale i u samu Krapinu.

Nakon ove akcije udarna brigada »Braće Radić« provela je nekoliko dana na sektoru kotara Pregrada i Klanjec, nakon čega se je vratila u rajon Ivančice, gdje su se nalazile ostale snage 32. divizije.

Štab odreda se sa dva bataljona prebacuje na područje donjeg Zagorja, gdje uz manje akcije i rušenje komunikacija privlači na sebe pažnju neprijatelja, popunjava i sređuje jedinice, dok je jedan bataljon upućen na područje kotareva Zlatar - Krapina - Ivanec radi veze i zajedničkih akcija s jedinicama 32. divizije, da bi se u prvoj polovini travnja opet u cjelini rokirao na sektor Jesenja, pred zajednički napad sa snagama 32. divizije na neprijateljsko uporište Novi Golubovec.

NAPAD JEDINICA ZP ODREDA

NA NOVI GOLUBOVEC

Prvih 10 dana travnja jedinice 32. divizije uz kratke su odmore često mijenjale položaje i imale s neprijateljem neke manje sukobe. Neprijatelj je osjećao prisustvo naših jačih snaga u zagorskom bazenu te je svoja uporišta znatno pojačavao i usavršavao sistem vanjskih osiguranja. Ipak se u to vrijeme u Hrvatskom zagorju osjeća povoljna atmosfera za uspješne akcije većeg zahvata, te je i štab korpusa, sprovodeći opću direktivu Glavnog štaba Hrvatske odlučio da produži operacije u Hrvatskom zagorju, radi razbijanja neprijateljskih uporišta i sprovođenje šire mobilizacije boraca za popunu jedinica, pa je krenuo i s prvom Moslavačkom brigadom u Hrvatsko zagorje. Razumljivo je da je prisustvo tako jakih naših jedinica na sektoru u neposrednoj blizini Zagreba izazvalo snažne reakcije kod neprijatelja, te on u nekoliko navrata pokušava da s raspoloživim snagama razbije naše jedinice i tako »očisti« ovo područje i osigura slobodan manevarski prostor. No naše su snage uspješno odolijevale neprijateljskim napadima i održale se na tom području sve do 15. svibnja te su za to vrijeme oslobodile nekoliko značajnih uporišta, vršile uspješno mobilizaciju novih boraca, a 8. svibnja, po odluci štaba korpusa, formira se u okviru Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske i Prva Zagorska brigada.

Poslije napada na Žutnicu i Đurmanec, koncem ožujka značajnije akcije većeg zahvata u stvari počinju napadom na jako neprijateljsko uporište Novi Golubovec uveče 14. travnja. Zadatak da likvidira ovo uporište dobio je Zagorski partizanski odred²⁹. U suradnji s dijelom snaga 32. divizije odred je s prvim i dijelom snaga drugog bataljona izvršio napad sa sjevernih i zapadnih prilaza uporištu, dio snaga II bataljona bio je na osiguranju od pravca Lepoglave, dok se je III bataljon nalazio na položajima Veternice - Sv. Jakob zbog osiguranja s pravca Krapine.

²⁹ Bataljoni Zagorskog partizanskog- odreda, prekaljen; u dotadašnjim borbama, nisu se po svojoj borbenosti razlikovali od brigadnih jedinica, pa se u izvršavanju zadataka i s njima računalo kao s ravnopravnima i po snazi i po borbenosti.

Jedan bataljon iz 32. divizije trebao je da napadne uporište s juga i jugoistoka.

Snage Zagorskog partizanskog odreda u prvom su naletu zauzele željezničku stanicu i nastavljajući akciju svladale još nekoliko zgrada te pri tom zaplijenile veće količine vojne opreme i naoružanja koje na žalost, kasnije nisu mogle da izvuku. Naime, u uporištu su se našle znatno jače snage nego što se je pretpostavljalo, jer je neprijatelj dan uoči napada pojačao uporište, a osim toga snage 32. divizije iz nepoznatih razloga nisu pošle u napad sa svog pravca³⁰, te je neprijatelj osjetio tu slabost i sve svoje snage orijentirao na jedinice odreda koje su se morale izvlačiti pod jakom vatrom i snažnim pritiskom neprijatelja uz velike gubitke. Osim toga neprijatelj je uveče uoči napada za vanjsko osiguranje u pravcu Lepoglave isturio na vrh brda Kalce jednu borbenu grupu od oko 50 ustaša, koja je naše jedinice u izvlačenju napadala iz pozadine.

Neprijatelju su u toku napada nanijeti znatni gubici, kako u samom Golubovcu tako i vanjskom osiguranju, ma da se oni nisu mogli utvrditi, ali su iz već navedenih razloga i gubici jedinica odreda bili osjetni, jer smo u tim borbama imali 5 mrtvih i 34 ranjena druga³¹.

Nakon ovog napada na Novi Golubovec jedinice odreda ponovo se drugog dana rokiraju u rajon Jesenje, odakle će djelovati u duhu i okviru općeg plana ofenzivnih akcija koje slijede dolaskom štaba 10. korpusa Zagrebačkog s I Moslavačkom brigadom u Hrvatsko zagorje. Tu je na sektoru Macelj - Trakošćan trebalo smjestiti ranjene drugove, kojih je jedan dio kasnije prebačen u rajon Desinić - Vinagora, gdje je u to vrijeme aktivnost neprijatelja bila manja.

Nakon izvlačenja iz Novog Golubovca neprijatelj je vrlo brzo koristio naš neuspjeh i prešao u protuakciju, pa je drugog dana osobito teške borbe vodio naš II bataljon kojega su u pravcu Brda (Gor. Jesenje) napadale neprijateljske snage od Lepoglave i iz

³⁰ Pretpostavlja se da je uzrok odustajanja od napada jedinica 32. divizije bila informacija o pojačanju uporišta u toku dana, zbog nedostatka tehničkih sredstava veze. Uoči napada taj faktor nije se mogao uskladiti; s planom odreda, s obzirom da je odred došao iz sasvim suprotnog pravca — od Jesenja.

³¹ U toku napada, u samom jurišu teško je bila ranjena Slavica Špiljak koja je ostavila u uspomeni drugova suboraca svijetao lik hrabre žene revolucionarke koja je vršila dužnost desetara i komandira voda. U toku iste noći na vrhu Ivančice ona je od rana podlegla na rukama drugova, pošto je u bunilu izgovarala posljednje riječi isprekidano tražeći, sad gutljaj vode. sad zazivajući osvetu nad neprijateljem. Broj ranjenika u odredu popeo se tada na blizu 60 drugova, što je predstavljalo veliki teret i umanjivalo operativnu pokretljivost jedinica.

Novog Golubovca. Neprijatelj je, opijen uspjehom, bolje reći našim neuspjehom u napadu na Novi Golubovec, bez obzira na gubitke koji su mu nanošeni, drsko napadao na položaje II bataljona koji se je pod borbom izvlačio u pravcu sela Jesenja. U borbama tog dana poginuo je pomoćnik polit, komesara II bataljona drug Branko Gretić, s kojim je odred izgubio jednog od dobrih i prekaljenih partijskih radnika.

Jedinice odreda imale su narednih dana nekoliko okršaja s neprijateljem koji je izlazio iz uporišta zbog izviđačke djelatnosti i iznurivanja naših snaga. Tako je 17. IV jedna ustaška satnija iz sela Bednje krenula u pravcu Trakošćana i u 13,00 sati napala III bataljon na položajima u rajonu sela Vrbno. Borba se vodila do 20.00 sati, nakon čega se neprijatelj povukao u pravcu Bednje, uz gubitke 13 mrtvih i 22 ranjenih.

Prvi bataljon, koji se je nalazio u selu Jesenju, bio je u zoru 18. IV iznenađen od grupe 60 gestapovaca iz Krapine i izbačen sa svojih položaja. No, bataljon se je brzo sredio i prešao u protunapad, nakon čega se je neprijatelj u paničnom bijegu povukao u pravcu Krapine, imajući 3 mrtva i 12 ranjenih. Naše snage u ovim borbama nisu imale gubitaka. Međutim, s obzirom na učestalu aktivnost neprijatelja, odred se je morao osloboditi ranjenika, pa je 19. IV I bataljon s jednim dijelom ranjenika krenuo u pravcu sela Zajezde, dok se je s ostalim borcima i s III bataljonom štab odreda rokirao u pravcu Desinića na koji je sektor bio orijentiran i drugi bataljon odreda

AKCIJE ZP ODREDA U OKVIRU NAPADA

JEDINICA KORPUSA NA IVANEC

Kako je štab 10. korpusa pripremao napad na neprijateljsko uporište Ivanec, štab odreda dobiva zadatak da se sa dva svoja bataljona prebaci u rajon sela Jerovec-Bedenec, radi vanjskog osiguravanja jedinica koje treba da napadnu sam Ivanec.

U pokretu prema navedenim položajima štab odreda obaviješten je da se je zbog novonastale situacije privremeno odustalo od napada na Ivanec, te se sa III bataljonom zadržava u rajonu Ravne Gore, dok je I bataljon posjeo položaje u selu Bedenec gdje je 22. IV napadnut od dviju satnija ustaša iz Lepoglave i Varaždina, u toku čitavog dana vodio borbu, nakon čega se je, da bi izbjegao okruženje, oko 19,00 sati povukao u pravcu sela Klenovnik.

Slijedećeg dana, 23. IV, snage 10. korpusa (prva Moslavačka brigada) pomoću jednog tenka, zarobljenog od neprijatelja prethodnih dana, napadaju i zauzimaju jako neprijateljsko uporište Ivanec. Snage odreda nalaze se na vanjskom osiguranju i vode borbu s neprijateljem koji se je izvlačio iz napadnutog uporišta te mu spriječe prijelaz preko rijeke Bednje. Pri tom je na samoj rijeci neprijatelj pretrpio ogromne gubitke, dok je bataljon imao svega nekoliko lakše ranjenih.

Osobito jak pritisak neprijatelj je vršio prema Ivancu od Varaždina, te su s njim u toku čitavog dana vodile žestoke borbe snage 32. divizije. I bataljon Zagorskog partizanskog odreda dobiva zadatak da u noći 24/25 IV izvrši bočni napad na neprijatelja u rajonu Cerje Tužno, u svrhu rasterećenja snaga 32. divizije koje su vršile pripreme na eventualnu neprijateljsku protuofenzivu. U tom cilju I se bataljon trebao prebaciti kroz selo Druškovec, preko novog Cerja, u pravcu Lukavca. Međutim, u pokretu bataljon nailazi na jaču neprijateljsku formaciju koja se je nalazila na položajima u rajonu Novo Cerje, pa dolazi do obostranog iznenađenja i borbe iz neposredne blizine, nakon koje se bataljon, uz osjetne gubitke, povlači natrag prema polaznim položajima.

Naime, zbog mraka, neprijatelj, pošto je tek zaposjeo ove položaje i vršio ukopavanje, nije ni obratio pažnju na prolaz naše jedinice,

tako da je jedan ojačan vod koji se je nalazio u prethodnici nesmetano prešao kroz položaje neprijatelja koji ih je upravo uređivao s lijeve i desne strane puta. Međutim, kurir koji je održavao vezu između prethodnice i glavnine bataljona, naišao je na ustaškog oficira koji je na obilasku položaja prelazio preko puta. Tada je došlo do — zapravo slučajnog, ali kobnog nesporazuma. Ustaški je, naime, oficir, onako usput, upitao kurira koja je to brigada što prolazi. Kurir je, uvjeren da se pitanje odnosi na jedinice 32. divizije, odgovorio da ovdje prolazi I bataljon Zagorskog partizanskog odreda. Tako je dio kolone, koja je onako razvučena ušla u neprijateljski raspored, iznenada upao u borbu prsa o prsa. Zbog izmiješanosti s neprijateljskim snagama koje su pojurile iz rovova, bilo je vrlo teško i nemoguće ocijeniti u ovoj bliskoj borbi tko koga bije. Zbog razvučenosti kolone, na samim položajima našle su se relativno slabe snage bataljona, koje su počele odstupati, dok se je vod koji je prešao prednje neprijateljske roveve, kundacima dokao s neprijateljem u njegovom dubljem rasporedu. U ovoj kratkoj ali žestokoj borbi nanijeti su na obje strane znatni gubici koji se kod neprijatelja nisu mogli utvrditi, dok je na našoj strani bilo 2 teže i nekoliko lakše ranjenih³², 2 nestala ili zarobljena, a izgubljen je jedan puškomitraljez iz prethodnice³³.

Za čitavo vrijeme djelatnosti glavnih snaga odreda u sklopu operacija snaga 10. korpusa na području sjeverno i južno od Ivančice II bataljon Zagorskog partizanskog odreda operirao je na sektoru donjeg Zagorja, držeći pod kontrolom komunikacije u trokutu: Zaprešić - Krapina - Klanjec i održavao vezu s dijelovima Zagrebačkog partizanskog odreda koji su djelovali u rajonu Stubica - Jakovlje.

Iako je odred u toku ožujkskih i travanjskih borbi, surađujući s jedinicama 10. korpusa, pretrpio znatne gubitke, za njegove je jedinice u stvari to bila nova škola, a stečeno bogato borbeno iskustvo uvelike je pridonijelo da odredski bataljoni, nakon njihovog ulaska u sastav novo osnovane Zagorske brigade, u njoj već odmah nakon formiranja 8. V 1944. godine mogu ravnopravno svladavati težinu zadataka kao i ostale, već prekaljene brigade 10. Zagrebačkog korpusa.

³² U ovom sukobu teško je bio ranjen kroz grudi i desnu ruku komandant odreda Ivica Družinec i četna bolničarka Pepica Plevnjak koja je imala prostrijeljena oba koljena.

³³ Pomoćnik zarobljenog nišandžije izgubljenog puškomitraljeza vratio se bez ranca sa municijom i pola šinjela, pošto se je istrkao iz ruku neprijatelja.

Narodni heroj Josip Jutriša »Janko« jedna je od izuzetnih ličnosti u historiji NOB-e u Zagorju. Rodom iz okolice Desinića radi u Zagrebu i tamo se od svega početka uključuje u NOP. Čuveni isu njegovi podvizi za vrijeme ilegalnog rada u Zagrebu. Kad se onemogućen da dalje radi u gradu, prebacuje u redove NOV-e u Zagorju, om se posvuda ističe svojom hrabrošću i smjelošću. Kao komandant bataljona herojski je poginuo kod Tri Kralja.

Na slici: Josip Jutriša »Janko«, snimljen sa svojim drugovima ispod Taborgrada kod Desinića.

FORMACIJA ODREDA I NJEGOVE AKCIJE POSLIJE FORMIRANJA I ZAGORSKE BRIGADE

Poslije borbi oko Ivanca koncem travnja jedinice Zagorskog partizanskog odreda rokirale su se na sektor zlatarskog kotara, te se, uz manje akcije koje su uvjetovane aktivnošću korpusnih jedinica, u odredskim bataljonima provodi sređivanje i više organizacijske pripreme za formiranje I Zagorske brigade u sastavu Zapadne grupe odreda, u koju iz Zagorskog partizanskog odreda ulaze II i III bataljon.

Formiranjem I Zagorske brigade, Zagorski partizanski odred ostaje s jednim bataljonom za kojeg će u toku narednih nekoliko mjeseci, nakon odlaska snaga 10. korpusa a nešto kasnije i I Zagorske brigade s teritorije Hrvatskog Zagorja, nastupiti vrlo teški uvjeti djelovanja i održavanja, sve dok se odred ponovo ne ojača formiranjem novih jedinica, čije će jezgro činiti I bataljon odreda.

UČEŠĆE U NAPADU NA MIHOVLJAN I

PRIJENOS RANJENIKA PREKO IVANČICE.

Početak svibnja 1944. godine, s obzirom na stalnu prijeteću opasnost koju mu je predstavljalo prisustvo naših jačih snaga na području Hrvatskog zagorja, neprijatelj je svoja uporišta znatno ojačao i istovremeno osnovao neka nova. Od domaćih izdajnika počeo je formirati takozvanu ustašku miliciju koja je bila sastavljena od dobrih poznavalaca mjesnih prilika i terena, a za nas bila osobito opasna, jer je ozbiljno ugrožavala a često i paralizirala aktivnosti naših političkih organizacija NOP na terenu. Od takvih narodnih izdajnika uspostavljena su, između ostalih, na sektoru kotara Zlatar i uporišta u općinskim mjestima Maču i Mihovljanu, sa po 50 do 60 ustaša.

Štab korpusa donio je odluku da se istovremeno likvidiraju oba ova uporišta. Taj je zadatak povjeren prvog Zagorskoj i prvog Moslavačkoj brigadi.

Napad je izvršen noću 13. V, nakon prethodne potpune blokade ovih neprijateljskih uporišta.

Prva Zagorska brigada kojoj je ovo bila prva akcija nakon njenog formiranja, dobiva zadatak da likvidira neprijateljsko uporište Mihovljan koga je držalo 57 ustaša. Poslije 18 satne borbe brigada je likvidirala neprijatelja, pošto je morala izvršiti miniranje crkve u koju su se zabunkerirale neprijateljske snage.

Bataljon Zagorskog partizanskog odreda nalazio se i na vanjskom osiguranju od strane Lepoglave i držao jake položaje na liniji: Veternica - Ranjeni Isus-Veternička Gora. Neprijateljske snage nepoznate jačine naišle su od Lepoglave do Novog Golubovca s namjerom da interveniraju izvana, ali se nisu osudile nastupati prema našim položajima.

Pošto su se poslije potpune likvidacije uporišta snage prve Zagorske brigade povukle iz Mihovljana, neprijateljske snage koje su u pomoć uporištu stigle iz pravca Krapine i Začretja, ponovo su upale u nj. Tome je uslijedio nalet aviona iz Zagreba, koji su bombardirali Mihovljan, a u njem i vlastite snage. Međutim, avioni su brzo otkrili i naše položaje na Veterničkoj Gori te su ih bombardirali i mitraljirali u

tri navrata sa po devet »štuka« aparata i pri tom nanijeli velike gubitke bataljonu u mrtvima i ranjenima.

U popodnevnim satovima bataljon se je povukao u pravcu sela Gornje Jesenje, odakle je odmah naredne noći krenuo s grupom od oko 15 ranjenika koje je trebalo predati korpusnoj pokretnoj bolnici što se je tada nalazila u rajonu sela Zajezde na podnožju Ivančice. To je ovaj put bila olakšavajuća okolnost, jer bi inače morali prenositi čak do Kalnika ili Moslavine, što je redovno bilo vrlo naporno i stajalo novih žrtava.

Međutim, ovaj put i ta ohrabrujuća činjenica o blizini bolnice nije olakšala situaciju. Naime, kada se je kolona s ranjenicima i njihovom pratnjom približila selu Lobor, gdje su trebale biti naše jedinice iz korpusa, patrola koja je unaprijed ušla u selo izvijestila je štab bataljona da se u Loboru više ne nalaze naše snage, i da se svakog časa očekuje nailazak neprijatelja. Na komandu »stoj«, koja se trenutno prenijela kolonom, na putu su se vidjela samo kola s ranjenicima. Od silne zamorenosti borci su koristili svaki trenutak za odmor, ubrzo je sve uz put pleglo i nitko nije ni slutio izmijenjenu situaciju. Štab se bataljona našao pred novom situacijom u kojoj je trebalo brzo odlučivati, te je nakon kratke analize novonastalih okolnosti brzo i donio odluku. Pošto su ustaše već posjelo Veternicu, a ujutro će vjerojatno kontrolirati cestu do Lepoglave i zaposjesti Novi Golubovec, natrag se ne može! Treba brzo preći Lobor i podno sela Završje krenuti prema Belcu, a tamo uspostaviti vezu s bolnicom i predati joj ranjenike.

Jedna četa je odmah upućena u bočno osiguranje prema selu Martinšćini, dok je kolona s ranjenicima ubrzanim tempom prolazila kroz selo Lobor. I tek što je kolona napustila Lobor prolazeći kroz duboko usječeni klanac u pravcu Martinšćine, čelna patrola već se sukobila s neprijateljem na relativno kratkom odstojanju. Jedna je četa odmah zauzela položaj bočno prema neprijatelju i prihvatila borbu. Bila je to kritična situacija za ranjenike, i oni lakše ranjeni već su iskakali iz kola dok su teži sa zabrinutošću iščekivali odlučujući moment. Iako su znali da ih drugovi neće ostaviti slučajju, ipak su se pripremali i na najgore.

Četa koja se je nalazila u bočnom osiguranju već se povlačila pod pritiskom neprijatelja u pravcu kolone, noseći jednog ranjenog druga. Štab bataljona ubrzo donosi odluku, jedino pravilnu u toj situaciji, da se spašavaju ranjeni drugovi tako da oni budu preneseni u pravcu Ivančice, te su kola u momentu bila ispražnjena. Prenošnje se je

odvijalo već u zoni efikasne neprijateljske puščane i mitraljeske vatre, no četa koja je vršila bočno osiguranje odbijala je napade neprijatelja, postepeno se prebacujući prema ivici šume podno Ivančice. Svima je tog momenta bila prva briga spašavanje ranjenih drugova. Ali kada su se našli u šumi sa 16 ranjenih i nedovoljnim brojem nosila, a da o daljnjem prevoženju nije moglo biti niti govora, trebalo je od pruća napraviti nosila i tako preći veoma težak put duž čitave Ivančice.

Iznureni nošenjem, najprije dvojica a kasnije i četvorica za jednog ranjenog druga, sve su se borci nekoliko puta u toku dana izmijenjali, te su neki već s iskrvavljenim ramenima nastavljali s nošenjem. I, kada se je kolona u popodnevnim satovima spustila u pravcu sela Sambolići, situacija je nastala još kritičnija. Patrola koja je bila upućena naprijed sa zadatkom da uspostavi vezu s našim jedinicama iz korpusa, zadihano se vratila, dajući iz daleka znak da kolona treba "da stane. Vođa patrola sa zabrinutošću izvještava — znajući u kakvoj smo situaciji i kakova je perspektiva za ranjene drugove, da se na cesti u selima Belec i Selnica nalaze njemački i ustaški tenkovi, i da su se naše snage, prema izjavama seljaka, povukle još u toku prijedpodneva. Daleko u pravcu Kalnika vodila se žestoka borba i odande se čula topovska i mitraljeska vatra kao i zvuči aviona.

Poslije kratke konsultacije u štabu bataljona³⁴ donesena je odluka. Vremena za dugo razmišljanje i daljnje ispitivanje situacije nije bilo. S ranjenicima se nije moglo dalje u pravcu Kalnika. Trebalo se s njima vratiti natrag u pravcu Maceljske gore i, kako se to obično dešavalo na ovom terenu, ranjenike treba smjestiti u bunkere u konspiraciju. Ali kako preći do Trakošćana, to je pitanje koje će se tek nametnuti u toku kretanja preko Ivančice prema selu Golubovec.

Kolona je odmah krenula natrag. Poslije očekivanja barem kratkog odmora i toliko nužnog obroka hrane koja bi se našla u selu, kolona s ranjenicima s od pruća improviziranim nosilima, krenula je natrag, na put koji je bio poznat svakom borcu, put duž čitave Ivančice, ali s vrlo nejasnim perspektivama i ishodom. Svima je bilo jasno da treba žuriti. Napor su snosili svi podjednako i nitko se nije imao kome požaliti. Kada su u pola noći stigli u selo Stari Golubovec, već je trebalo prenositi i neke od onih koji su ujutro tog dana bili među

³⁴ Nakon uspješnog ishoda spašavanja ranjenika iz ove vrlo kritične situacije, štab zapadne grupe POH naredbom je pohvalio borce i starješine tog bataljona istaknuvši ih za primjer kako se treba žrtvovati i boriti za spašavanje ranjenih drugova.

prvima u bodrenju i prenošenju, koji su prednjačili u podizanju morala i shvaćanju o nužnosti spašavanja ranjenih drugova. Tu se vrlo brzo saznalo da je situacija vrlo kritična i takoreći bezizlazna. Sa svih strana čuli su se pucnjevi i vidjelo se osvjetljavanje terena raketama s položaja ustaša i Nijemaca. Jedan od ranjenika na nosilima je podlegao ranama, dok je situacija kod još dvojice teže ranjenih bila vrlo kritična. Mrtvoga druga je trebalo ostavit seljacima da ga oni sahrane, dok je kolona odmah po najtežem besputnom terenu produžila u pravcu Lepoglave, gdje se je neprijatelj najmanje mogao nadati našem nailasku. Trebalo je u neposrednoj blizini uporišta, bez obzira na moguće žrtve, preći kontroliranu cestu i zatim produžiti u pravcu Trakošćana. U zoru idućeg dana kolona se je našla u neposrednoj blizini Lepoglave i u momentu kada se udaljila neprijateljska patrola koja je svakog sata prolazila cestom, kolona se je uspješno prebacila na drugu stranu puta i produžila kretanje u pravcu sela Gornje Jesenje.

Kada je oko 12 sati 16. V, poslije dva dana teških napora u borbi za ranjenike, bez trunke hrane i odmora, kolona prelazila kroz selo Gornje Jesenje i preko Brda, noseći tada već oko 20 ranjenih i iznemoglih drugova, kroz izmučenu i izgladnjelu kolonu prolomi se pjesma: »Po šumama i gorama naše zemlje ponosne«.

Seljaci su suznim očima promatrali ove izmučene ljudske prilike, one iste koje su prije dva dana ispratili, a neki od njih su i prevozili ranjene, rastajući se s njima u kritičnoj situaciji, tamo dalje od Lobora, čak bez uobičajenog »zdravo« ili »doviđenja«. I zaista, samo je takva vojska mogla pobijediti. Takvo bogatstvo ljudskog i nesebičnog u tim mladićima — dobrovoljcima i jeste bio zalog visokog morala i nepobjedivosti naših redova.

Ova epopeja s ranjenicima samo je jedan mali prikaz kakve teškoće su naše jedinice proživljavale na ovom terenu, toliko udaljenom od bar donekle sigurnijeg mjesta za sklanjanje i njegu ranjenih drugova, jer[^] sigurnog mjesta u apsolutnom smislu nije ni bilo u našoj NOB-i. Pa ipak, borba za ranjenike zauzima posebno mjesto u borbenom putu, životu i aktivnosti Zagorskog partizanskog odreda na ovoj, u svjetlosti NOB-e, samoj po sebi specifičnoj teritoriji.

NOVI UVJETI DJELOVANJA

ZAGORSKOG PARTIZANSKOG ODREDA

Poslije formiranja I Zagorske brigade, u koju su ušli dva bataljona iz odreda a s njima i dio komandnog kadra štaba odreda³⁵, I bataljon koji je tada u stvari sačinjavao Zagorski partizanski odred, djelovao je jedno vrijeme pod neposrednom komandom štaba Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske, izvršavajući većim dijelom svoje akcije samostalno.

Pošto je nakon povlačenja snaga 10. korpusa s teritorija Hrvatskog zagorja, nakon napada na Mihovljan i Mače, ponovo uspostavljena veza za Kalnik, bataljon Zagorskog partizanskog odreda krenuo je prema Kalniku i Bilogori, prateći grupu ranjenih drugova sa zadatkom da ujedno dopremi stanovite količine oružja i municije za I Zagorsku brigadu, dok se je ova brigada sa štabom grupe odreda u to vrijeme nalazila na sektoru donjeg Zagorja gdje je pored sređivanja i popune jedinica izvršila i neke uspjele akcije.

Međutim, kako u gornjem Zagorju (kotarevi Krapina -Zlatar - Ivanec) tada nije bilo naših jedinica, a neprijateljske snage koje su zbog prisustva 10. Zagrebačkog korpusa u tom bazenu bile znatno ojačane, sada su ostale neangažirane, neprijatelj brzo donosi odluku o pregrupaciji svojih snaga i priprema ofenzivu na I Zagorsku brigadu i Zagorski partizanski odred na sektoru Pregrada - Klanjec - Desinić. Za ovu ofenzivu neprijatelj je angažirao 5 ustaških bojni sa 14 tenkova, uz sudjelovanje 800 Nijemaca iz graničnog sektora u dolini

³⁵ Pred formiranje I Zagorske brigade, štab Zagorskog partizanskog odreda sačinjavali su drugovi: komandant odreda Ivica Družinec — ranjen kod Ivanca i upućen na liječenje, polit-komesar odreda Stjepan Križnik — upućen u mjesecu maju na politički kurs; zamjenik komesara odreda Dragutin Rafaj — postavljen za zamjenika komesara I Zagorske brigade; referent saniteta odreda teže ranjen i upućen na liječenje; obavještajni oficir odreda Valent Katalenić — postavljen za obavještajnog oficira I Zagorske brigade.

Štab I bataljona, koji je ostao u odredu, sačinjavali su drugovi: komandant bataljona Vlado Vidiček; komesar bataljona Mirko Belošević; i pomoćnik komesara Vilim Firšt.

U obnovljeni štab odreda vratili su se kasnije od ranijih članova štaba drugovi: Ivica Družinec koji je neko vrijeme vršio dužnost operativnog oficira štaba ZGO i Stjepan Križnik poslije završenog kursa.

Sutle. Bataljon Zagorskog partizanskog odreda, iako neodmoren poslije prijeđenih velikih maršruta s ranjenicima kroz Ivančicu i ponovo za Kalnik i Bilo Goru, uspješno je odolijevao napadima neprijatelja, potpuno ravnopravno s brigadnim jedinicama, na-noseći osjetne gubitke neprijatelju kojemu je u svemu bilo izbačeno iz stroja 100 ljudi, 2 tenka i 3 kamiona. U ovim borbama bataljon Zagorskog partizanskog odreda imao je 4 mrtva i 7 nestalih boraca, dok je I Zagorska imala 8 mrtvih i 8 nestalih.

Druga četa Drugog bataljona II Zagorskog partizanskog odreda

Poslije ove ofenzive I Zagorska brigada sa štabom Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske prebacila se je na sektor Kalnika, dok je Zagorski partizanski odred ostao sa svojim bataljonom i dalje na području donjeg Zagorja.

U to vrijeme vojno politička situacija na području Hrvatskog zagorja bila je prilično kritična, i trebalo je mnogo napora na vojnom i političkom planu naše aktivnosti dok se je ona popravila.

Naime, poslije naše vrlo žive aktivnosti na proljeće 1944. godine, kada je zbog prisustva naših jakih snaga na ovoj teritoriji inicijativa bila u našim rukama, poslije vođenja svakodnevnih borbi s jakim neprijateljskim snagama koje je on dovlačio s ostalih područja sjeverne Hrvatske, naše su se snage znatno iscrple. Zatim, po odstupanju snaga 10. Zagrebačkog korpusa iz zagorskog bazena, neprijateljska uporišta su znatno ojačana a osnovana su i neka nova. što je oslabljenom Zagorskom partizanskom odredu pričinjavalo velike teškoće za održavanje i djelovanje na tom terenu.

Pored toga neprijatelj je otpočeo, pošto je sada inicijativa u vojnom pogledu bila na njegovoj strani, s jakim terorom, koristeći se i sa svim mogućim propagandnim sredstvima³⁶, između ostalog i tzv. »Pavelićevom amnestijom«, što je kod naroda izazvalo prilično straha i panike. Osim toga, neki kolebljivi elementi i dezerteri javljali su se u uporišta i kasnije se u neprijateljskim formacijama pokazivali na terenu, što je neprijateljsku propagandu činilo efikasnijom.

No, ponovnim dolaskom I Zagorske brigade u Zagorje, pojačanom aktivnošću Zagorskog partizanskog odreda i partijsko političkih organizacija na terenu, narod se brzo uvjerio u pravu istinu i svu apsurdnost neprijateljskih glasina, te je čitava ova hajka neprijateljske propagande vrlo brzo poprimila suprotan efekt, što je, između ostalog, dovelo do slabljenja samih neprijateljskih uporišta³⁷.

³⁶ Poslije ofenzive na naše snage i njihovog rokiranja sa teritorije Zagorja, neprijatelj je proturao razne glasine o uništenju naših snaga i prijetio da će zapaliti kuću svakog tko bi primio partizana. U svojoj propagandi širio je glasove: da se je komandant s ostatkom Zagorske brigade predao i nalazi se u Krapini; da se je komandant Zagorskog partizanskog odreda Ivica Družinec s odredom predao te da slobodno parabelam šeta po Krapini. Raznim drugim smicalicama i terorom neprijatelj je uspio da mu se prijavi izvjestan broj kolebljivaca

³⁷ Da bi spriječio rasipanje svojih formacija, neprijatelj je zastrašivao svoje redove kako .partizani svakog zarobljenog ili odbjeglog ubijaju, zlostavljaju i vješaju. Parirajući ovakvim glasovima neprijatelja, štab I bataljona Zagorskog partizanskog odreda puštao je neke zarobljene neprijateljske vojnike svojim kućama, a jednog ustašu ranjenog u borbi kod sela Radoboj, pošto mu je pružena liječnička pomoć,

Neprijateljski vojnici su u grupama tražili vezu za odlazak u partizane, dok su mnogi bježali svojim kućama.

poslao na seljačkim kolima iz Radoboja s pismom ustaškom zapovjedniku u Krapini i tako doskočio ; ovim neprijateljskim trikovima, što je kasnije imalo još više efekta u opadanju borbenosti i morala te osipanju neprijateljskih redova.

BORBA PRVE ČETE I BATALJONA ZPO KOD

KRAPINSKIH TOPLICA - NASAMAREN NEPRIJATELJ

Poslije ofenzive na I Zagorsku brigadu i Zagorski partizanski odred početkom mjeseca lipnja, ove su se jedinice zadržale izvjesno vrijeme na sektoru krapinskog, zlatarskog i ivanečkog kotara, da bi se drugom polovinom tog mjeseca rokirale prema Kalniku i Moslavini. Jedno vrijeme ostala je u Zagorju baš u ovoj najkritičnijoj situaciji samo prva četa bataljona Zagorskog partizanskog odreda, koja se je kretala u glavnom po klanječkom kotaru, u cilju održavanja veza sa Slovencima i popunjavanja s novim borcima. Ova je četa vrlo brzo udvostručila svoje brojno stanje pa se je kasnije, dolaskom ostalih snaga bataljona, za kratko vrijeme bataljon ojačao i predstavljao snažnu borbenu jedinicu koja se je u toku čitavog sedmog mjeseca samostalno održala na teritoriji Hrvatskog zagorja, sukobljavajući se vrlo često s brojčano znatno nadmoćnijim neprijateljskim snagama.

Prije povratka bataljona koncem mjeseca lipnja četa je prešla granicu na Sutli u rajonu Sv. Peter i zaplijenila znatne količine razne robe i živežnih namirnica u jednoj njemačkoj državnoj trgovini. Kako je poslije kratkog vremena ova trgovina obnovljena, četa je opet prvih dana srpnja u njoj zaplijenila robu, nakon čega se je s plijenom smjestila u selo Oratje kraj Krapinskih Toplica. Dio plijena bio je podijeljen seljacima, osim artikala koji su bili potrebni našim ambulantomama i bolnicama. Pošto se je u tom selu četa u toku dana trebala zadržati u blizini triju neprijateljskih uporišta, od kojih je ustaško uporište kod crkve Tri Kralja bilo svega 2 km zračne linije udaljeno od naših snaga, četa je trebala ostati u konspiraciji, zbog čega su patrole i straže djelomično držali seljaci - civili, dok je jedna patrola iz čete kretala šumom, radi kontrole i promatranja ceste Veliko Trgovišće — Krapinske Toplice. Pošto su na tom terenu bili vrlo slabi uvjeti za prihvaćanje borbe po bijelom danu, poduzete su mjere da se četa ne otkriva bez velike potrebe. Međutim, nešto poslije 12 sati kretala se ovom cestom neprijateljska motorizirana kolona od oko 20 kamiona, koja je prevozila materijal za snabdijevanje njemačkih garnizona, s pratnjom od oko 150 vojnika. Naša patrola sukobila se s neprijateljskim bočnim osiguranjem i tako

otkrila naš boravak na tom za nas vrlo nepovoljnom položaju. No, neprijatelj je cestom produžio kretanje, uz pojačano bočno osiguranje, a nakon nepunog sata počeo je tući naše položaje artiljerijskom vatrom iz Krapinskih Toplica, da bi tek poslije jedan i po do dva sata počeo nastupati prema našim položajima.

NEVRIJEME SPAŠAVA SITUACIJU

Pošto se četa prebacila preko rječice Erpenjice u šumu na kotu 233 iznad sela Velika Erpenja i zaposjela položaje na ivici šume u pravcu Tri Kralja i Krapinskih Toplica, seljaci koji su motrili na kretanje neprijatelja izvijestili su da se od Velikog Trgovišća na dva kamiona prebacuje neprijatelj u pravcu sela Dubrovčan. Tako je neprijatelj prema položaju četa nastupao sa tri pravca, kretajući se vrlo oprezno, budući da nije poznavao jačinu naših snaga.

Situacija je bila vrlo kritična, jer je neprijatelj stezao obruč na relativno malom prostoru, a do noći je još ostalo oko dva i po sata vidnog vremena. Naš položaj bivao je sve kritičniji, kada se nešto poslije 16 sati spuste crni oblaci i nastane jaka grmljavina. Nakon toga dolazi do izljeva jake kiše s tučom i uskoro proloma oblaka, što je dovelo do kratkog zastoja u nastupanju neprijatelja koji se već nalazio 500 do 1000 metara udaljen od naših položaja. Iskoristivši ovaj prirodni fenomen, četa se po najvećem nevremenu neopaženo između nastupajućeg neprijatelja izvukla u pravcu sela Erpenja, te improvizirajući od ljestvi i dasaka brvno preko nabujalog potoka Erpenja, a djelomično i gazeći vodu do koljena, prebacila prema selu Mrzlo Polje. Nakon prestanka kiše već je pao mrak, a neprijatelj nije ni slutio da se je četa mogla u ovoj situaciji izvući, pa je nastavio sa stezanjem obruča, poslije čega je došlo do žestoke borbe između njegovih vlastitih jedinica, sve dok poslije nekoliko ponovljenih juriša nije neprijatelj došao do spoznaje da se tuče s vlastitim snagama.

NAPAD NEPRIJATELJA NA I BATALJON ZPO KOD PLANINARSKOG DOMA NA IVANČICI

Kada su se u srpnju s Kalnika vratile ostale snage bataljona, I bataljon je tada već bio popunjen s novim borcima koje je mobilizirala prva četa u klanječkom kotaru, te je on djelovao kao cjelina, i njegova je pojava na raznim sektorima Zagorja snažno djelovala, ponovo ulijevajući povjerenje u narodu koji je bio znatno demoraliziran nakon odlaska naših snaga iz Zagorja, a uz to i zastrašen ustaškim terorom i propagandom neprijatelja. Poslije nekoliko uspješnih akcija bataljona i njegovim stalnim pokretima i iznenadnim pojavama kraj neprijateljskih uporišta, neprijatelj se nije više osuđivao da upada u selo u manjim grupama, te se je tako stanje na terenu znatno popravilo. Naše su jedinice brojno brzo narasle i već početkom kolovoza stvoreni su uvjeti za formiranje II bataljona Zagorskog partizanskog odreda.

Međutim, na sektoru zlatarskog kotara neprijatelj je znatno ojačao svoja uporišta i za vrijeme odsustva naših snaga uvelike proširio svoj utjecaj na stanovništvu, pa se do ponovnog povratka I Zagorske brigade u Zagorju manja jedinica nije mogla održati na području tog kotara takoreći ni jednog dana.

Da bi ponovno poduzeo inicijativu i u tom kotaru, štab odreda je drugom polovicom srpnja odlučio da s I bataljonom pređe na nekoliko dana kroz sela u podnožju Ivančice, ali je samo u toku jednog dana vodio borbu na nekoliko mjesta, stalno praćen neprijateljskim napadima na terenu i artiljerijskom vatrom iz Zlatara. Iscrpljen poslije nekoliko okršaja s neprijateljem, bataljon se je padom mraka našao u selu Sambolici. Pošto se nije mogao održati na terenu, niti doći do najnužnijeg obroka hrane, štab bataljona s komesarom odreda, koji se je nalazio s njim kao predstavnik štaba odreda, odlučio je da se kod ustaških familija u selu Selnica rekvirira nešto prehrambenih artikala, a zatim da bataljon pređe na vrh Ivančice radi odmora i pripremanja nužnog obroka hrane. Bataljon se ujutro idućeg dana smjestio u rajonu planinarskog doma i piramide na vrhu Ivančice, gdje je postavio nekoliko stražara i dvije patrole koje su se kretale, jedna stazom prema istoku, a druga prema rajonu

Crne mlake na zapadu. Računajući na siguran odmor, pošto se na ovom mjestu ustaše nikada nisu pojavljivale, borci su se raskomtili. Poslije ručka veći broj njih je zaspao, dok su neki čistili oružje, kada je u 13,15 sati otvorena žestoka vatra s tri strane, iz neposredne blizine.

Naime, tri ustaške satnije iz Zlatara, Ivanca i Lepoglave privukle su se po besputnim terenima na kojima postavljanju osiguranja nismo poklonili pažnju, te su one istovremeno napale na prikupljeni bataljon.

No, bez obzira na postignuto iznenađenje, na komandu »juriš« bataljon je kao jedan skočio na noge, prihvaćao oružje koje je kome bilo bliže do ruke, i nasrnuo na neprijatelja koji se je za tren oka dao u bijeg po strmim padinama u pravcu Zlatara. Neprijatelj je već u momentu kad se još nije ni našao sav na položaju za napad, bio razbijen i paničan bijeg njegovih prvih dijelova, koji su naišli na jedinstven žestok otpor bataljona, povukao je i one dijelove koji su se još penjali prema vrhu planine. Nakon dva sata bataljon se je prikupljao u rajonu Crne mlake, oko 3 km daleko od planinarskog doma. Štab bataljona je sa strepnjom očekivao izvještaje od komandi pojedinih četa, očekujući osjetne gubitke. No izvještaji su bili iznenađujući. Bataljon nije imao gubitaka, osim jednog nestalog, i to bataljonskog majstora - obučara, koji se je, pošto je zalutao, drugog dana vratio u bataljon. Neprijateljski gubici nisu bili poznati, osim jednog mrtvog i jednog ranjenog, koji su pronađeni na položajima, no prema tragovima krvi i pobacanim puškama i municiji oni su bili znatni. Tako je ovaj jedinstveni slučaj napada neprijatelja na naše snage u toku rata na vrhu Ivančice završio porazom i poslužio kao dobra lekcija neprijatelju da se ne valja upuštati u ovakve izlete.

Pošto je prokrstaro po terenima zlatarskog kotara u kojem je inicijativa u vojnom pogledu bila takoreći potpuno na strani neprijatelja, I bataljon je krenuo u pravcu sela Jesenja. Izvjesno vrijeme se je zadržao na području kotara Krapina, a zatim se ponovo prebacio na sektor donjeg Zagorja gdje je tada mobilizacija u naše redove bila u punom usponu. Štab odreda je tada došao do zaključka da se u takovim okolnostima s manjim snagama ne može opstati na području kotara Zlatar, jer i onako nema izgleda ni uvjeta za izvođenje nekih uspjelijih akcija bez većih gubitaka.

Tako je naša aktivnost na tom terenu ponovo oživjela tek nakon povratka I Zagorske brigade u Hrvatsko zagorje, i narastanjem

snaga odreda koji je za kratko vrijeme opet u svom sastavu imao 3 jaka bataljona.

Naime, u ovo vrijeme priliv novih boraca u Zagorski partizanski odred, osobito na području kotareva Klanjec i Pregrada, bio je velik, a već je počeo snažno da djeluje proglašavajući Maršala Tita o amnestiji i općoj mobilizaciji za popunu redova NOV. Uspješnim izvođenjem mobilizacije u Zagorju, a naročito dolaskom I Zagorske brigade na taj teren, zadan je najočigledniji udarac neprijateljskoj propagandnoj djelatnosti, pa su iz Zagreba u grupama dolazili novi borci i vojnici, koji su odbjegli iz neprijateljskih redova.

Zagorski partizanski odred odašiljao je veći broj novih pridošlih boraca za popunu I Zagorske brigade i jedinica 32. divizije, no i pored toga on je u mjesecu rujnu imao ponovo brojno stanje preko 600 boraca u 3 svoja bataljona³⁸.

Tako je poslije 3 do 4 mjeseca nakon formiranja Zagorske brigade odred ponovo prerastao svoje prijašnje brojno stanje. Iako je ovaj period obilježen osobito teškom situacijom na terenu, to je razdoblje, zahvaljujući intenzivnom radu političkih organizacija na terenu kao i radu i aktivnosti jedinica odreda, uspješno prebrođeno.

U tom periodu, u jesen 1944. godine, odred je izvršio više uspješnih akcija, što samostalno što zajedno s jedinicama brigade, koja je u to vrijeme također djelovala podijeljena po bataljonima, jer u uvjetima mnogobrojnih neprijateljskih uporišta nije ni mogla da se za duže vrijeme zadržava na terenu kao cjelina.

Najveći teret u aktivnosti Zagorskog partizanskog odreda u to vrijeme pada na njegov I bataljon, kao najiskusniju i najstariju borbenu jedinicu odreda, koji se je u njemu nalazio od formiranja odreda, da bi početkom listopada i on ušao u sastav I Zagorske brigade, nakon njenog odlaska na sektor Kalnika i Prigorja.

Poslije formiranja II bataljona Zagorskog partizanskog odreda u prvoj polovini kolovoza, štab odreda ostaje s njime na klanječkom

³⁸ Štabove novo formiranih bataljona sačinjavali su slijedeći drugovi:

— Drugi bataljon: komandant bataljona Mijo Pavliša, komesar bataljona Franjo Ban; pomoćnik komesara Josip Frankol, a kasnije Miško Kuhar i operativni oficir Milan Kunštek.

— Treći omladinski bataljon: komandant bataljona Stjepan Hrušković; komesar bataljona Vinko Brlek; pomoćnik komesara Rudolf Krivak i operativni oficir Konrad Hostić.

— Nešto kasnije je za komandanta III omladinskog bataljona postavljen Dragutin Brlek, a Stjepan Hrušković bio je smjenjen.

kotaru, vršeći i dalje prihvat boraca, kao i pripreme za formiranje III omladinskog bataljona, dok je I bataljon krenuo prema Ivančici, ususret dolasku I Zagorske brigade. Na ovom putu bataljon je 18. VIII napao neprijateljsko uporište Zabok, ali zbog jakog otpora i brze intervencije neprijatelja iz okolnih uporišta napad nije uspio, ali su se snage bataljona pravovremeno povukle i prebacile se u pravcu Radoboja i Veterničke gore.

Kako tih dana stiže u Zagorje I Zagorska brigada koja je odmah po svom dolasku imala nekoliko žestokih okršaja s neprijateljem, ona svoje bataljone, poslije teške borbe u Jesenju 27. VIII, također upućuje pojedinačno u različitim pravcima, to se je prisustvo naših snaga odmah osjetilo po čitavom Zagorju. Tako je i aktivnost odreda za naredni mjesec bila u tješnijoj suradnji s jedinicama brigade i njegovi su, tek novo formirani bataljoni, izvršili nekoliko vrlo smjelih i uspješnih akcija, kako na terenu tako i napadima na neprijateljska uporišta.

Da bi se olakšao prolaz i omogućio kraći odmor jedinicama brigade koja je tada bila brojno dosta slaba, a odmah po svom dolasku napadana od jakih neprijateljskih snaga, I bataljon Zagorskog partizanskog odreda orijentira se na sjevernu stranu Ivančice i vrši 20. VIII demonstrativni napad na neprijateljsko uporište Ivanec, da bi narednih dana imao nekoliko okršaja s neprijateljem koji je izlazio iz uporišta na tom sektoru, i tako vezao njegove snage uza se, dok je brigada vodila borbe u rajonu Petrova Gora — Veternica.

Zadržavajući se tog mjeseca, u glavnom, na području donjeg Zagorja, štab odreda je koordinirajući svoju aktivnost s brigadnim jedinicama, sa svojim bataljonima izveo nekoliko uspješnih akcija, koje su ujedno bile od posebnog značaja za novo formirane bataljone, kojima su to bila prva dragocjena borbena iskustva. S obzirom da je u ovima kao jezgro uvijek bila i po neka jedinica iz starijih bataljona, a starješinski kadar je po pravilu uvijek bio postavljen iz postojećih jedinica, ovi novo formirani bataljoni su relativno brzo postajali iskusne borbene jedinice.

Kako je u ovo vrijeme velik priliv novih boraca nametao nove probleme u pogledu opreme, jer je priličan broj boraca bio nenaoružan i slabo odjeven, trebalo se je odlučiti za akcije koje su obećavale uspješan dolazak 'do većeg plijena u oružju i odjeći. Prisustvo brigadnih bataljona pružalo je veće izgleda za uspjeh, budući da je zajedničkim djelovanjem bilo moguće napadne akcije

izvana zaštititi, a s druge je strane i neprijatelj s time računao i bio više prikovan za uporišta, to tim više što su stalni pokreti naših jedinica unosili kod neprijatelja veću dozu nesigurnosti u svim njegovim uporištima.

Prva četa Drugog bataljona II Zagorskog partizanskog odreda

NAPAD II BATALJONA NA UPORIŠTE LADUČ

Tako je u drugoj polovini kolovoza i tokom čitavog rujna aktivnost jedinica Zagorskog partizanskog odreda bila sve zapaženija, osobito u napadnim akcijama koje su se nizale i mahom završavale uspješno. To je unosilo nov polet borbenosti u naše redove, pa su često i borci, kada bi nekoliko dana prošlo bez borbe, nestrpljivo propitivali starješine — kada ćemo u akciju? i — ima li što u planu?

Jedna od ovih akcija bio je i napad na neprijateljsko uporište Laduč, koja je izvedena koncem kolovoza 1944. godine.

Mjesto Laduč leži na pruži Zagreb - Brezice, udaljeno od Zagreba svega 24 km. S obzirom na važnost ove željezničke pruge, a koja je bila čest objekt miniranja i diverzija, njemačka komanda iz Zagreba stacionirala je ovdje vod »Gestapoa« u svrhu osiguranja pruge i izvođenja radova na njoj, te je zbog toga u tom mjestu u barakama bila dislocirana i jedna veća radna jedinica tzv. »Časne radne«.

Osim toga, na udaljenosti svega oko 6 km prema Zagrebu, u nekadašnjim Jelačićevim Dvorima (Novi dvori) nalazilo se oko 2300 ustaša i policajaca na školovanju.

Dan uoči napada nalazio se II bataljon ZPO bez jedne čete na odmaranju u selu Pljuska, kada su u 16,00 sati u štab bataljona terenski radnici doveli nekoliko prebjeglih gestapovaca od kojih je štab bataljona odmah prikupio podatke o položaju zgrade i rasporedu rovova za obranu gestapovskog uporišta u Laduču. Iako se je radilo o uporištu kojega je držalo svega oko 35 vojnika, ipak se je postavio problem kako izvršiti zadatak, jer od dvije čete koje su bile prisutne jedna je bila određena da iste noći vrši osiguranje diverzantskoj grupi pri rušenju mosta preko rijeke Kosteline na cesti Veliko Trgovišće - Krapinske Toplice. Pored toga, s obzirom na blizinu jakih neprijateljskih uporišta i ostalih okolnosti, za ovu akciju bile bi potrebne jake snage, osobito za vanjska osiguranja, a s kojima se nije raspolagalo, pa se uspjeh izvođenja akcije mogao očekivati jedino u prepadu manjim snagama i brzini izvođenja. Zbog toga je odlučeno da se napad izvede sa svega jednom četom, koristeći pri tom prebjegle neprijateljske vojnike koji će četom neopaženo dovesti do samih objekata napada.

Prema odluci štaba bataljona napad je zamišljen tako da se točno u pola noći jedan vod nečujno približi baraci, izvrši prepad i uništi neprijatelja, dok preostala dva voda treba da osiguraju izvlačenje plijena i oko 120 mladića iz sastava »Časne radne«, koji su se tu nalazili pod komandom jednog poručnika i bili naoružani s 15 pušaka i 2 automata.

S obzirom na raspoložive snage, vanjska su osiguranja bila postavljena provizorna s patrolama.

Akcija se je odvijala točno prema predviđenom planu, te je u 00.15 sati četa obišla barake s jugo-istočne strane, odakle nije bio branjen prilaz, približila se s jednim vodom na oko 50 metara i poslije vrlo snažne puščane i mitraljeske vatre za vrijeme svega oko 10 minuta vod je zauzeo baraku. Istovremeno drugi vod je upao u zgradu u kojoj je bila smještena »Časna radna« i uspješno izvršio zadatak. Ostatak čete s bataljonskim sanitetom nalazio se na brežuljku sjeverno od sela Laduč, kao pomoć pri izvlačenju čete nakon likvidacije uporišta.

Prema planu, zadatak je izvršen vrlo velikom brzinom, zahvaljujući prije svega zaobilaska uporišta, pri čemu je bilo presudno uništenje puškomitraljeskog stražarskog osiguranja. Dok zarobljavanje »Časne radne« nije predstavljalo problem, gestapovske snage, iako iznenađene, pružale su jak otpor, ali su brzo likvidirane.

Pokupivši plijen i zarobljenike, četa je odmah počela s povlačenjem, time što je treći vod upućen prijekim putem u zasjedu, kao osiguranje s pravca Novi Dvori, kojega je ranije kontrolirala samo patrola od 3 vojnika. No, ustaše nisu poduzimali nikakav pokret, vjerojatno zbog straha da i sami ne budu napadnuti. Prema naknadnim obavještenjima, već 15 minuta nakon izvlačenja naših snaga s plijenom i zarobljenicima u Laduč su ušli dijelovi njemačkih motoriziranih jedinica iz Brežica, ali ni oni nisu bili spremni da poduzmu noćno gonjenje, pa se je četa nesmetano izvukla.

U ovoj akciji neprijatelju su nanijeti gubici od:

- 19 mrtvih gestapovaca, (jedan poručnik);
- 7 zarobljenih gestapovaca, (jedan poručnik i jedan zastavnik »Časne radne«) i
- 98 pripadnika »Časne radne«.

Zaplijenjeno je: 3 puškomitraljeza, 25 pušaka, 5 automata i ostalog ratnog materijala.

Vlastiti gubici: dva ranjena, od kojih vodnik Roman Vuk i smrtno ranjen komandir čete Antun Filipec.

»Ostat će mi u vječnoj uspomeni«, — sjeća se tadašnji komandant bataljona Pavliša — »sve dobre osobine komandira čete Filipec Antuna čije su posljednje riječi na samrti bila: Druže komandante, molim te da jedan ovaj novi puškomitraljez daš mojoj četi!«

Premda se ovdje ne radi o nekoj akciji velikih razmjera, ipak je ona značajna po tome što je izvedena s relativno malim snagama, i na mjestu gdje se neprijatelj tome najmanje mogao nadati, što je i bila garancija uspjeha.

NAPAD NA ŽELJEZNIČKU STANICU

VELIKO TRGOVIŠĆE

Poslije ove uspjele akcije na Laduč štab odreda, pošto je prikupio informacije o jačini i razmještaju neprijateljskih snaga u Velikom Trgovišću, na prijedlog Kotarskog Komiteta KP Klanjec donio je odluku da noću 9/10. IX napadne ovo uporište s II bataljonom, u cilju da se sa željezničke stanice izvuče plijen, jer se tamo nalazilo nekoliko vagona vojne opreme.

Uporište je tada držalo oko 240—260 neprijateljskih vojnika, pripadnika gestapovskih, ustaških, žandarmerijskih i domobranskih formacija. Svakako su to bile veoma jake snage, i s obzirom na njihov razmještaj i utvrđenost položaja, nije se moglo ni pomisliti na likvidaciju uporišta, jer bi to zahtijevalo jake naše snage za napad i još više za samo vanjsko osiguranje, budući da su se na relativno bliskom odstojanju nalazila brojna jaka uporišta. Zbog toga se sama akcija svela na likvidaciju neprijatelja na željezničkoj stanici, gdje su bile slabije snage, i na izvlačenje plijena sa stanice. Da bi se skrenula pažnja neprijatelja sa željezničke stanice, koja je bila glavni cilj ove akcije, bataljon je više od polovine svojih snaga uputio na ostale neprijateljske objekte i držao tako pod vatrom neprijateljske glavne snage koje su pružale ogorčen otpor, u uvjerenju da se radi o napadu na njih, dok su ostale snage bataljona izvršavale svoj zadatak na željezničkoj stanici. Tako je istovremeno otvorena vatra prvog voda sa zapada prema crkvi i općinskoj zgradi koju su držale ustaške i domobranske snage, dok su dva voda držala pod vatrom bunker na humki jugoistočno od škole, u kome je bio jedan neprijateljski mitraljeski vod, a jedan je vod napao zgradu žandarmerije.

Čitava akcija izvedena je velikom brzinom i nakon uništenja posade na željezničkoj stanici, snage su se bataljona s plijenom povukle prema polaznim bazama u rajonu sela Strmec.

Gubici neprijatelja bili su sljedeći:

Uništena posada na željezničkoj stanici gdje je neprijatelj imao 8 mrtvih, među njima jedan žandar, dok se broj ranjenih i gubici neprijatelja u ostalim objektima u uporištu nisu mogli utvrditi.

Zaplijenjeno je oko 150—160 gestapovskih uniformi i velike količine ostale ratne opreme kao: šatorska krila, poljski kreveti i drugo.

Od naoružanja je zaplijenjeno 10 pušaka i nešto municije.

Naši gubici — ranjena je jedna drugarica.

ZAJEDNIČKI NAPAD JEDINICA ODREDA I BRIGADE NA NEPRIJATELJSKO UPORIŠTE ZABOK

Nakon ove uspjele akcije, II bataljon je sa štabom odreda i dalje ostao na tome području i vršio pripreme za nove akcije u suradnji s jedinicama brigade, dok se I bataljon tada prebacuje u okolicu Krapine sa zadatkom da postavlja zasjede neprijatelju koji je češće izlazio iz Krapine u pravcu Đurmanca i Petrovskog.

Pred zoru 11. IX prvi bataljon postavio je zasjedu na cesti Krapina - Đurmanec. Štab bataljona postavio je u zasjedu neposredno do ceste jednu četu, dok su ostale snage držale okolne visove, radi zaštite izvana i prihvata čete pri njenom povlačenju, budući da je neprijatelj već imao loših iskustava, pa je često i on izlazio iz uporišta po besputnim terenima, pogotovo ako je znao za prisustvo naših snaga, te da u takvoj situaciji ne bi sam bataljon upao u klopku. Međutim, kako je bataljon ovog puta došao s udaljenijeg područja u toku noći, uspio je da iznenadi neprijatelja koji je naišao cestom ujutro između 8 i 9 sati, u jačini od 100 ustaša PTS. četa u zasjedi pustila je neprijatelja, koji nije prolazio baš u nekom osobitom redu, na 50 metara ispred položaja. Na dati signal otvorena je plotunska vatra, te neprijatelj, ošamućen zbog iznenađenja, niti nije pokušavao da pruži otpor, već se je dao u bijeg, tražeći mrtve uglave i zaklone kroz potok i šumu. Ispred naše zasjede on je ostavio 15 mrtvih i 12 ranjenih koje je kasnije izvukao.

U to vrijeme štab odreda sa svojim drugim bataljonom i drugim bataljonom I Zagorske brigade priprema napad na neprijateljsko uporište Zabok.

Napad na Zabok predstavljao je vrlo smjelu akciju za naše prilično jake snage koje su, s obzirom na sam položaj i snage neprijatelja u Zaboku i jaka susjedna uporišta iz kojih se sa sigurnošću moglo očekivati vrlo jaka i brza intervencija, ipak trebale raditi po točno utvrđenom planu, a uz to i velikom brzinom.

Željezničko čvorište Zabok, po svom geografskom položaju i topografskom sklopu, pružalo je ustaškim snagama mogućnost solidne odbrane s relativno malim jedinicama. Koristeći se tim okolnostima, ustaše su svoju odbranu organizirali sistemom

bunkera na okolnim brdima, koji su predstavljali solidnu vanjsku obranu. U samom mjestu nalazili su se jedna satnija domobrana, vod ustaša i vod žandara, koji su držali pojedine jače zgrade, međusobno povezane rovovima. Usljed tako organizirane odbrane, prilaz Zaboku i napad na nj bili su prilično otežani, tim više što su se jaka vanjska uporišta nalazila na svega 5—10 km udaljenosti, pa se je iz njih očekivala brza intervencija. U Začretju se je tada nalazila oklopna bojna bojnika Oreškovića, s manjim dijelom snaga u Mirkovcu. Veliko Trgovišće držalo je oko 250 gestapovaca, nešto ustaša, žandara i domobrana, a Krapinske Toplice bojnu ustaša, što sve govori o težini izvršenja jednog tako složenog zadatka. Međutim, sve je to u glavama ustaša isključivalo mogućnost svakog takvog pothvata, što je, s druge strane, za nas predstavljalo mogućnost postizanja iznenađenja, čime se je i računalo i što je u potpunosti i postignuto.

Štab II bataljona ZPO nalazio se je s bataljonom u rajonu sela Bezavina, a II bataljon I Zagorske brigade u rajonu Tuheljske Toplice - Mala Erpenja.

Okružni komitet KPH Krapine, koji se je tada nalazio u selu Ravnice, odlučio je da se sa dva bataljona izvede napad na neprijateljsko uporište Zabok, ovlada uporištem, te da se željeznički čvor onesposobi za saobraćaj. Zadatak je u ime štaba odreda primio komesar odreda Stjepan Križnik.

Poslije konsultiranja štabova bataljona odlučeno je da II bataljon kao cjelina napadne uporište s južne i jugoistočne strane, a II bataljon I Zagorske brigade s jednom četom sa zapadne strane, dok su ostale njegove snage sačinjavale vanjsko osiguranje i rezervu. Te su snage imale ujedno zadatak da prihvate naše snage prilikom njihova izvlačenja iz Zaboka, nakon izvršenja akcije.

Raspored neprijatelja u uporištu bio je potpuno poznat, dok je raspoloženje stanovništva bilo podijeljeno, uslijed vrlo teških uvjeta političkog rada organizacija NOP-a na terenu i utjecaja nekih ustaških elemenata.

Pošto je primio zadatak, uoči napada II bataljon Zagorskog partizanskog odreda prebacio se je u rajon sela Ravnice, a II bataljon I Zagorske brigade u selo Dubrovčani. Odlučeno je da se napad izvrši noću 13/14. IX u 00,30 sati. Približavanje uporištu provedeno je pravcem: Ravnice, Jalšje, Martinišće, Gubaševski Prosenik, Pavlovec, gdje je trebalo preći preko željezničke pruge, zaobići Zabok i formirati poredak za napad na samo uporište, s

pravca gdje neprijatelj to nije očekivao, niti je na tom mjestu imao jaka osiguranja. Nakon izbijanja na komunikaciju kod sela Pavlovca zarobljena je domobranska patrola od koje su prikupljeni još neki podaci o uporištu, a zarobljeni domobranci upotrijebljeni su kao vodici do samih polaznih položaja za napad. Točno u određeno vrijeme izvršen je napad s južne i zapadne strane na uporište. Jak otpor pružali su jedino žandari i ustaše, ali je poslije nekoliko pogodaka »Džumbulom« u zgradu žandarmerije otpor popustio, te su se nakon izvršenog juriša žandari predali, a ustašama je uspjelo da se izvuku u pravcu Začretja.

Napadnutom uporištu odmah su krenuli u pomoć ustaše iz Začretja i gestapovska jedinica iz Velikog Trgovišća. No naše su jedinice radile brzo te su se, nakon izvršenog zadatka, pokupljenim plijenom izvlačile u istom pravcu prema selu Bezavina. U momentu kada su se izvlačili naši posljednji dijelovi, neprijatelj je iz Začretja, a nešto kasnije iz Velikog Trgovišća, nakon žestoke vatre upao u Zabok, ali na prazno.

Već oko 0,1 i 30 sati zametnula se borba između ustaša iz Začretja i gestapovaca iz Velikog Trgovišća, koja je trajala čitav sat i pol, kada su konačno uspjeli da se sporazumiju.

Naime, prema naknadno prikupljenim podacima saznali smo da su ustaše sumnjale u identitet gestapovskih jedinica, pošto je II bataljon ZPO bio kompletno odjeven u plave gestapovske uniforme koje je ranije zaplijenio u uporištu Veliko Trgovišće.

Tako je i ova vrlo smjela akcija završila, uz minimalne gubitke, s punim uspjehom, iako sav plijen nije mogao biti izvučen, a također nije uspjelo ni u većem stupnju uništiti željeznički čvor, zbog brze intervencije neprijatelja.

Gubici neprijatelja u ovom napadu bili su slijedeći:

Zarobljeno 28 domobrana, 8 žandara i jedan ustaša.

— Ubijeni jedan domobran, četiri žandara i dva ustaša.

— Zaplijenjeno 45 pušaka, 2 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez »Breda«, 1 minobacač 81 mm i veće količine materijala i municije.

Na željezničkoj stanici nađeno je 8 vagona žita i oko 100 bala sukna za ustaške uniforme, od čega je izvučeno nešto žita i 79 bala sukna, dok je ostalo djelomično uništeno i zapaljeno. Zbog brze intervencije nije se mogao izvući sav plijen, pa je zbog toga i sam željeznički čvor samo djelomično oštećen i demoliran. Naši gubici bili su: jedan mrtav i dva lakše ranjena.

Narednih dana, dok se još I bataljon nalazio u rajonu Krapine, štab odreda je sa II bataljonom, nakon razvrstavanja i sklanjanja plijena iz Zaboka, izveo još neke akcije na tom terenu, pripremajući istovremeno formiranje III omladinskog bataljona.

19. IX drugi bataljon odreda napao je neprijateljsku posadu od 50 domobrana na željezničkoj stanici u Pušćoj Bistri i svladao ju u prvom naletu. Iznenađeni neprijatelj nije pružao neki jači otpor, te je posada dijelom zarobljena a djelomično se je razbjegla. I tom su prilikom zarobljene znaatne količine ratnog materijala i municije, što je za nas bilo naročito dragocjeno, za opremu i naoružavanje nove formiranog bataljona.

BORBA I BATALJONA ZPO KOD MRZLOG POLJA I PRIJENOS RANJENIKA PREKO SELA PILE

Nakon nekoliko ovih uspješnih akcija na području donjeg Zagorja, i nakon formiranja III omladinskog bataljona, II bataljon odlazi na sektor pregradskog i krapinskog kotara, dok se I bataljon rokira na klanječki kotar. Zamoren od čestih pokreta i skoro svakodnevnih sukoba s neprijateljem oko Krapine, bataljon se je radi kraćeg odmora smjestio u sela Mrzlo Polje i Vižovlje budući da je na tom terenu, poslije nekoliko uspješnih napadnih akcija II bataljona, neprijatelj bio prikovan za svoja uporišta i rijetko je izlazio iz njih. Osim toga se je nalazio u blizini štab odreda s novo formiranim II omladinskim bataljonom, i još jedan bataljon s nekim dijelovima I Zagorske brigade. No, neprijatelj se je, razbješnjen poslije nekoliko pretrpljenih poraza u okolnim uporištima, uputio nedjeljom rano ujutro oko 25. IX iz Oroslavja u pravcu sela Velika Erpenja i Tuheljskih Toplica, da nad seljacima iskali svoj bijes, hapšenjem i pljačkom svega što mu je došlo do ruku.

Oko 10 sati u štab bataljona dotrčalo je nekoliko seljaka iz sela Dubrovčana, zadihanih i prestrašenih zbog neprijateljskog haračenja po selima, tražeći našu pomoć. Štab bataljona odmah je donio odluku da se sačeka neprijatelj na povratku, jer je to s obzirom na ograničeno vrijeme obećavalo najviše nada da se oslobode pohapšeni seljaci i od ove njemačke formacije oduzme opljačkana imovina.

Bataljon je odmah izašao i zaposjeo položaje koji nadvisuju sela Družilovec i Bezavinu, kuda je cestom trebao neprijatelj da se vraća. I, oko 11,30 sati, neprijateljska kolona s grupom uhapšenih seljaka, s oko 30 seljačkih kola natovarenih napljačkanim živežnim namirnicama, te većeg broja stoke i svinja, izdužila se duž sela Dubrovčana u pravcu Velikog Trgovišća. Neprijatelj je nad mirnim seljacima urlikao od zadovoljstva zbog uspjeha, i opijen pobjedom tog dana, kretao se prilično bezbrižno, kad je iz neposredne blizine otvorena na njega plotunska vatra. Iznenađen našom prisutnošću on se najprije dao u bijeg na sve strane, da bi se kasnije sredio i pružio otpor. Iskoristivši gužvu i metež kod iznenađenog neprijatelja, seljaci

su istog momenta okrenuli kola s opljačkanom imovinom i dali se u bijeg. Tako je neprijatelju prikraćeno veselje i slavlje koje bi uslijedilo poslije tako uspjele pljačkaške akcije nad ovim pitomim seljacima, ali je vrlo brzo, pošto se je sredio, prihvatio borbu, potpomognut artiljerijskom vatrom iz Oroslavja, Klanjca i Kraljevca, koja je trajala čitavog dana. Naš bataljon je poslije borbi na sektoru Krapine ostao sa dosta malim količinama municije, pa je krajem dana njegova vatra bila sve slabija, a neprijatelj je vršio sve jači pritisak. Tada je iz jednog brigadnog bataljona došao u pomoć jedan vod i donekle popravio kritičan položaj bataljona. No kako je već padao mrak, neprijatelj se je počeo povlačiti u pravcu Velikog Trgovišća, noseći umjesto napljačkane imovine, velik broj svojih mrtvih i ranjenih švapskih njuškala.

Naš bataljon imao je tog dana nekoliko lakše ranjenih boraca.

Kada se je bataljon poslije završene borbe povukao s položaja u selu Požarkovec, nastalo je pravo narodno veselje. Seljaci iz udaljenih sela donijeli su borcima bogatu večeru, a mnogi koji su bili spašeni iz ruku neprijatelja, zajedno s imovinom, grlili su i ljubili partizane - spasioce. Umjesto da se zakleti neprijatelj časti s plodovima našeg znoja, a da i ne pomišljamo što bi se s nama događalo, veselimo se mi, borci i narod, jer mi smo i onako jedna cjelina — govorili su spašeni seljaci.

Neprijatelj je tako došao još jednom do spoznaje da su ovaj narod i njegova vojska jedna jedinstvena porodica i da on tuđin — ne može na ovoj našoj grudi nikako biti siguran i slobodan u kretanju i haraćenju po ovim pitomim selima, a da ga ne bi dočekala osvetnička ruka.

Kako se štab odreda duže vremena zadržavao na ovom području i izveo više akcija, to se je u njegovoj ambulanti, koja se je nalazila u rajonu sela Pljuska, prikupio veći broj ranjenih drugova od kojih je jednu grupu nepokretnih trebalo prebaciti u korpusnu bolnicu u Moslavini. Zadatak osiguravanja i prijenos ranjenika povjeren je I bataljonu koji je s ovima krenuo na put 27. IX pravcem: Pušća, Jakovlje i dalje preko teritorije Zagrebačkog partizanskog odreda.

Kada je bataljon s ranjenicima³⁹ stigao 28/29. IX u selo Pila, uputio je jedan vod na vrh Zagrebačke Gore, preko Sljemena, da

³⁹ U čekanju da se ispita teren za daljnje kretanje s ranjenicima u selu Pili kod jednog je teže ranjenog druga nastajala sve kritičnija situacija, pošto je zbog velike rane na lijevoj ruci došlo do trovanja, i bilo je nužno da se izvrši kirurški zahvat - amputacija, ruke. Liječnik koji se je našao uz bataljon nije raspolagao nikakvim instrumentima niti

izvidi i osigura prolaz tim pravcem, budući da je to bio najkraći put do Moslavine. Međutim, ovaj je vod naišao u rajonu Sljemena na ustašku zasjedu od 2 satnije ustaša PTS. Neprijatelj je vod pustio u neposrednu blizinu te otvorio na nj paklenu vatru, u momentu ga razbio i uništio. Samo nekoliko boraca uspjelo je pobjeći, dok ih je nekoliko zarobljeno⁴⁰, a ostali su poubijani.

Pošto se nije moglo preko Zagrebačke gore, a budući da se je bataljon morao što prije vratiti jer je narednih dana ulazio u sastav I Zagorske brigade, ranjenici su predani jednom bataljONU Zagrebačkog partizanskog odreda koji ih je dalje prebacio drugim pravcem preko Kalnika u bolnicu.

bilo kakvim narkotičnim sredstvom. Bili su to teški trenuci odlučivanja, kada je liječnik ušao u štab bataljONA s kojim se je nalazio i komandant odreda, te izjavio da je za ovog ranjenika jedini izlaz kirurški zahvat, jer u tome postoji ipak izvjestan postotak vjerojatnosti da mu se spasi život. Donijeta je odluka da se amputacija izvrši priručnim sredstvima. Pronađeni su stolarska pila i jedan nož, koji su prokuhavanjem dezinficirani, te je liječnik, kome je to vjerojatno bio prvi kirurški zahvat, drhtavim rukama pristupio sječenju ruke iznad lakta. Od ranjenog nije tražen ni uobičajeni pristanak za ovaj zahvat, jer je već bio u nesvijesti od silnih bolova. Tako je izvršen taj pokušaj spašavanja ranjenog druga, ali bez uspjeha, jer je drug nakon nekoliko sati podlegao bolovima.

⁴⁰ Nekoliko drugova koji su ovom prilikom zarobljeni, odvedeni su u logor Prečko kraj Zagreba, iz kojeg su ih oslobodile jedinice NOV prilikom oslobađanja Zagreba.

NASAMARENI NEPRIJATELJ U KLJUČU

Pošto je prepustio ranjenike na daljnju brigu bataljonu Zagrebačkog odreda, I bataljon Zagorskog partizanskog odreda morao se je hitno vratiti na sektor klanječkog kotara gdje je par dana ostao na odmoru i sređivanju, da bi kasnije prešao u pravcu Kalnika, gdje je ušao u sastav I Zagorske brigade. Bataljon se je kretao na tom putu preko sela Jakovlja. Tu je štab bataljona obaviješten da je neprijatelj zaposjeo rajon željezničke stanice Pušća Bistra, gdje je bataljon trebao da se prebaci preko mosta na rijeci Krapini. U stvari na izboru su stajala dva mjesta za prijelaz, i to jedan kod Pušće i drugi cestom preko mosta kod željezničke stanice Ključ (Žejnci).

Na ovom drugom mjestu prijelaza put je bio dva puta kraći ali daleko opasniji, jer je neprijatelj ovaj prijelaz držao pod kontrolom stalnim patrolama i pod mitraljeskom vatrom s položaja iznad same željezničke stanice, na dominirajućim visovima. No, ovdje se je računalo i na mogućnost prijevare i iznenađenja neprijatelja, pošto se neprijatelj nikako nije mogao nadati da može jedna tako velika jedinica, kao što je bio bataljon, preći ispred mitraljeskih cijevi i bunkera na njegovom utvrđenom položaju. Na sugestiju komandanta odreda koji je bio s bataljonom, štab bataljona se je ipak odlučio za prijelaz cestom preko željezničke stanice Ključ. Naprijed, na 1 km ispred glavnine kolone, upućen je jedan vod sa zadatkom da se privuče neposredno do neprijateljskih bunkera te da otvori vatru na neprijatelja, ukoliko bi ovaj zapucao na kolonu prije prolaza preko mosta, i da ga tako borbom veže uza sve dok se bataljon ne prebaci. Međutim, kada je bataljon prelazio preko mosta, neprijateljska patrola koja se našla na pruži, pobjegla je u pravcu Luke, kako u neizvjesnosti čije su snage koje prelaze preko mosta a nisu najavljene, slučajno ne bi zapucala na vlastite snage.

Kada je već pola bataljona prešlo preko mosta, zapovjednik neprijateljske posade iz bunkera na uzvisini zapita koja se to jedinica kreće, — komandant bataljona upustio se njim u razgovor. Kao prvo, povišenim tonom postavio mu je pitanje: Zašto nas na prijelazu preko mosta nije on lično dočekao kad je obaviješten da će u taj sat ovuda proći po specijalnom zadatku jedna veća skupina PTS.

Na ovo je ustaški zapovjednik odgovorio da se u rajonu željezničke stanice stalno nalazi jedna njegova patrola, a da on nije obaviješten o našem prijelazu.

Tako je razgovor uz dovikivanje potrajao sve dotle dok se čitav bataljon u koloni po jedan nije prebacio preko mosta i već krenuo cestom koja se dalje prema Velikom Trgovišću protezala ispod brda pod mrtvim uglom. te je, pošto je prestala opasnost od neprijateljske vatre, komandant bataljona doviknuo da se ovdje kreću Zagorski proleter, te da neka i ne pokuša poduzimati bilo što jer je i onako opkoljen našim snagama. Komandiru voda, koji se je privukao neprijateljskim položajima u šumici sa sjeverozapadne strane, naredio je komandant bataljona da se legitimira neprijatelju, nakon čega je vod ispalo na neprijateljske bunkere nekoliko rafala iz 2 puškomitraljeza.

Neprijatelj, očigledno zbunjen takvom prijevarom, jedno je vrijeme šutio, da bi kasnije otvorio paklenu vatru po mostu i željezničkoj stanici, ali — u prazno.

Tako je ova prijevara neprijatelja u potpunosti uspjela, i bataljon se bezbolno prebacio u predviđeni rajon sela Vadina, mada se računalo i na prijelaz pod borbom. Kada se pred zoru bataljon kretao u pravcu sela Strmec, narod nije mogao da vjeruje svojim očima, ispitujući nas odakle dolazimo s ovog pravca, znajući da se ovdje nikada do tada nije kretala neka velika partizanska jedinica, jer je ovaj položaj držao neprijatelj. Osim toga, čula se je u dubokoj noći žestoka vatra u rajonu Ključ i Veliko Trgovišće, a u napad na ta uporišta moglo se preći jedino kroz ova sela, pa bi njihovi mještani o tome, kao što je to uvijek ranije bilo, štošta naslutili. Partizani su s dostojanstvom odgovarali seljacima: »Pa zar se niste sada uvjerali da narodna vojska može svuda po svojoj zemlji i da je nitko u tome ne može spriječiti«!

Tako je i tom prilikom neprijatelj bio nasamaren našom lukavošću i smjelošću, a protiv posade koja je držala položaje kod željezničke stanice Ključ, kako se kasnije pričalo, poduzete su i neke kaznene mjere od strane njihovih pretpostavljenih.

Nakon nekoliko dana odmora i sređivanja jedinica, I bataljon krenuo je u pravcu Krapine i Zlatara, odlazeći u sastav I Zagorske brigade koja je tada krenula prema Kalniku. Na tom putu je u rajonu Krapine 5. XI napalo prvu četu I bataljona 800 gestapovaca iz Krapine i 500 iz Začretja i Mirkovca. Nakon kraće ali žestoke borbe, četa se je izvukla ispod udara neusporedivo nadmoćnijeg

neprijatelja, nanijevši mu gubitke od 2 mrtva i 1 ranjenog, dok je četa imala 1 mrtvog i 2 ranjena druga.

Prva Zagorska brigada je u listopadu i studenome, provodeći zajedno s ostalim snagama 10. korpusa (32. divizije) živu borbenu aktivnost na sektoru Varaždinskih Toplica, Zeline i Hraščine Trgovišća, još jednom prodrla u Hrvatsko zagorje na područje zlatarskog kotara, odakle se je poslije nekoliko dana žestokih borbi definitivno povukla iz Hrvatskog zagorja.

Na ovoj teritoriji je od tada do oslobođenja ostao sam Zagorski partizanski odred od 2 bataljona.

Tada i nadalje nastali su osobito teški uvjeti djelovanja i opstanka odreda na ovoj teritoriji. Neprijatelj je iz dana u dan sve više ojačavao svoja uporišta i stvarao nova. dovlačeći znatne snage s ostalih područja Hrvatske i pripremajući teren za prihvat i osiguranje povlačenja neprijateljskih snaga kroz Hrvatsko zagorje u završnim operacijama.

Sve je to uvjetovalo da se Zagorski partizanski odred nije mogao dalje jačati i formirati novih jedinica, iako su postojale još znatne rezerve za mobilizaciju, te je odred novo mobilizirane borbe od tada u grupama otpremao za popunu naših operativnih jedinica. Osim toga, neprijatelj je, preuzimajući sve više kontrolu nad teritorijem Zagorja, pojačavao teror nad civilnim stanovništvom hapšenjima i pljačkom, osobito nad partizanskim porodicama, što je jedinice odreda još više opterećivalo i činilo manje efikasnim za borbene akcije, jer je trebalo štiti narod koji je u velikim grupama s čitavim porodicama bježao pred terorom neprijatelja.

Ali bez obzira na ove novo nastale okolnosti i teškoće, odred je do ožujka mjeseca 1945, godine izveo još nekoliko vrlo smjelih i uspješnih akcija protiv neprijatelja, da bi se tada u ožujku 1945. njegove snage, u sasvim novim i otežanim uvjetima, reorganizirale, smanjile svoje jedinice, te svoje akcije svele na pretežno obavještajno izviđačku djelatnost.

U to vrijeme, nakon definitivnog odlaska I Zagorske brigade s teritorije Hrvatskog zagorja, odred je sa svoja dva bataljona izveo slijedeće značajnije napadne i uopće borbene akcije protiv neprijatelja.

13. X Prvi bataljon⁴¹, nalazeći se na sektoru krapinskog kotara, bio je na položajima u selu Lukovčak. Neprijatelj je tada, budući da je osjetio da su na teritoriji Zagorja ostale slabije naše snage, čim bi saznao da se neka naša jedinica nalazi izvjesno vrijeme na određenom mjestu, odmah poduzimao akciju protiv nje, sa svim raspoloživim snagama koje su mu stajale na raspoloženju. Toga dana poduzeo je napad na položaje bataljona s jačim gestapovskim snagama iz Krapine. Dok je oprezno nastupao u pravcu Lukovčaka, naše su ga snage na položajima dočekale jakom vatrom. Borba se vodila nekoliko sati, nakon čega je naš bataljon prešao u protunapad, natjerao neprijatelja u paničan bijeg i nanio mu gubitke od 9 mrtvih i 15 ranjenih. Zaplijenjeno je 550 komada municije i drugog materijala što ga je neprijatelj odbacio prilikom bijega. Bataljon je imao jednog ranjenog borca.

Do konca toga mjeseca snage odreda bile su stalno u pokretu. Dostavljajući neprijatelju zasjede i uništavajući komunikacije. Neprijatelj je pojačavao svoja postojeća uporišta i organizirao, — odnosno zaposjeo i neka nova. U to vrijeme skoro u svakom iole važnijem naselju bila su uspostavljena neprijateljska uporišta, što je znatno otežavalo pokrete jedinica odreda, a koje se i onako nisu mogle održati na jednom mjestu duže od jednog dana.

Uporišta koja su bila likvidirana našim napadima, neprijatelj bi odmah obnavljao s jačim snagama, te pojačavao i usavršavao mjere borbenog osiguranja.

10. XI Prvi bataljon ponovo napada na neprijateljsko uporište Pušća Bistra, koje je isti bataljon likvidirao pred nepuna dva mjeseca. Uporište je sada držala jedna satnija domobrana. Munjevitim napadom snaga bataljona uporište je poslije kratke borbe likvidirano. Poginulo je 6, a zarobljeno 47 domobrana, dok je ostalim uspjelo pobjeći⁴². Tom je prilikom zaplijenjeno 100 pušaka, 6000 komada municije, 6 telefona, jedna telefonska centrala i mnoštvo raznog drugog ratnog materijala. Bataljon se je po završenoj akciji bez gubitaka povukao u pravcu sela Pljuske.

⁴¹ Po odlasku I bataljona odreda iu sastav I Zagorske brigade početkom listopada mjeseca 1944. godine, bataljoni ponovno mijenjaju naziv i II bataljon postaje I, a dosadašnji III omladinski bataljon dobiva naziv II bataljon Zagorskog partizanskog odreda.

⁴² Poslije amnestije druga Tita u jesen 1944. godine, domobrani koji se tom pozivu nisu odazvali sve su se manje po borbenosti razlikovali od ustaša i s njima su se kasnije, za razliku od ranije, često morale voditi krvave borbe.

Poslije ove akcije I bataljon ostaje na sektoru kotara Klanjec, dok se je štab odreda sa II bataljonom nalazio na području kotara Pregrada.

Istovremeno pripremao se napad na neprijateljska uporišta Luka i Hum na Sutli.

Luku je držalo 130 ustaša, dok je u uporištu Hum na Sutli bilo 50 ustaša i 50 pripadnika tzv. ustaške milicije.

Napad je, pošto su prikupljeni točni podaci o položaju neprijatelja, na oba uporišta izveden istog dana 17. XI 1944. godine, i kao po dogovoru, u isti sat.

Neprijateljsko uporište Luka napadao je I bataljon.

Neprijatelj je pružao jak otpor, jer je očekivao intervenciju iz okolnih garnizona. Snage bataljona vršile su jak pritisak i neki su se dijelovi već domogli neprijateljskih položaja, a vanjske intervencije nije još bilo, To je unijelo paniku u neprijateljske redove, i on se počeo izvlačiti i bježati u pravcu rijeke Krapine, jer su ostali izlazi bili zatvoreni našim snagama. Nakon toga uporište je bilo likvidirano. Neprijatelj je imao 27 mrtvih, velik broj se podavio u nabujaloj rijeci Krapini, a ostali su uspjeli pobjeći. Zaplijenjeno je 8 pušaka, 300 komada municije i nešto ostalog materijala. U stvari, plijen bi bio znatno veći, ali se nije mogao noću prikupiti, a bataljon se je hitno morao izvlačiti. Gubici bataljona bili su — 1 mrtav i 1 ranjen.

Neprijateljsko uporište Hum na Sutli napadao je II bataljon. Osobito žestok otpor pružale su ustaše. Međutim, pripadnici ustaške milicije, koji su već uviđali da su prevareni, pošto su u te formacije ušli pod utjecajem propagande neprijatelja, brzo su se raspršili, što je odlučujuće djelovalo i na same ustaške formacije, te je uporište ubrzo razbijeno i likvidirano. U borbi je ubijeno 12 neprijateljskih vojnika, dok su ostali uspjeli pobjeći. Tom je prilikom zaplijenjeno 9 pušaka, 1 minobacač sa 62 mine i drugog materijala Gubici bataljona — 1 ranjen.

Tako je te noći zadan još jedan velik udarac neprijateljskim snagama u Hrvatskom zagorju, zahvaljujući besprijeornoj odlučnosti boraca i starješina odreda, kod kojih je strah zamijenjen mržnjom prema neprijatelju i odlučnošću da se na svakom koraku uništavaju fašističke horde, sve do njihovog konačnog istrebljenja i potpunog oslobođenja zemlje. Kako bi se, naime, drugačije i mogla objasniti ta ostrajnost i smjelost koja je u tako nepovoljnim vojnim prilikama, u pravom osinjaku neprijateljskih uporišta, ipak pronalazila mogućnosti da se jedno za drugim uništavaju jaka neprijateljska uporišta, i to s

boračkim snagama kojima je u većini slučajeva prva vojnička obuka i znanje bilo upravo ono što su ga tekli u borbi s omrzlim neprijateljem.

Poslije ovih uspješnih akcija štab odreda dolazi s oba svoja bataljona u rajon sela Dubrovčan - Mrzlo Polje, gdje se nekoliko dana jedinice sređuju i odmaraju te pripremaju za nove zadatke. Prvi bataljon zatim odlazi u rajon Krapinskih Toplica gdje je napadnut od neprijatelja na položajima Zajčev Brijeg. Nakon kraće borbe neprijatelj je protjeran, a u borbi je bio lakše ranjen komandir čete Branko Vdović.

Određske jedinice tada polaze na izvršenje naređenja štaba Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske, koji za 21. XI poduzima na svim područjima svoje djelatnosti masovno rušenje i uništavanje željezničkih pruga i ostalih komunikacija, gdje su tada bili sve učestaliji pokreti neprijateljskih snaga.

Naređenje štaba Zapadne grupe POH Op. br. 244 od 18. XI 1944. godine u izvodu za štab Zagorskog partizanskog odreda glasilo je:

»Pod udarcima hrabrih boraca narodnooslobodilačke vojske i Crvenoarmejaca, neprijatelj bezglavo bježi iz naše domovine. U svom nastojanju da izvuče što više švapskih glava, pojačao je uporišta koja se nalaze uz komunikacije. Pojačao ih je sa najokorijelijim ološem i krvnicima našega naroda, ustašama PTS i Bobanove legije. To su svi oni koji su odavno od naroda osuđeni na smrt i koji se ogorčeno brane samo da produže još koji dan svoj život. Pred takovim neprijateljem mi moramo da budemo još odlučniji, uporniji i nemilosrdniji. Moramo što više uništiti, jer ćemo tim uništavanjem, olakšati si posao u budućem našem radu. Stalno treba da nam bude pred očima naređenje Vrhovnog komandanta Maršala Jugoslavije druga Tita: »Ni jedan Švabo ne smije iz naše zemlje otići nekažnjen«. Izvršavajući to naređenje osvetit ćemo one žrtve i svu prolivenu krv naših naroda. Najveća mogućnost da izvršimo taj zadatak pruža nam se danas, na cestama i prugama kojima prolaze te razbijene neprijateljske rulje. Da bi uskladili rad naših jedinica u izvršenju tog zadatka:

NAREĐUJEMO

**Prva Zagorska brigada,
Zagrebački partizanski odred,
Kalnički partizanski odred**

Zagorski partizanski odred da uništava prugu Zaprešić - Zabok; Zabok - Krapina, i da postavlja zasjede na cestama svoga sektora i na njima ruši mostove i propuste.

U cilju olakšanja zadatka kod rušenja pruga jedinice će biti snabdjevene sa dovoljnom količinom eksploziva kojeg će dobiti od ovoga štaba.

Jedna od prvih akcija koju će naše jedinice izvršiti istovremeno, jeste akcija rušenja pruge na dodijeljenom sektoru 21. ovog mjeseca u noći, a početi sa rušenjem u 11 (23,00) sati. Te noći neka se poruši što je moguće najviše željezničke pruge i mostova na cestama i prugama. Ta zamašna akcija neka bude početak naših akcija u tom pravcu«.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Polit, komesar-major:
Ivica Gretić s.r.

Komandant-major:
Stjepan Kučić s.r.

Zagorski partizanski odred u stvari je čitavo vrijeme svoje djelatnosti, što sam što uz pomoć civilnog stanovništva, zadavao neprijatelju velike udarce uništavanjem komunikacija koje su za njega na ovoj teritoriji bile žile kucavice, s obzirom na njihovo protezanje i veze preko njih, dok je ova akcija bila značajnija više po tome što je ona bila masovna i u isto vrijeme organizirana na većoj i široj teritoriji.

Međutim, u ovo vrijeme dolazi do sve masovnijeg i organiziranijeg terora od strane neprijatelja nad simpatizerima NOP-a, a posebno nad porodicama aktivnih učesnika NOB-a.

Neprijatelj je u spoznaji da mu otkucavaju posljednji satovi sve više bjesnio, a ugroženi narod počeo je da bježi pred njegovom krvavom krvničkom rukom, tražeći zaštitu kod jedinica odreda. Sve veći broj odbjeglih koje su morale da zaštite naše jedinice još je više opterećivao snage odreda, stvarajući ih manje efikasnim za borbene akcije protiv neprijatelja, koji je u općoj nadmoćnosti krvožedno srljao za našim snagama.

U takvoj situaciji, štab odreda s oba svoja bataljona nalazio se je pod kraj studenog mjeseca na sektoru Gornjeg i Donjeg Jesenja. Istovremeno se je i okružni komitet KPH - Krapina smjestio u neposrednoj blizini štaba odreda, u selu Lužani. Jedan veći dio porodica učesnika NOB, u bježanju od hapšenja i zlostavljanja neprijatelja, našao je sklonište kod Okružnog komiteta i štaba Zagorskog partizanskog odreda. Pošto se je broj onih koje je trebalo osigurati, popeo na preko 500, takvo je stanje jedinice odreda stvorilo vrlo neefikasnim za prihvaćanje borbe u slučaju napada neprijatelja, a koji se je mogao pojaviti svakog časa.

Poslije konsultacije štaba odreda i Okružnog komiteta, donijeta je odluka da se izbjegle porodice pod zaštitom snaga odreda prebace na slobodnu teritoriju u Moslavinu, time da ih odred sa svojim snagama osigurava do kalničkog područja gdje će daljnju brigu nad njima preuzeti snage I Zagorske brigade i 32. divizije, koje su se tada nalazile na sektoru sela: Preseka, Kolarec, Slatina i Vrbovec.

Komandant odreda je sa I i II bataljonom (bez jedne čete koja je ostala uz Okružni komitet) preuzeo zbjeg u selu Jesejansko Brdo i krenuo slijedećim pravcem: Lobar, Martinščina, Batina, Belec, Gornje Orešje. Uslijed atmosferskih prilika (jesenske kiše) kretanje je bilo jako otežano, jer je kolona mogla prolaziti jedino po seljačkim blatnjavim putovima, pa čak i po bespuću, budući da su sve ceste bile pod stalnom kontrolom neprijatelja. Zbog toga je kretanje bilo znatno sporije i kolona nije u toku noći prešla predviđeni dio puta, pa se je tako u zoru idućeg dana našla na otvorenom polju kraj željezničke pruge Zagreb - Varaždin, u neposrednoj blizini neprijateljskog uporišta Konjščina.

Komandant odreda odlučio je da razvuče kolonu, ne bi li zavarao neprijatelja kako je ovdje prisutna neka veća borbena jedinica, a istovremeno je s jednom četom iz I bataljona kolonu osiguravao od pravca neprijateljskog uporišta. Na tako izduženu kolonu od nekoliko kilometara, kada se je ona već većim dijelom prebacila preko ceste i željezničke pruge, neprijatelj iz uporišta Konjščina pokušava napad u pokretu. Međutim, četa koja se je nalazila u bočnoj zaštiti, prihvatila je borbu i zaustavila napad neprijatelja, pa je čak zarobila 3 neprijateljska vojnika. Zbog vrlo nepovoljnog položaja u kome se je nalazila, kolona je morala produžiti pokret danju, te je u 11 sati prije podne stigla u selo Gornje Orešje. U rajonu ovog sela bili su znatno povoljniji položaji za prihvatanje borbe, pa je odlučeno da se tu predani i da se izvrše pripreme za daljnji pokret s kojim će se nastaviti čim padne mrak.

Uveče toga dana kolona se je u rajonu sela Hrastje prebacila preko autoputa Zagreb - Varaždin i pred zoru idućeg dana stigla u selo Dvorište.

Slijedećeg dana odred je predao zbjeg komandi Zapadne grupe odreda, koja je bila smještena u selu Preseka.

Istog dana neprijatelj poduzima ofenzivu na snage 32. divizije i I Zagorske brigade, za koju angažira nekoliko hiljada vojnika iz pravaca: Varaždin, Križevci, Vrbovec te iz Zagreba preko Zeline.

Borba se je vodila čitavog dana, ali su svi nasrtaji neprijatelja odbijeni. Razbješnjeni neprijatelj, pošto je pretrpio znatne gubitke, iskalio je svoj bijes nad civilnim stanovništvom, hapšenjima žena i staraca i pljačkom imovine, oduzimajući goveda, svinje i perad i sve ostalo što mu je došlo do ruke.

Oko 16 sati poslije podne, I bataljon Zagorskog partizanskog odreda izvršio je napad na položaje jedne jedinice neprijateljske »Plave divizije«. Nakon silovitog juriša, I bataljon ovladao je s neprijateljskim položajem te zaplijenio veće količine municije i ostalog ratnog materijala, a istovremeno je oslobodio veću grupu civila koji su toga dana pohapšeni od strane neprijatelja.

Po završenoj borbi Zagorski partizanski odred, pošto su se i ostale snage povlačile s ovog sektora u pravcu Bilogore i Moslavine, izvršio je pokret prema selima Hrastje i Gornje Orešje, na povratku prema Hrvatskom zagorju. U pokretu noću je odred naišao na neprijateljsku zasjedu kod sela Lonjica. Pošto su pravovremeno otkrivene namjere neprijatelja, snage odreda izvršile su iznenadan napad te razbile neprijatelja koji se je u paničnom bijegu povukao u pravcu Zeline. Produživši pokret, odred je stigao oko pola noći u rajon sela Gornje Orešje gdje se je smjestio radi odmora i priprema za daljnje kretanje. Ujutro oko 9 sati neprijatelj poduzima napad na snage Zagorskog odreda na položajima kod sela Orešje. No, poslije nekoliko juriša I bataljona neprijatelj je odbačen u pravcu svojih uporišta.

Slijedećih dana odred se preko teritorija zlatarskog kotara i Ivančice prebacuje do sela Gornje Jesenje, gdje su se tada nalazili njegovi ostali dijelove.

Jedinicama odreda poslije ovih dugih maršruta koje su bile popraćene čestim sukobima s neprijateljem, bio je nužno potreban bar kraći odmor, pa se je odred nakon povratka razmjestio po zaseocima Gornje Jesenje, odmarao se i sređivao.

S obzirom na dužu odsutnost odreda s ove teritorije, neprijatelj se je počeo osjećati sve slobodnijim u svojim izlascima iz uporišta te je pristupio popravcima komunikacija i uspostavljanju saobraćaja. Između ostalih on počinje s popravkom željezničke pruge Krapina - Hromec, koja je za duže vrijeme bila izbačena iz prometa. Kao radnu snagu koristi talijanske vojnike koji su zarobljeni prilikom kapitulacije Italije. Štab odreda donosi odluku da napadne neprijatelja u rajonu Đurmanec, prilikom izlaska na osiguranje izvođenja radova.

Određska limena glazba bila je smještena iznad pilane ispod zaseoka Priglazda, koja će sviranjem najaviti početak otvaranja vatre na neprijatelja, kad ovaj uđe u središte našeg rasporeda. Oko 7 sati ujutro neprijatelj je ušao u Đurmanec, kada je muzika zasvirala i začas su se zvuči borbenih melodija pomiješali sa štektanjem puško-mitraljeza i ostalih oružja, te urlikanja iznenađenog neprijatelja koji nije znao kuda da bježi. Ali neprijatelj, budući da nije imao drugog izlaza, brzo zauzima položaje i počinje da se brani. Borba se vodila do 16 sati poslije podne, kada je došlo do borbe prsa o prsa.

Naime, neprijatelju, pošto je pretrpio teške gubitke odmah u početku sukoba, stiglo je kasnije pojačanje iz Krapine, te je došlo do opkoljavanja naših jedinica koje su se nalazile na položajima oko Đurmanca. Jedna grupa boraca sa štabom odreda, pošto je napadnuta s leđa, upada u sam Đurmanec u pravcu općinske zgrade u kojoj se je nalazio neprijatelj, i zgrada je na juriš zauzeta, a neprijatelj natjeran u bijeg. Tako je borbeni poredak izmijenjen, ali je neprijatelj kasnije sve više nadirao prema samom središtu mjesta Đurmanec. Štab odreda se sa snagama koje su bile uz njega probija u pravcu škole, prema naselju Priglazda. Kod samog proboja teže je ranjen komesar odreda Stjepan Križnik. Njega je ranjenog, pod vatrom neprijatelja izvukao — komandir čete Branko Vdović koji se je posljednji probijao iz neprijateljskog obruča.

Pošto su se pod vatrom znatno nadmoćnijeg neprijatelja izvukle iz borbe, jedinice su odreda krenule u pravcu Gornjeg Maclja i Gornjeg Jesenja.

U toj borbi neprijatelj je, prema podacima dobivenim od mještana, imao oko 15 mrtvih i 20 ranjenih. Naši gubici bili su 2 mrtva, među kojima i komandir Čete drugog omladinskog bataljona Stjepan Majer, te nekoliko ranjenih od kojih su bili teže ranjeni komesar odreda Stjepan Križnik i komandir čete, I bataljona Drago Jemeršić.

NEPRIJATELJ PRIPREMA ODLUČUJUĆI UDARAC

Nekoliko dana nakon borbe u Đurmancu štab odreda s prvim bataljonom prebacuje se na sektor donjeg Zagorja, na područja kotareva Klanjec i Pregrada, dok je drugi omladinski bataljon otpratio ranjene drugove do Kalnika, gdje ih je predao na daljnje osiguranje jedinicama Kalničkog odreda.

Prvi bataljon, kretajući se po sektoru donjeg Zagorja, nije imao sukoba s neprijateljem. Oko 20. XII smjestio se je u selu Vadina i tu ostao na položajima do 23. XII, kada se je vratio omladinski bataljon sa Kalnika. 24. XII, štab odreda s I bataljonom rokira se u selo Strmec, dok se je omladinski bataljon smjestio u selima Mrzlo Polje i Bezavina. Tih dana neprijatelj ne poduzima nikakvih akcija prema našim položajima, već užurbano utvrđuje vlastite položaje kod crkve Tri Kralja i Tuheljskih Toplica.

TEŠKE BORBE KOD TRI KRALJA I TUHELJ. TOPLICA — VELIK UDARAC ZA NEPRIJATELJA

Neprijatelj tih dana vrši u svim okolnim uporištima opsežne pripreme za odlučujuću ofenzivu protiv snaga Zagorskog partizanskog odreda, a ujedno postepeno vrši i oprezne pokrete prema položajima odreda iz sektora Krapina - Krapinske Toplice, Desinić - Pregrada, Zabok - Veliko Trgovišće i Klanjec, približavajući se pred noć 27. XII našim položajima, s namjerom da opkoli snage odreda sa svih strana.

Štab odreda je ocijenio novo nastalu situaciju i došao je do zaključka da za jedinice odreda preostaju dvije alternative:

— dočekati neprijatelja i braniti se na zaposjednutim položajima, te u datoj mogućnosti izvršiti proboj iz obruča, što bi s obzirom na jačinu snaga neprijatelja tražilo velike žrtve, ili

— preduhitriti neprijatelja protuakcijom te tako omesti njegove pripreme i namjere.

Izvršiti proboj još ranije, dok neprijatelj još nije otpočeo s akcijom, također nije obećavalo sigurnost izlaza iz nastale situacije, jer je neprijatelj još sa u širem rajonu razmještenim snagama mogao efikasnije da predu-sretne naše jedinice prilikom izvlačenja, a što je najvažnije, ovdje i nije bilo nekog dubljeg sigurnog zaleđa "gdje bi se jedinice mogle skloniti, već je na sve strane trebalo svladati čitav splet komunikacija.

U tom vrlo nepovoljnom položaju štab odreda donosi odluku da se noću, pred zoru 28. XII izvrši iznenadni napad na neprijatelja kod crkve Tri Kralja, s pretpostavkom da ga zatekne na spavanju i da ga tako razbije, te da zauzme njegove utvrđene položaje koje je on pripremao za svoju obranu.

I zaista, bez obzira na teškoće u kojima se je kasnije odred našao, taj plan je uspio i bio možda od presudnog značaja za krajnji ishod borbe.

U napad na položaj kod Tri Kralja pošao je I bataljon, time da je jednu četu uputio na Tuheljske Toplice.

Komandir druge čete Branko Vdović privukao se je po snijegu su svojom četom u neposrednu blizinu ustaških položaja te je u 3 sata noću uspio iznenaditi neprijatelja i vrlo brzo svladati njegove utvrđene položaje. Nakon kratkog vremena su ustaše, koji su bili smješteni u školi, goli i bosu, bez oružja i municije, napustili položaj i raspršili se na sve strane u paničnom bijegu. Neprijatelj nije imao vremena da pruži otpor, pa je zauzimanje položaja kod Tri Kralja ostala nepoznanica za ostala okolna uporišta, što je kasnije iznenadilo neprijatelja. Tako je treća četa I bataljona napala nešto kasnije neprijatelja u Tuheljskim Toplicama i ubrzo ga razbila. Pored ostalog materijala i oružja, tom je prilikom kod Tri Kralja zarobljen jedan teški mitraljez sa 65.000 komada municije, a u Tuheljskim Toplicama jedan minobacač 82 mm s većom količinom granata.

Toga dana predstoje naročito teške borbe na položajima koje i dalje drži I bataljon, dok se II bataljon nalazi na osiguranju, čekajući neprijatelja u zasjedi na okolnim položajima.

Neprijateljske kolone, koje su se kretale iz navedenih rajona, u potpunosti su izgubile orijentaciju kad su stigle na položaje, gdje su namjeravale napasti naše snage u naseljenim mjestima, jer su naišle na prazno i ne sluteći da se snage odreda nalaze na utvrđenim točkama gdje su trebale biti neprijateljske jedinice. Dok se je neprijatelj orijentirao, prošlo je mnogo dragocjenog vremena, da bi pregrupirao snage tek oko 11 sati i tako izvršio napad na utvrđene položaje jedinica odreda koje je ranije uredio sam neprijatelj. Nastala je žestoka borba koja je trajala čitav dan. Borci I bataljona za redom su odbili niz juriša neprijatelja, dok je II bataljon vodio žestoke borbe na položajima kod Dubrovčana i Bezovine s neprijateljem koji je nastupao od Klanjca i Mrzlog Polja.

S obzirom na to da smo bili poslije podne potpuno opkoljeni — sjeća se ondašnji komandant odreda Vidiček — trebalo se je probiti iz obruča u pozadinu neprijatelja. Skupili smo prištabske jedinice i neke dijelove omladinskog bataljona, koji su izvršili proboj u pravcu Križa i Turčin Brijega. Neprijatelj, misleći da mu se zabacujemo iza leđa, počeo se je povlačiti prema svojim uporištima.

U borbi toga dana neprijatelj je imao velikih gubitaka, kako u oružju tako i u živoj snazi. Samo na poprištu u borbi s I bataljonom ostalo je oko 20 mrtvih i veći broj ranjenih ustaša, dok se za ostale nije moglo utvrditi, budući da ih je neprijatelj izvlačio u toku borbe.

Gubici odreda bili su 3 mrtva i oko 10 ranjenih, od kojih su neki prilikom proboja izginuli od vatre neprijateljske artiljerije. Toga dana

smrtno je ranjen komandant I bataljona narodni heroj Josip Jutriša »Janko«.

Također su ranjeni komandiri četa Branko Vdović i Rudolf Mlinarić koji su tog dana pokazali neobičnu hrabrost u borbi s neprijateljem.

Naredne noći, nakon izvršenog proboja i izvlačenja jedinica, odred je izvršio pokret u pravcu sela Strmec -Vadina.

ODLAZAK ODREDA S RANJENICIMA ZA MOSLAVINU

I ovog puta su se sve namjere i mjere neprijatelja da zada odlučujući udarac snagama Zagorskog partizanskog odreda izjalovile, i odred se je, bez obzira na gubitke, ojačan u naoružanju i municiji izvukao kao pobjednik iz ovog teškoga sukoba.

Nakon kraćeg odmora odred je, kompletan s ranjenicima i zaplijenjenim težim oružjem, krenuo preko područja Zagrebačkog partizanskog odreda na slobodnu teritoriju u Moslavinu.

Na svom putu odred je 31. prosinca stigao u selo Gornje Orešje, gdje je namjeravao da se u toku dana odmori te da izvrši pripreme za prelazak u toku noći preko autoputa Zagreb - Varaždin. Ali već ujutro oko 7 sati neprijatelj je izvršio napad na položaje jedinica odreda iz pravaca Marije Bistrice, Konjščine i Donjeg Orešja.

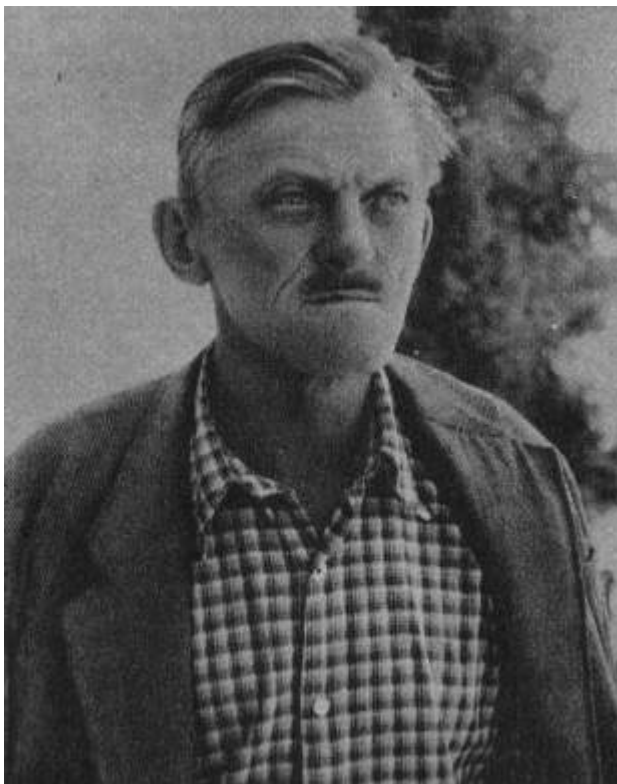
Štab odreda je namjeravao da sa zamorenim jedinicama i opterećen ranjenicima na svaki način pređe u Moslavinu bez težih sukoba s neprijateljem, pa je odlučio da se izvuče u šumu preko Rogaršćine u rajon Gladišćice, a odande da se noću prebaci preko autoputa. Međutim, neprijatelj nije odustao od napada i nastavio je oprezno s nastupanjem kroz šumu u kojoj su se nalazile jedinice odreda. Pošto je neprijatelja pustio u neposrednu blizinu, nišandžija kod minobacača 82 mm otvorio je vatru na nj, što je prouzrokovalo metež u njegovim redovima, pa se je nakon toga, praćen mitraljeskom vatrom, neprijatelj u paničnom bijegu povukao u pravcu sela Donje Orešje i Hrastje, gdje je zauzeo položaje i dočekivao jedinice odreda kod prijelaza preko autoputa.

Štab odreda je predvidio da će ga neprijatelj dočekati, pa je izdvojio jednu četvu naoružanu sa 5 mitraljeza i nekoliko automata i uputio je unaprijed da neprijatelja napadne i osigura glavnini s ranjenicima prolaz preko autoputa.

Neprijatelj, smješten po kućama, pustio je četvu u neposrednu blizinu, iznenada otvorio vatru, te ju tako prisilio da se opet povuče prema glavnini kolone.

Jedinice odreda bile su sada u daleko nepovoljnijem položaju, te su preostajala samo dva izlaza: ili izvršiti ponovni napad i razbiti neprijatelja, ili čekati da slijedećeg dana dođe do potpunog

opkoljavanje i uništenja. Hitno su traženi dobrovoljci iz jedinica, koji će, dobro naoružani, ali pod cijenu života izvršiti prodor i osigurati prolaz. Iz kolone se je odvojilo oko 25 do 30 boraca koji su naoružani puškomitraljezima, automatima i bombama. Njima su dodijeljeni i trubači iz odredske muzike. Ta grupa za proboj približila se je do samih kuća, u prepadu je otvorila paklenu vatru, upala u kuće te izbacila s položaja neprijatelja koji se je začas raspršio i povukao u nepoznatim pravcima.

August Bartol »Hrs«, markantna ličnost NOP-a u Zagorju

Nakon toga se je kolona s ranjenicima uspješno prebacila preko autoputa i produžila kretanje u određenom pravcu.

U ovim borbama naročito se hrabrošću i bodrenjem istakao drug August Bartol »Hrs« koji je s odredom na oslobođeni teritorij putovao

sa svojom čitavom porodicom. Kolona je zatim produžila kretanje u pravcu sela Dubrava i Čazme, gdje su se jedinice odreda, nakon predaje ranjenika korpusnoj bolnici, zadržale 14 dana na odmoru u selu Cerina.

Drugom polovinom siječnja odred se preko Kalnika vraća u Hrvatsko zagorje. Na putu prema Zagorju odred je vodio borbu s neprijateljem kod Varaždinskih Toplica u selu Ljubeščica, da bi se konačno ponovo prebacio preko područja Zagrebačkog partizanskog odreda na sektor donjeg Zagorja.

Za vrijeme odsutnosti odreda s ovog područja neprijatelj češće izlazi iz svojih uporišta Klanjec, Veliko Trgovišće i Krapinske Toplice, upada u nezaštićena sela, vrši pljačku i maltretira narod.

Po povratku odred se je smjestio na sektoru sela Dubrovčan, Mrzlo Polje i Bezavina. 8. II neprijatelj je iz Klanjca, iako je znao za prisustvo naših jedinica, zalutajući uslijed velike magle, upao u selo Dubrovčan gdje su se nalazili dio štaba odreda s operativnim oficirom Ferdom Klasić i nekoliko drugova iz obavještajnog centra, kao i član okružnog komiteta Ivan Bogović »Matija«.

Neprijatelj je iznenada upao u kuću gdje su se nalazili ovi drugovi, te je došlo do borbe prsa o prsa. Tom su prilikom poginuli operativni oficir odreda kapetan Ferdo Klasić i član okružnog komiteta drug »Matija«, a ranjeni su drugovi iz obavještajnog centra Josip Štimac »Učo« i Šmajgel.

Odred se je još neko vrijeme nalazio na sektoru donjeg Zagorja, ali su mogućnosti za njegovu aktivnost sve manje.

Naime, neprijatelj je maksimalno pojačao djelatnost da zaposjedne i kontrolira sve komunikacije koje vode kroz Hrvatsko zagorje, te tako priprema teren za prolaz neprijatelja prilikom povlačenja. Već su i učestali pokreti njegovih većih jedinica, što je skoro isključivalo mogućnost opstanka odreda kao takvog na terenu. Odred je tada predstavljao i suviše slabu snagu da bi se mogao suprotstavljati brojnim i jakim neprijateljskim uporištima, a istovremeno opet preglomaznu jedinicu koja bi, privlačeći na sebe svakodnevnu pažnju neprijatelja, mogla u tim uvjetima provoditi borbene akcije, a da ne bude uništena od neuporedivo nadmoćnijeg neprijatelja.

Zbog toga je odred morao biti reorganiziran i sveden na grupu od oko 80 ljudi, koja je, pošto se je prebacila u rajon Maceljske gore i Ivančice, svela svoje zadatke na obavještajno-izviđačku djelatnost, a ujedno osiguravala Okružni komitet partije s ostalim institucijama

organi narodne vlasti te obavještajni centar koji se je nalazio u Hrvatskom zagorju.

Pred reorganizaciju i smanjenje odreda, a pošto je u prethodnim borbama izbačeno iz stroja i izginulo nekoliko članova štaba odreda, štab je opet bio popunjen, a sastojao se od slijedećih drugova:

- komandant odreda Vlado Vidiček,
- komesar odreda Đuro Srnec,
- pomoćnik komesara odreda Vilim Firšt,
- operativni oficir Konrad Hostić i
- obavještajni oficir Marcelj Gluhak.

Odred je nakon reorganizacije i brojčanog smanjenja izveo još nekoliko akcija manjeg opsega, te se s ovim i što je već iznijeto završava slavni put i borbena epopeja Zagorskog partizanskog odreda. No, nužno je na kraju iznijeti još neke momente koji upotpunjuju kako njegove uspjehe, tako i teškoće za čitavo vrijeme postojanja i aktivnosti na ovo, u svjetlosti NOB-e, samoj po sebi specifičnoj teritoriji.

Pored svih nastojanja neprijatelja da odred uništi ili izbací s teritorije njegovog djelovanja, odred se održava na njoj i iz dana u dan niže nove pobjede, te kao takav za čitavo vrijeme veže uza se goleme snage neprijatelja. Gustoća neprijateljskih uporišta i gusta mreža komunikacija, nepostojanje slobodne, odnosno dublje teritorije za sklanjanje u kritičnim momentima, u istinu predstavljaju osobite teškoće.

Otežavajući okolnosti predstavljala je čitavo vrijeme borba i briga za ranjenike, što je često jedinice odreda činilo neefikasnim za borbene akcije, a njihova evakuacija, uvijek teška i mukotrpana, tražila je pored velikih napora, i uvijek nove žrtve.

Pitanje ishrane, s obzirom na pasivnost i osiromašenost područja njegovog djelovanja kao i nužnost stalnih pokreta, bili su također problemi za sebe, ipak zahvaljujući velikom razumijevanju i privrženosti naroda Narodnooslobodilačkom pokretu i ti su problemi svladavani, iako na specifičan način. Područja na kojima se je odred najviše zadržavao bila su, naime, najpasivnija i najsiromašnija, pa nije bio rijedak slučaj da narod od svojih i od usta svoje djece otkida posljednju koru kruha da bi nahranio vojsku, zbog čega taj narod zaslužuje posebno priznanje i zahvalnost.

No i pored tih i ranije navedenih problema. Zagorski partizanski odred časno je i ponosno izvršavao svoje zadatke.

On je nadalje, može se s pravom tvrditi, predstavljao za čitavo vrijeme borbenu kadrovsku jedinicu, osim što je u grupama stotine i stotine boraca slao za popunu naših operativnih jedinica, on je tim jedinicama dao i četiri kompletna bataljona, ali bi uvijek za vrlo kratko vrijeme nakon toga ponovno prerastao svoje prvobitno brojno stanje.

I na kraju, poslije tolikih godina koje su iza nas, nemoguće je i neskromno bi bilo tvrditi da je u jednom takvom kratkom opisu moguće obuhvatiti sve ono što je zanimljivo iz života i aktivnosti odreda za čitavo vrijeme njegovog postojanja, a posebno u ocjenama događaju nesumnjivo još je teže zadovoljiti sve preživjele aktivne učenike i suradnike odreda.

Grupa partizana, na čelu s Josipom Špirancem, prvim komandantom i Franjom Tuđmanom, prvim pomoćnikom komesara II Zagorskog partizanskog odreda

Motiv sa slovenske strane doline Sutle; Sutla je, iako ograđena žicom njemačkog III Rajha, bila uvijek premostiva za suradnju Kozjanskih i Zagorskih partizana

Prvi komandant odreda Josip Špiranec, sanitetski radnik Slavica Potrč i jedan od organizatora NOP-a u Zagorju Ivo Jadan – Mika

Internet izdanje:
ODBOR ZA NJEGOVANJE TRADICIJA DESETOG
KORPUSA »ZAGREBAČKOG«
Zagreb

ZAGREB 2010.

Internet izdanje:
www.deseti-korpus.com

